

eul_wid: rlm-ab

Οὐαλέριος Ἀψίνης ὁ Γαδαρεύς · Valerius Apsines of Gadara

Rhetorical Art

Τέχνη Ῥητορική

Period: Ῥωμαϊκή [Roman](#)
Dialect: Ἀττικίζουσα τεχνική [Atticizing Technical](#)
Domain: Ῥητορική [Oratory](#)
Format: Λόγος [Oration](#)

- 331 (1t) ΑΨΙΝΟΥ ΤΕΧΝΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ. ΠΕΡΙ ΠΡΟΟΙΜΙΩΝ. Εἴρηται μὲν τινα καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν περὶ προοιμίου, τί τέ ἐστι προοίμιον, ὅτι ἀρχὴ τοῦ σύμπαντος λόγου, καὶ πόθεν λαμβάνεται προοίμιον, ὅτι ἢ ἐκ προσώπου ἢ ἐκ πράγματος ἢ ἐξ ἀμφοῖν· ὁ δέ τοι θεῖος Βασιλικὸς κάκεῖνο προσέθηκεν, ὅτι δυοῖν θάτερον, ἢ ἐξ ἐννοίας τῶν ἀκουόντων ἀντιπιπτούσης ἡμῖν, ἢ ἐξ ὑποκειμένου λαμβάνομεν τὸ προοίμιον. ἐγὼ δὲ καὶ ταῦτα ἐπαινέσαιμ' ἂν καὶ ἀποδεξαίμην· ἴσως δ' ἂν τι καὶ αὐτὸς συνεισενεγκεῖν ὡς εἰς κοινὸν ἔρανον δυνηθείην, οὐκ ἀχρεῖον οὐδ' ἀνωφελές, ἀλλὰ δι' οὗ καὶ ἐτοιμότερον καὶ καιριώτερον ληψόμεθα προοίμιον. πῶς οὖν ληψόμεθα ῥαδίως; ἐὰν τὰ ὁμογενῇ διέλωμεν· ὁμογενῇ δὲ λέγω, ὅσα κατὰ τι συμβεβηκὸς ὁμοιά ἐστίν ἀλλήλοις, οἷον ἢ κατὰ περίστασιν ἢ κατὰ τὴν ἔκβασιν ἢ κατὰ τὰς ποιότητας τῶν προσώπων ἢ κατὰ τρόπους ἢ κατ' ἄλλο τι· ἐν τούτοις οὖν εὐρόντες ἔννοιαν τὴν κατὰ πάντων τῶν ὁμογενῶν ἀρμόττουσαν οὕτως ἂν τὴν ἐφ' ἐκάστου ἀρμόττουσαν εἰσόμεθα. Ἔστι τοίνυν πρῶτον ἐκεῖνο θεώρημα ἐξ ἐπαίνου τῶν ἀκουόντων. πότε οὖν αὐτῷ χρηστέον ἐπὶ ποίων ὁμογενῶν προβλημάτων, ἐν οἷς ἂν πείσαντές τι τοὺς ἀκούοντας ἕτερον δεύτερον εἰσηγησόμεθα· ἐν τούτοις γὰρ ἀρμόσει ἐπαινέσαι τοὺς ἀκούοντας ἐφ' οἷς ἤδη ἐπεισθησαν· πρῶτον μὲν ἄξιον ὑμᾶς ἐπαινέσαι, ὧ ἄνδρες, ἀνθ' ὧν τοῖς τὰ βέλτιστα λέγουσιν ἡμῖν τὸν νοῦν προσέσχετε ἀρτίως, καὶ τῶν τάναντία λεγόντων καὶ ἐξαπατώντων ὑπερείδετε· καὶ ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτοις προσθήσειν δοκῶμεν, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνων τῶν προβλημάτων· ὁ Περικλῆς πείσας εἴσω τειχῶν μένειν, μετὰ ταῦτα πείθει αὐτοὺς δηῶσαι καὶ τὴν Ἀττικὴν.
- 332 Ἄλλο. Ὁ Θεμιστοκλῆς πείσας ἐκλείπειν τὴν πόλιν γράφει αὐτοὺς καὶ ἐμπρῆσαι τὸ ἄστυ. Ἄλλο. Κατέσκαψάν τινες πόλιν. οἱ διαφυγόντες ἔκριναν τοὺς κατασκάψαντας ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐνίκησαν, εἴτα περὶ τῆς τιμωρίας ὄντος τοῦ λόγου ἀξιούσιν αὐτοὺς τὰ ἴσα πάσχειν. Ἄλλο. Ὁ Αἰσχίνης ἀνελὼν τὸν Τίμαρχον γράφει ἀναιρεῖν τὸν τριηραρχικὸν νόμον. καὶ γὰρ οὗτος ὁρᾷ ὅτι ἤδη πέπεικε τοὺς δικαστὰς καταψηφίσασθαι τοῦ Τιμάρχου, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐπαινέσει. Ἄλλο. Ὁ Ὑπερίδης γράψας ἔπεισε μόνῳ χρηθῆσαι συμβούλῳ Δημοσθένει, ἐν Ἐλατεῖα ὄντος Φιλίππου, εἴτα γράφει καὶ φρουρὰν αὐτῷ διδόναι. Ταῦτα γὰρ καὶ ἄλλα μυρία τοιαῦτα προβλήματα ὁμογενῇ τῷ προειρημένῳ θεωρήματι ὑποπίπτει. σὸν δ' ἔργον ἐκ τούτων καὶ τὰ ὁμογενῇ αὐτοῖς ἐπισκοπεῖν. Ἄλλο. Ἐπαινεσόμεθα δὲ καὶ τότε τοὺς ἀκούοντας, ὅταν πεπονηκότες μὲν ὦσι πρᾶξιν τινα καλὴν, γράφωμεν δὲ καὶ ἄλλην αὐτῇ προσθεῖναι· οἷον μετὰ τὰ Μηδικὰ ἀξιοῖ τις ἐπὶ τοὺς μηδίσαντας στρατεύειν. ἐνταῦθα γὰρ προέγεγονε μὲν καλὴ πρᾶξις, ἡ νίκη καὶ ὁ πόλεμος ὁ

κατὰ τῶν βαρβάρων· ἕτερον δὲ εἰσηγῆ· ἀρμόττοι ἂν οὖν λέγειν ἄξια μὲν εἶναι ἐπαίνου παντὸς καὶ ἀποδοχῆς τὰ προγεγενημένα, ὡς καὶ ἐπ' ἐκείνου τοῦ προβλήματος· ὁ Ἑρμοκράτης ἀξιοῖ μετὰ τὴν νίκην ἐπ' Ἀθήνας πλεῖν· καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου. ἔδοξε τοῖς Ἑλλήσι καταλῦσαι τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον· γράφει τις καὶ τὰ τρόπαια ἀναιρεῖν· ταῦτα γὰρ καὶ ὅσα τοιαῦτα προβλήματα ὁμογενῇ μυρία τῷ προειρημένῳ θεωρήματι ὑποπίπτει τῷ ἀπὸ ἐπαίνου.

333 Ἔτι γε μὴν καὶ τὸ ἐξ ἀκολουθούτου ἄλλο θεώρημα. ἐν τοῖς ἐξ ἀκολουθούτου ζητήμασι δεύτερον ἐκεῖνο γένοιτ' ἂν προοίμιον· πέπεισθε μὲν οὖν ἤδη σχεδὸν περὶ ὧν ἤκω συμβουλευσώην· οἱ γὰρ τὰ μικρῷ πρόσθεν εἰρημένα προσειμένοι καὶ καλῶς ἔχουν κεκριότες, ἀκόλουθα τούτοις ὄντα οἷς καὶ νῦν ἐρῶν ἀνέστην, δῆλον ὡς οὐδὲ περὶ τούτων ἐτέρως γνώσεσθε. τρίτον δὲ ἐκεῖνο πολλάκις οὐκ ἄγνοῶ μὲν οὖν ἔγωγε, ὧ ἄνδρες, τοῦθ' ὅτι δυσχερῇ τισιν ὑμῶν φανέται τὰ λεχθησόμενα, ἐγὼ δέ, εἰ μηδεμίαν ἐρῶν ὑποῦσαν ἀνάγκην, οὐκ ἂν ποτε πρὸς τοῦτο τῆς γνώμης ἐτραπόμην· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τὰ συναναγκάζοντα ὀρῶ, ἡγοῦμαι ῥαδίως πείσεσθαι τοὺς ἀκροωμένους ὑμᾶς, εἰ τούτων πύθοισθε μᾶλλον. Ὅποταν δὲ εἰσηγησάμενός τινα γνώμην διαμάρτης, εἴτα ἄλλην εἰσηγεῖσθαι μέλλης, ἀρμόσει σοι ἐσχηματισμένως τὸ ἐκ βαρύτητος θεώρημα, οἷον εἰ λέγοις· ἄλλ' εἰ καὶ περὶ τῶν προτέρων οὐχ ἱκανῶς τισιν ὑμῶν ἔδοξα ἔωρακεναι τὸ βέλτιστον, ὅμως οὐκ ἐπὶ τούτοις ἀθυμήσας εἰλόμην σιωπᾶν, ἀλλ' ἂ νομίζω βέλτιστα, εἰς μέσον θήσω. οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου τοῦ ζητήματος· βουλευομένοις τοῖς Ἀθηναίοις ἀποδοῦναι τὰς ναῦς εἰς ἀνοικισμὸν τῆς πόλεως ἀντεῖπεν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἡττήθη· εἴτα πάλιν γράφει ἀφίστασθαι τῆς θαλάττης. Ἄλλο. Ὁ Κλέων ἡττήθη ὑπὸ Διοδότου, καὶ τὸ δεύτερον ἀποστάσης τῆς Μυτιλήνης γράφει ἀθῶον αὐτὴν ἔαν· καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα προβλήματα ἐσχηματισμένα ὑποπίπτει τῷ προειρημένῳ θεωρήματι τῷ ἐκ βαρύτητος, οἷον ὡς καὶ ἐπ' ἐκείνου· ἔγραψεν ὁ Δημάδης τρισκαιδέκατον θεὸν νομίζειν τὸν Φίλιππον· ἀντειπὼν ὁ Δημοσθένης ἡττήθη· καὶ γράφει καὶ νεῶν ἰδρῦσασθαι Φιλίππῳ, καὶ ἕτερα τοιαῦτα.

334 Ἄλλο. Ἐπὶ τις ἤδη κεκρατηκῶς ἔν τι, εἴτα αὖ πάλιν περὶ τίνος ἀντιλέγει σοι ἢ ἐγκαλεῖ, ἀρμόσει σοι τὸ ἐκ διαβολῆς θεώρημα. οἷον εἰ λέγοις, τὸ μὲν ἐπῆρθαι τοῦτον ἐφ' οἷς ἐκράτησεν ἀρτίως, θαυμαστὸν οὐδέν. ὡς ἐπ' ἐκείνου· κρατήσας ὁ Ἄνυτος καὶ Μέλητος τοῦ Σωκράτους γράφει καὶ τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ ἐλαύνειν. ὁ γὰρ Ἄνυτος καὶ Μέλητος τῷ ἐξ ἀκολουθούτου θεωρήματι χρήσονται, ἀκόλουθον εἶναι λέγοντες τοῦτ' ἐκείνῳ· καὶ τῷ ἀπ' ἐπαίνου τῶν δικαστῶν, ὥσπερ εἵπομεν· ὁ δὲ ἀντιλέγων τῷ ἐκ διαβολῆς· τὸ μὲν ἐπῆρθαι Ἄνυτόν τε καὶ Μέλητον οἷς ἐκράτησαν, θαυμαστὸν οὐδέν. καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου· ὁ Μειδίας ἐκράτησε τοῦ Δημοσθένους τὸν περὶ τῆς ἀσεβείας εἰσελθόντος λόγον· καὶ μετὰ ταῦτα Δημοσθένης ὕβρεως αὐτὸν ἐγράψατο· καὶ Μειδίας παραγράψας κατὰ τὸν νόμον τὸν περὶ τῶν αὐτῶν δις κρίσιν εἶναι κεκωλυκότα· ἀρμόσει γὰρ τῷ Δημοσθένει λέγειν, ὡς οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπαρθέντα Μειδίαν τῇ προτέρᾳ νίκῃ ἐπὶ τὴν παραγραφὴν θαρροῦντα ἤκειν, ὡς πᾶν ὅτιοῦν ἐξὸν αὐτῷ λέγειν τε καὶ πράττειν· καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου. κρατήσας ὁ Φίλιππος ἐν Χαιρωνείᾳ ἐξήγησε τὸν Δημοσθένην· ἀντιλέγει τις· λέξει γὰρ ὡς οὐδὲν θαυμαστὸν ἄνθρωπον ὑβριστὴν φύσει βραχείας λαβόμενον καὶ ἀδοκίμου τύχης ἐπῆρθαι. Ἄλλο. Ὅποταν συνεχῶς τις κρίνηται, ἀρμόσει τὸ ἐκ βαρύτητος θεώρημα· οἷον εἰ λέγοις, οὐκ ἦν, ὡς ἔοικε, πέρας οὐδὲν κρίσεως καὶ δικῶν ἡμῖν, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου· συνεχῶς τις κρινόμενος τυραννίδος ἐπιθέσεως πλούσιος ἐξαργυρίσας τὴν οὐσίαν ἔρριπεν εἰς θάλασσαν, καὶ κρίνεται· καὶ ἐπ' ἐκείνου· ὁ Δημοσθένης κριθεὶς μετὰ Χαιρώνειαν ἀπέφυγε, καὶ σιωπῶν πάλιν κρίνεται· λέξει γὰρ οὐκ ἦν πέρας κρίσεως ἡμῖν οὐδέ τις τρόπος πρὸς ἀποφυγὴν τούτων· ὅπου καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις κρίνομαι, πρότερον μὲν πολιτείας, νῦν δὲ σιωπῆς· καὶ ἐπ' ἐκείνου· ὁ Ἰσοκράτης κριθεὶς σιωπῆς ἀπέφυγεν, ὑποσχόμενος πολιτεύσεσθαι, καὶ γράψας ἀφίστασθαι τῆς θαλάσσης πάλιν κρίνεται.

καὶ ἐπ' ἐκείνου· τρεῖς τις ἔχων παῖδας τοῖς δύο κριθεῖσι φόνου συνειπὼν ἐνίκησε, τοῦ τρίτου πάλιν αἰτιαθέντος ἐπὶ φόνῳ ἑαυτὸν προσαγγέλλει· λέξει γὰρ καὶ οὗτος, ἐγὼ μὲν ἥλπισα πέρας ἔξειν κινδύνου καὶ πραγμάτων, ἀπήντηκε δὲ τάναντία, ὥστε πανταχόθεν ἀναγκαῖον γίνεσθαι περὶ ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου βουλευσάσθαι. ἀρμόσει δέ σοι τὸ θεώρημα καὶ ἐπ' ἐκείνου τοῦ γένους, ὅταν τινὲς συμφορᾷ περιπεσόντες, εἴτα ἀπαλλαγὴν αὐτοῖς εὐράμενοι κρίνονται, οἷον οἱ ῥήτορες ἐξεδόθησαν τῷ Φιλίππῳ· ἀφεθέντες οὐ πολιτεύονται καὶ κρίνονται· ἀρμόσει γὰρ καὶ τούτοις τὸ ἐκ βαρύτητος· οὐκ ἦν, ὡς ἔοικεν, ἀπαλλαγὴ τῶν κακῶν ἡμῖν, εἰ πρότερον μὲν περὶ ἐκδόσεως εἰς κίνδυνον ἦλθομεν ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ, νῦν δ' αὖ πάλιν εἰς δικαστήριον ἤκομεν ἐπὶ τῇ σιωπῇ. καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου· ἐν μανίᾳ τινὶ ὄντι ἔχρησεν ὁ θεὸς ἀπαλλαγὴν τῆς νόσου ἔσσεσθαι, ἐὰν ἀνδροφονήσῃ. σωφρονήσας κρίνεται φόνου. λέξει γὰρ καὶ οὗτος, οὐκ ἦν, ὡς ἔοικεν, ἡμῖν ἀπαλλαγὴ τῆς βαρείας τύχης, εἰ καὶ πρότερον μὲν ἐν συμφοραῖς ἦμεν, νῦν δὲ ἐπειδὴ περ ἐκείνων ἀπηλλάγμεθα, πάλιν κρινόμεθα. Ἄλλο. Ἐφαμεν συνεχῶς κρινόμενον τί δεῖ ποιεῖν· φέρε οὖν καὶ περὶ κατηγοροῦ εἴπωμεν. ὅταν τοίνυν κατηγορῶμεν συνεχῶς κριθέντος, δεῖ σκοπεῖν, πότερον ἐν ἐκείνοις ἡττήθη, καὶ εἰ μὲν πρότερον ἡττημένος εἴη, ἐπαινεῖν τοὺς δικαστὰς τοὺς καὶ πρότερον καταγνόντας αὐτοῦ.

336 εἰ δὲ κεκρατηκῶς εἴη, δυοῖν θάτερον ποιεῖν, ἢ τὴν δεινότητα αὐτοῦ προεπισημήνασθαι, δι' ἣν τοιοῦτός ἐστιν, οἷος κρατεῖν ὧν βούλεται. εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἐκ περιττότητος, ὅτι οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑμεῖς τε τούτῳ καὶ αὐτὸς ὑμῖν κέχρηται. ὑμεῖς μὲν γὰρ ὑπολαμβάνοντες βελτίῳ ἔσσεσθαι αὐτὸν πολλάκις ἠξιώσατε, ὁ δὲ ὥσπερ ἀμυνόμενος ὑμᾶς πολλῶ δεινότερα διατέθεικεν. Ἔστι καὶ τοιοῦτο γένος προβλημάτων, ἐν οἷς τί σε λυπεῖ. διοικοῦ δὴ ἐν τοῖς προοιμίοις αὐτὸ καὶ προεπισημαίνου. λυπεῖ δέ σε ἢ πληθος ἀντιδίκων εἰ πολλοὶ εἶεν, οἷον, δέκα νέοι ὥμοσαν μὴ γῆμαι, καὶ κρίνονται κακοῦ βίου· ἀρμόσει οὖν λέγειν, ὡς οὐ ῥάδιος ὁ ἀγὼν ἡμῖν πρὸς ἄνδρας πολλοὺς καὶ θρασεῖς ἀγωνίζεσθαι. λυπεῖ δὲ οὐ μόνον πληθος, ἀλλὰ καὶ δεινότης ἀντιδίκου, ὡς ἐπ' ἐκείνου· οἱ ῥήτορες πρὸ τῶν ἐκκλησιῶν βουλευόμενοι κρίνονται. καὶ πάντα ῥήτορα νικῶντα γράφει τις ἐλαύνειν. λυποῦσι δὲ καὶ συστάσεις τινῶν καὶ παρασκευαί, ὡς ἐν τῷ παραπρεσβείας ἐστὶν εὐρεῖν. Ἐπεταί τούτῳ ἐξῆς ὁλοκλήρως περὶ ἀντιπιπτόντων εἰπεῖν ἐπὶ πλέον διεξελθόντα, ἢ τοῖς πρὸ ἡμῶν περὶ αὐτῶν λέλεκται. ἀντιπίπτοντα τοίνυν ἐστὶ τὰ μὲν ἐξ ἀντιθέσεως τῶν παρὰ τοῦ ἀντιδίκου, ἃ τοῖς κεφαλαίοις φυλακτέον, τὰ δὲ ἐξ ἔννοιας τῶν ἀκουόντων, ἃ ἐν τοῖς προοιμίοις θεραπευτέον. ἀντιπίπτει δὲ τὰ μὲν ἐκ προσώπου, τὰ δὲ ἐκ πράγματος, τὰ δὲ ἐξ αἰτίας. τὰ μὲν οὖν ἐκ προσώπου τριχῇ λαμβάνεται, ὅταν πρὸς ἔνδοξον πρόσωπον, ἢ κατὰ ἐνδόξου προσώπου λέγῃς, οἷον στρατηγοῦ ἢ δημαγωγοῦ, ἢ κατὰ πόλεως ἐνδόξου· πολλὰ δὲ τοιαῦτα ὁμογενῆ προβλήματα. ἢ ὅταν πρὸς πρόσωπον λέγῃς οἰκειότατα ἔχον πρὸς σέ, οἷον μητέρα ἀδελφοὺς πατέρα ἢ ἄλλον τινὰ τῶν πρὸς γένους ἢ φιλίας, ἢ ὅταν αὐτὸς ὦν νέος εἰς δικαστήρια εἰσίσῃς ἐπὶ τῷ συμβουλευεῖν πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ δοκῇς πέρα τῆς ἡλικίας θρασύνεσθαι, ἢ [ὅταν] τῶν μὴ σφόδρα πιστευομένων περὶ μεγάλων πραγμάτων εἰσίσῃς.

337 ἐν γὰρ τούτοις δεῖ σε τὴν παρὰ τῶν ἀκουόντων ἔννοιαν ἀντιπίπτουσαν αἰεὶ διοικεῖσθαι ἐν προοιμίοις ἢ αἰτίας εὐλόγους λέγοντα, δι' ἃς καίπερ νέος ὦν εἰσῆλθες ἢ ἀκούσιον τὸν ἀγῶνα λέγοντα, ἐὰν πρὸς ἔνδοξα πρόσωπα εἰσίσῃς· ἀναγκαῖον δὲ τῷ ὑπὲρ μεγάλων τὸν ἀγῶνα εἶναι, ἢ δυσχεραίνοντα ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ εἰς ἀνάγκην ἀγῶνος ἤκειν, [ἢ] ἐὰν πρὸς συγγενεῖς ἢ φίλους ὄντας πρότερον εἰσίσῃς. Γίνεται δὲ ἐκ πράγματος προοίμιον ἀντιπίπτον, ἢ ὅταν περὶ μικρῶν δοκῇς σπουδάζειν, ὡς ἐν τῷ πρὸς Βοιωτὸν περὶ τοῦ ὀνόματος ἢ ὅταν ἀτοπίαν ἔχῃς δόξῃ, ὃ μέλλεις λέγειν, καὶ οὐκ ἂν ἐτοίμως πρόσοιντο αὐτὸ οἱ ἀκούοντες, ὡς ἐπ' ἐκείνου, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀξιοῖ δηῶσαι τὴν πόλιν ἐκλιπόντων τῶν Ἀθηναίων αὐτήν· αὐτὸ γὰρ τὸ πρᾶγμα ὁ παρήνει ἄτοπον εἶναι δοκεῖ· ἢ ὅταν ἐπαχθὲς τι δοκῇς λέγειν, ὡς ὁ ἀναιρεῖν νόμον γράφων, ἢ ὅταν παράδοξόν τι δοκῇς λέγειν, ὡς ὁ συμβουλευὼν πλεῦσαι βασιλεῖ διὰ τοῦ Ἄθω· δοκεῖ γὰρ

παράδοξον εἶναι καὶ παρὰ τὴν ὑπόνοιαν τῶν πολλῶν· ἢ ὅταν ἀηδὲς τι δοκῇ λέγειν, καὶ οὐ κεχαρισμένον [τι ποιῶν] τοῖς ἀκούουσιν, ὡς ὁ γράφων παῦσαι τὰς διανομὰς ἐπιλειπουσῶν τῶν τεχνῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα ὁμογενῇ. Γίνεται δὲ ἀντιπίπτον καὶ ἀπὸ αἰτίας, ὅταν οἱ ἀκούοντες ὑποπεύωσι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπὶ τὴν κατηγορίαν ἤκει, οἷον ὅταν πρὸς ἔχθραν τινῶν ἢ χάριν ἢ ὀργὴν δοκῇ λέγειν, ἢ ὅταν ὑπὲρ ἑαυτοῦ δοκῇ σπουδάζειν, ἀλλὰ μὴ τοῦ κοινῇ συμφέροντος, ὡς ἐπ' ἐκείνου· ἐξαιτουῦντος Φιλίππου τὸν Δημοσθένην μετὰ Χαιρώνειαν, αὐτὸς Δημοσθένης ἐνίσταται. δοκεῖ γὰρ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος σπουδάζειν· τοῦτο οὖν παντάπασιν ἀναιρήσει τὸ δοκεῖν ὑπὲρ ἑαυτοῦ σπουδάζειν, ἢ συντρέχων τῷ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ σπουδάζειν τὸ τῆς πόλεως συμπλέξει.

338 Ἄλλο. Ἔστι καὶ τοιοῦτον γένος προβλημάτων, ἐν οἷς βραδύτερον δοκεῖς ἐπεξιέναι δέον πάλαι, ὡς ἐπ' ἐκείνου· πολλάκις τις χρώμενος τοῖς τῶν ἀνδροφόνων καθαρσίοις κρίνεται φόνου· καὶ πάλιν· πολλάκις κατατρέχοντος Φιλίππου Χερρόνησον συμβουλεύει Δημοσθένης αὐτὴν διορύξαι· δοκεῖ γὰρ ὁ Δημοσθένης μετὰ πολλὰς καταδρομὰς βραδέως συμβουλεύειν. τοῦτο οὖν αὐτὸ λέξει ἐν προοιμίῳ, ὅτι ὡς μὲν πολὺ βέλτιον ἦν πάλαι τινὰ ἐπανόρθωσιν γενέσθαι τῶν περὶ Χερρόνησον, ὅτε καὶ πρῶτον κατέδραμε Φίλιππος, εὖ οἶδα, οὐ μὴν ἀλλ' ἕως ἐλπίς ἦν ἀφέξεσθαι τὸν Φίλιππον τῶν συμμάχων ἐπεῖχον, ἐπεὶ δὲ τὸ πρᾶγμα ἔτι μᾶλλον αὖξεται. καὶ ἐπ' ἐκείνου δὲ χρήσιμος τῷ θεωρήματι. συνεχῶς πλούσιος πένητος ἀνδριάντα ποιεῖ, καὶ κρίνεται ὑπ' αὐτοῦ ὕβρεως. χρήσιμος γὰρ ὁ πένης τῷ αὐτῷ θεωρήματι, οἷον ἔδει μὲν καὶ πάλαι τούτῳ ἐπεξελεθῆναι, ὅτε καὶ πρῶτον ὑβρίζειν ἤρξατο. ἢ ἄλλως μεθοδεύσει τὸ θεώρημα, ὅτι ἕως μὲν οἷός τ' ἦν φέρειν τὴν τούτου ὕβριν, κατεῖχον ἑμαυτόν· καὶ ὅλως ἐπὶ πάντων σοι τὸ θεώρημα ἀρμόσει, ἐν οἷς ἂν τις πάλαι καὶ ἐκ πολλοῦ καὶ ἐν πολλοῖς ἀδικήσας νῦν κρίνεται. Ἄλλο θεώρημα. Ἔστι πολὺ γένος προβλημάτων τῶν ἐξ ἀποβάσεως τοῦδέ τινος λεχθέντος ἢ γραφέντος. οἷον ἐκ νόμου ἢ ψηφίσματος ἀπέβη τι δεινόν, καὶ κρίνεται ὁ δοκῶν τὴν αἰτίαν παρέχειν· ἐν γὰρ τούτοις ἀρμόσει λέγειν, ὅτι βέλτιον μὲν ἦν πρὶν ἐκβῆναι τι δυσχερὲς ἐκ λογισμοῦ πεφυλάχθαι τὸ παθεῖν τι δεινόν, καὶ τὸν κατασκευάζοντα ἀνόνητον πεποιηκέναι τοῦ σκαιωρήματος, δεύτερον δὲ τῇ πείρᾳ διδάσκεσθαι· οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου. ἔγραψε τὸ περὶ Χαριδήμου ψήφισμα ὁ Ἀριστοκράτης, [Χερρονήσου ὑπὸ Χαριδήμου κατειλημμένης κρίνεται ὁ Ἀριστοκράτης] ὁρᾷς ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ψηφίσματος οἷον ἀπέβη τὸ περὶ Χερρόνησον.

339 λέξεις οὖν ὅτι βέλτιον ἦν πρὶν ἐκβῆναι τοῦτο δίκην παρ' αὐτοῦ ἀπητηκέναι καὶ τὸ ψήφισμα λελυκέναι· οὕτω γὰρ οὐκ ἂν ἀπέβη τι δεινόν. καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου· ἔπεισέ τις Σκύθας τοὺς νομάδας πόλιν οἰκῆσαι, καὶ νοσοῦντων αὐτῶν κρίνεται· καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου· ἔπεισέ τις ῥήτωρ ἐν στάσει τὰ ὅπλα παραδοῦναι τῷ στρατηγῷ, καὶ τυραννήσαντος αὐτοῦ κρίνεται ὁ ῥήτωρ συνειδότος. καὶ ὅλως εὐρήσεις τοσαῦτα προβλήματα τὰ ὑποπίπτοντα τούτῳ τῷ γένει, ὅσα οὐκ ἄλλω. ἐπὶ δὲ τῶν τοιούτων κάκεῖνος χρήσιμος τῷ θεωρήματι, ὅπου τι δεινόν· ἂ μὲν ἀπολελαύκαμεν τῆς τούτου συμβουλῆς ἐωράκατε. ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ ἐννόημα ἐπιπολαιότερον, ἐκεῖνο δὲ βαρύτερον ἐν τῷ αὐτῷ γένει τούτῳ τῷ ἐξ ἀποβάσεως, καὶ ὅσα δὲ ἐν καταφορᾷ κεῖται, ἀρμόττει τούτῳ, πρῶτον μὲν, εἰδὼς ὑμᾶς, ὧς δικασταί, καὶ τῶν νόμων καὶ τῆς καθεστῶσης πολιτείας πολλὴν προνοιὰν πεποιημένους οὐ μικρὰ ὁρῶν τὴν πόλιν εἰς ταῦτα βλαπτομένην ὑπὸ τούτου τὸν παρόντα τοῦτον ἐνεστησάμην ἀγῶνα, νομίζων οὔτε τὴν τῶν ἀντιδίκων δεινότητα καὶ βίαν, οὔτε ἄλλο τι τούτων οὐδὲν ἔσεσθαι τῶν παρ' ἡμῖν δικαίων δυνατώτερον. Ἄλλο δεύτερον. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀγῶσι παρὰ τῶν κατηγορούντων τὴν αἰτίαν τῆς κατηγορίας μαθεῖν δεῖ, ἐν δὲ τῷ παρόντι τούτῳ αὐτοὶ φθάνοντες πρὸ τῶν λόγων τῶν ἡμετέρων προεπίστασθε, ὡς εἰς ἅπαντας τὰ τετολμημένα ἐκπεφοίτηκεν, ὥστε μὴ ἀμαρτεῖν τὸν εἰπόντα οὐ δικαστὰς μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ κατηγορούς εἶναι. Τρίτον δὲ τοῦτο· οὐ μίαν δέ, ὡς ἔοικεν, ὧς ἄνδρες δικασταί, γνώμην οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἔχειν

μοι συμβαίνει περὶ τῶν τούτῳ τετολμημένων· καὶ γὰρ δύσκολον εἶναι καὶ ῥᾶστον ἑμαυτῷ νομίζω τοῦτον τὸν ἀγῶνα καθεστηκέναι.

340 αὐτῶν μὲν γὰρ ἔνεκα τῶν πραγμάτων καὶ πάνυ ῥάδιον, οὕτω πολὺ τι τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος ἐστὶ τῶν τετολμημένων· δύσκολον δὲ ἐκείνῃ, ὅτι μὴ ῥᾶστον ἐφικέσθαι τῶν τετολμημένων· οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἡγοῦμαι προσήκειν ἑμαυτῷ τὴν κατηγορίαν ἀφεῖναι, ἀλλ' ὥς ἂν οἷός τε ᾧ δεῖξαι τὰ τούτῳ τετολμημένα καὶ παραστῆσαι. ὥδε παραδείγματος ἔνεκα, οἱ ἐπὶ τοῖς Ποτιδαίαταις κρινόμενοι Ἀθηναῖοι, καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς Εὐμενίσι, καὶ ὁ ἐπὶ τῷ λοιμῷ τῶν Σκυθῶν, καὶ ἐπὶ πάντων, ὅπου μέγα τι καὶ ὠμολογημένον ἀδίκημα. Ἄλλο θεώρημα. Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς ἐξ ἀποβάσεως, τι δεῖ ποιεῖν τὸν κατήγορον· φέρε οὖν εἰπόμεν, τί δεῖ ποιεῖν τὸν φεύγοντα. ἔαν τοίνυν ἐκβεβηκὸς ᾗ τι ἄτοπον ὠμολογημένον, τὸ μὲν ἀνιαρὸν αὐτὸ εἶναι σύντρεχε, τὸ δὲ ἐξῆς ἀναίρει λέγων, ὡς οὐ δικαίως αὐτὸς φεύγει· οὐ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις αὐτὰ συνεβούλευσεν, οὐδ' ἂν προσεδόκησεν, ὡς ἐπ' ἐκείνου· ὁ Φίλιππος ἔδωκεν αἵρεσιν τοῖς Ἀθηναίοις, πότερον βούλονται ὅπλοις ἢ λόγοις δικάζεσθαι· ὁ Δημοσθένης συνεβούλευσε λόγοις, καὶ αὐτὸς εἰπὼν ἡττήθη καὶ κρίνεται. ὁρᾷς ὅτι ὠμολογημένον ἐστὶ κακὸν καὶ ἄτοπον τὸ περὶ τὴν ἥτταν· καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου· ἔγραψεν ὁ Ἀριστοκράτης τὸ περὶ τοῦ Χαριδήμου ψήφισμα, ἀποστάσης Χερρονήσου κρίνεται. κἀνταῦθα τὸ ἐκβὰν ὠμολογημένον ἐστὶν ἄτοπον. οὐκ ἄτοπον οὖν εἰπεῖν, τὸ μὲν οὖν ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἀγανακτεῖν, οὐδὲν ἀπεικός· οὐ μὴν χρή τούτων εἰς ἡμᾶς τὴν αἰτίαν ἔχειν, ὅς οὐκ ἐπὶ τούτοις εἰσήνεγκα τὸν νόμον. καὶ ὅλως ἐπὶ πάντων ἀρμόσει τῶν τοιούτων. ἐπὶ δὲ τῶν κατηγορῶν ἐξ ἀποβάσεως ἀρμόσει μὲν σοι καὶ τὰ προειρημένα θεωρήματα, οὐχ ἥκιστα δὲ καῖκεῖνο· εἰ μὲν ἔξαρκεῖ τὸ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν, οὐκ ἄξιον μὲν, φέρειν δ' οὕτως ἀνάγκη.

341 εἰ δὲ καὶ τιμωρίαν χρή λαβεῖν. ὁπότεν δὲ κρίνειν τινὰ μέλλης μεταβολῆς καιροῦ βελτίονος γενομένης, ἥς πρότερον μὴ οὔσης οὐκ ἡδύνασο κρίνειν, ἀρμόσει σοι λέγειν, ἐπειδὴ καλῶς ποιοῦντες οἱ θεοὶ δεδώκασιν ἡμῖν καιρόν, οἷον μάλιστα ηὐχόμεθα· ἢ οὕτως, πάλαι δυσχεραίνων τοῖς συμβεβηκόσι καὶ τετολμημένοις ὑπὸ τούτου, νῦν ἐπειδὴ καιροῦ ἐλάβομην ὡς ἐπ' ἐκείνου· ὁ Ἰσμηνίας ἐπαυλήσας ταῖς Θήβαις κρίνεται μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου θάνατον, καὶ πάλιν ὁ Πύθων μετὰ τὴν Φιλίππου τελευτὴν κρίνεται τῶν εἰς τοὺς Ἑλλήνας ἀδικημάτων. καὶ ἐκ τοῦ ἀπολογουμένου βιάση λέγων συνήδεσθαι καὶ αὐτὸς ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ἵνα εἰ καὶ τις ᾗν πρότερον διαβολὴ ταύτην ἐξέλης. ὁπότεν δέ σε λυπῇ τι ἢ ἀπὸ καιροῦ χαλεποῦ ἢ ἀπὸ δυνάμεως ἐχθρῶν ἢ ἀπὸ κέρδους δοκοῦντος ὑπὸ τῶν ἐναντίων προτείνεσθαι, τοῦτο αὐτὸ προαναίρει καὶ προθεράπευε λέγων τἀναντία ὑπειληφέναι περὶ τῶν ἀκουόντων ἢ ὡς τινες οἴονται. ἢ οὕτως ἐξ ἀτόπου προτάσεως· εἰ μὲν ἐώρων παραπλησίως ὑμᾶς διακειμένους τούτοις, οἷον τοῦ μὲν ἀπὸ καιροῦ φοβεροῦ καὶ δυνάμεως ἐχθρῶν ἐκεῖνο, ὡς ἐπὶ τῶν Θετταλῶν, οἷς ἐπαπειλεῖ βασιλεὺς ἐπαφεῖναι τὸν Πηνειόν. ἀπὸ δὲ τοῦ κέρδους, ὡς ἐκεῖνο, Αἰσχίνης προῖκα ἐκόμισε σῖτον παρὰ τοῦ Φιλίππου πεμφθεὶς πρὸς Κερσοβλέπτην, καὶ κρίνεται. ἐξ ἀπολογίας. ὁπότεν δέ τι εὖ πεποιηκέναι φάσκοντες ἔτι καὶ κρινώμεθα, ἀρμόσει τὸ ἐκ βαρύτητος οὕτως· ὥμην μὲν ἔγωγε καὶ ἐπαίνων τεύξεσθαι. ἢ οὕτως· οὐκ ἂν προσεδόκησα τοιοῦτον ἀπαντήσιν τέλος, οἷον μετὰ νίκην τις κρινόμενος χρήσεται τούτῳ, ὡς ἐπ' ἐκείνου· στρατηγὸς καθελὼν μέρος τι τοῦ τείχους ἐξελθὼν ἐνίκησε, καὶ κρίνεται. ἐκ δὲ τοῦ κατηγοροῦ αὐτῷ τούτῳ συμπλεκόμεθα λέγοντες, οὐκ ἔστι χαλεπώτερον οὐδέν, ἢ ὅταν τις τὰ μέγιστα ἡδικηκὼς ἔτι καὶ φιλοτιμῇται τοῖςπραχθεῖσιν.

342 Ἄλλο. Ἐν ἐκείνοις δὲ τοῖς προβλήμασιν, ἐν οἷς δοκοῦμέν τι ὑπὲρ αὐτῶν σπουδάζειν, καὶ τοῦ ἰδίου ἔνεκα συμφέροντος εἰσηγεῖσθαι τι, καὶ τὸ τῆς πόλεως συμφέρον συμπλέκειν ἄξιον· εἰ δέ γε ἔνδοξον εἶη τὸ πρόσωπον τὸ λέγον, λέξει ὅτι εἰ μὲν ἐώρων, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ μόνου ὄν τὸ σκέμμα, ἐσιώπων ἂν, ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς πόλεως. οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου· τὸν Περικλέα αἰτοῦσιν οἱ

Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ ὑποσχέσει εἰρήνης, αὐτὸς ἀντιλέγει. ὅταν ἔν τινι δυσκολίᾳ καιροῦ γράφῃς τινὰς ἐπανορθώσεις, ἀρμόσει τὸ ἐξ ἀτόπου προτάσεως θεώρημα· οἷον εἰ μὲν ἐξαρκεῖ τὸ ἀνιᾶσθαι ἢ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν εἰς παραμυθίαν ὧν πάσχομεν, ἐμοὶ μὲν οὐ συνδοκοῦν, χρῆσθε δὲ ὅ τι καὶ δοκεῖ· εἰ δ' ὅπως ἐπανορθωθήσεται δεῖ σκοπεῖν, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου· τοῖς νοσοῦσι Σκύθαις συμβουλεύει τις μεθίστασθαι. ἢ πάλιν, κατατρεχομένης τῆς Χερρονήσου γράφει ὁ Δημοσθένης διορύξαι τὸν Ἰσθμόν, ὃ δὲ ἀντιλέγων τοῖς τοιοῦτοις πῇ μὲν συνδραμεῖται ἐν προοιμίῳ πῇ δὲ οὐ· ὅτι μὲν γὰρ δεῖ ἐπανορθοῦσθαι τὰ συμβαίνοντα καὶ αὐτὸς φήσει εἰδέναι, οὐ μὴν διὰ τοῦ τρόπου οὗ ὑφηγεῖται· ἢ ἐκεῖνο τὸ θεώρημα· οὐκ ἔστι χαλεπώτερον οὐδέν, ἢ ὅταν τις παρήῃ μὲν ὡς ἐπανορθωσόμενός τι τῶν κοινῶν, χεῖρω δὲ τὰ κοινὰ ποιῇ. ἄλλο τοῦτο σφοδρότερον. Ἐν ἐκείνοις τοῖς προβλήμασιν, ἐν οἷς ἀτόπου τινὸς συμβαίνοντος εἰσηγούμεθα τι, ἀρμόσει τὸ ἐξ εὐχῆς θεώρημα, οἷον εἰ λέγοις, ἡϋξάμην ἂν μῆτε τι τῶν τοιούτων γενέσθαι, μῆτε ἐμὲ ἐπὶ τούτοις τοῖς προγεγενημένοις σύμβουλον παρίεναι, ὡς ἐπ' ἐκείνου· μετὰ Χαιρώνειαν ἤδη γράφει Ὑπερίδης τοὺς ἀτίμους ἐπιτίμους ποιεῖν. Ἐν ἐκείνοις τοῖς προβλήμασιν, ἐν οἷς φαμὲν τοὺς θεοὺς προσημαίνειν τι, ἀρμόσει τὸ θεώρημα τὸ ἐξ ἐνδόξου κρίσεως, οἷον, ἱκανῶς μὲν καὶ πρὸ ἡμῶν τὸ ὅ τι χρὴ πράττειν οἱ κρείττους σύμβουλοι προῦφηναν, ὡς ἐπ' ἐκείνου· ἔδει τοὺς ἀριστεὰς διαμονομαχεῖν· δύο ἀδελφῶν μονομαχοῦντων ἔδω ὁ ἥλιος, καὶ γράφει τις λῦσαι τὸν νόμον.

343 Ἄλλο. [ὅταν] εὐχῇ χρηστέον, ὅταν ἢ ἱερατικὸν τὸ πρόσωπον ὃ λέγων ἢ ὑπὲρ ἱερωσύνης, ἢ ἡ πόλις ἱερά, οἷον ἡ Δελφῶν ἢ Δηλίων, ὥσπερ Ἀριστείδης ἐποίησεν ἐν προοιμίῳ, ἢ περὶ πανηγύρεως θεοῦ ἢ ὁ λόγος οἷον ἐπιόντος πολέμου ἔφη τις ἀναβάλλεσθαι τὰ Ὀλύμπια, ἀντιλέγει τις. Ἄλλο. Ὅποταν δ' ἐν τῷ καλουμένῳ χρώματι μέλλῃς λέγειν, ὅτι καλῶς διὰ φιλανθρωπίας ἢ δι' ἄλλην τινὰ καλὴν αἰτίαν ἐποίησας τοῦτο ἐφ' ᾧ κρίνῃ, ἀρμόσει σοι τὸ ἐκ βαρύτητος θεώρημα ἐξ ἀπολογίας, οἷον εἰ λέγοις, ὥμην μὲν ἔγωγε αὐτὸ τούναντίον δόξαν χρηστὴν καὶ καλὴν ἀποῖσεσθαι ἐφ' οἷς ἔδρασα, ὡς ἐπὶ τοῦ θάπτοντος τὸ νεοσφαγὲς σῶμα. Ἄλλο. Ἐν πᾶσι τοῖς ἀντεγκληματικοῖς ἀρμόσει σοι τὸ ἐκ βαρύτητος θεώρημα ἐξ ἀπολογίας, οἷον εἰ λέγοις, ὥμην μὲν ἔγωγε καὶ τοὺς συναχθεσθισμένους ἐμοὶ γεγενῆσθαι, καὶ οἴκτου πλέον ἢ ὀργῆς ἀξιώσεσθαι, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου· ἀριστεὺς πορνεύοντα τὸν υἱὸν ἀνεῖλε καὶ κρίνεται. Ἄλλο. Ἐν ταῖς συνηγορίαις ἄξιον ὁρᾶν ὑπὲρ ὧν λέγομεν, οἷον ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ὡς ὁ Λυσίας πολλαχοῦ, οἰκειότατον ἐμαυτῷ νομίζω βοηθεῖν· ἢ ὑπὲρ φίλων, ὡς ἐν τῷ Ἀμαρτύρῳ Ἰσοκράτης. ἐν δὲ ταῖς τῶν ἀλλοτρίων προσώπων συνηγορίαις σκοπεῖν χρὴ εἰ ἐνδοξα εἴη ἢ ἄδοξα, καὶ εἰ μὲν ἐνδοξα εἴη, συντρέχειν τῷ καὶ ὑπὲρ τούτων σπουδάζειν· εἰ δὲ ἄδοξα, συμπλέκειν αὐτὰ τοῖς ἐνδόξοις.

344 ὅταν ἄδοξον ἢ τὸ ὑποκείμενον πρόσωπον ἢ τὸ ἀντιλέγον, τὸ ἐκ ποιότητος καταφορικὸν ἀρμόσει σοι, οἷον, οὐκ ἦν αὐτάρκη τούτῳ τὰ πρότερον τετολμημένα· ἢ οὕτως, εἴη μὲν ἂν ἔν τι καὶ τοῦτο τῆς τούτου πονηρίας. ἢ οὕτω θαυμαστὸν μὲν οὐδὲν τὸ τοιοῦτον ὄντα τοιαῦτα τετολμηκέναι. ἐν δὲ ταῖς ἀμφισβητήσεσι καὶ τοῖς ἀμφισβητηματικοῖς δεῖ ὁρᾶν τὰ διάφορα, οἷον εἰ πράγματι ἢ καιρῷ ἢ προσώπῳ ἢ τρόπῳ διαλλάττοι καὶ ἐκ τούτου λαμβάνειν τὰ προοίμια. ἐὰν δέ ποτε ἀναγκασθῇς κοινὸν προοίμιον εἰπεῖν, τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ἰδίαν πρόσαγε, οἷον περὶ μεγάλων ἤκομεν· καὶ ἡ κατασκευὴ ἰδία προσετέθη ὡς ἐν τῷ περὶ εἰρήνης Ἰσοκράτους· ὅπου γὰρ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, μεγάλα. κάλλιστον δὲ καὶ ἐν τούτοις τὸ τῆς μεθόδου, εἰ μεθοδεύοιμεν αὐτὰ ἐπισημαινόμενοι, εἰ καὶ πᾶσιν εἰωθὼς ὁ λόγος εἴη. Ἐν τοῖς ἐσηματισμένοις εἰ μὲν ἄλλου προειρηκότος αὐτὸς μετ' ἐκεῖνον λέγοις, ἀρμόσει σοι τὸ ἐξ ὑποθέσεως προοίμιον, οἷον ἔδει μὲν τὸν προειρηκότα καὶ ταῦτα προσθεῖναι· καὶ γὰρ ἦν ἐπόμενα τούτοις, οἷον ὁ Περικλῆς ἔγραψε δηοῦν τὴν Ἀττικὴν, καὶ γράφει Νικίας ἀπὸ τῆς Ἐλευσίνος ἄρξασθαι. ἐν δὲ τοῖς τοιοῦτοις ἐκεῖνο αὐτό, ὃ βούλει ἀνύσαι, ὡς ἀναιρῶν εἴσαγε· οὐχ

ὅτι ἂν ἄλλος ἐποίησε, τοῦτο ἐγὼ ποιήσω ἀφ' ἑμοῦ. Ἔστι καὶ τοιοῦτο γένος προβλημάτων, ἐν οἷς δοκῶν τις εὖ ποιεῖν ὑπόνοιαν ἔχει ὡς μετὰ ἐπιβουλῆς αὐτὸ ποιῶν, ὡς ἐπ' ἐκείνου τοῦ ζητήματος ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ ἔπεμψαν Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι παρὰ βασιλέα περὶ χρημάτων. ἔδωκεν ἑκατέροις ἐπανελθόντων αὐτῶν ἀξιῶ τις ἐν τοῖς Ἑλλήσιν ἐπὶ βασιλέα στρατεύειν. ἐν τοῖς τοιούτοις οὐκ ἀρμόσει τὸ ἀπὸ οἰκείας κρίσεως θεώρημα· ἐβουλόμην, ὦ δικασταί, τοῦτον ὡς ἀληθῶς κήδεσθαι τῶν ἡμετέρων πραγμάτων, καθάπερ φάσκει, νῦν δὲ τοῦναντίον φαίνεται πράττων, καὶ δόξαν παρέχων ὡς εὖ ποιῶν ἡμᾶς οὐκ ἐλαχίστην βλάβην τοῖς κοινοῖς κατασκευάζει, ὡς μικρὸν ὕστερον, εἰ προσέχοιτε, δεῖξω.

345 Ἄλλο. Ἐν ταῖς προσαγγελίαις ἀρμόσει σοι ἐκεῖνο τὸ θεώρημα, ὅταν ὁ βούλει ὡς ἀναιρῶν τιθῆς, οἶον ὡς ἐπ' ἐκείνης τῆς ὑποθέσεως Εὐπολὶς ἀλούς ξενίας δημοσίᾳ ἐπράθη. πριάμενος αὐτὸν ὁ Λύκων ἐγχειρίζει τὸν παῖδα, ὁ δὲ ἑαυτὸν προσαγγέλλει. ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις τῷ θεωρήματι τούτῳ χρηστὸν ὡς προειρήκαμεν, οὕτω λέγοντα, οὔτε ἐλευθερίαν πράττων ἐμαυτῷ, οὔθ' ὅπως ἂν ἀπαλλαγείην τῆς παρουσίας ταύτης δουλείας, ὡς τις ἴσως τῶν ἀκουόντων ὑμῶν ὑπολαμβάνει, παρελήλυθα, ἀλλὰ θανάτου δεόμενος. Ἐν πάσῃ παραγραφῇ ἐκ μὲν τοῦ παραγραφομένου ἀρμόσει σοι ἢ τοῦ ἀντιπίπτοντος λύσις, τὸ δὲ ἀντιπίπτον ἐστὶ τὸ μὴ θαρρεῖν τῇ εὐθυδικίᾳ καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὴν παραγραφὴν βαδίζειν. τοῦτο οὖν εὐθύς ἐν ἀρχῇ ἀναιρήσεις λέγων οὕτως ὅσον μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασι καὶ τῷ τεθαρρηκέναι τούτοις, οὐδὲν [ἦ] ἐδεήθη παραγραφῆς, οὕτω καὶ χωρὶς ταύτης θαρρῶν τοῖς δικαίοις εἰς ὑμᾶς ἐλήλυθα. ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο οἱ νόμοι τοῖς ἀγωνιζομένοις παρεσχέκασιν, ὥσθην καλῶς ἔχειν ἐμαυτῷ μὴ παρῆναι τὸ δίκαιον, ὅπερ ἡμῖν δεδώκασιν οἱ νόμοι. ἐν τοῖς παραγραφικοῖς ἀρμόττει ἔννοια προοιμιακὴ κακείνη ἐπὶ τοῦ ἀπολογουμένου εἰπεῖν, πολλῶν ὄντων, ὦ δικασταί, τῶν περὶ τοῦτον τὸν ἀγῶνα γεγενημένων ὑπὸ κατηγοροῦ, ἃ τις ἂν εἰκότως θαυμάσειεν, οὐδενὸς ἦν, εἰ καὶ μὴ παντὸς μᾶλλον, τοῦτό μοι δοκεῖ δικαίως ἂν τις αὐτοῦ θαυμάσαι, τὸ πρὸ ψήφου τῆς τῶν δικαζόντων ἀτιμίαν ἡμῖν προστιμᾶν. τὸ γὰρ ὅπως μὴ μεθέξομεν λόγου σπουδάζειν, τί πότ' ἐστὶν ἄλλο πράττοντος, ἢ προστιμῶντος ἡμῖν ἀτιμίαν σαφῆ.

346 Ἔστι καὶ τοιοῦτο γένος προβλημάτων, ἐν οἷς πρότερόν τις κακῶς πεποιηκῶς μετὰ ταῦτα ἐλπίζων ὑπ' αὐτῶν τῶν ἡδικομένων κακῶς πείσεσθαι αὐτὸς ταῦτα ἃ ἀφ' ἧς δώσειν ὑπισχνεῖται, οἶον ὡς ἐπ' ἐκείνου νοσοῦντι τῷ Φιλίππῳ ἔχρησεν ὁ θεὸς μὴ ἄλλως λῆξαι τῆς νόσου, εἰ μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐξαιντο Ἀθηναῖοι· ἀπέσταλκεν Ἀμφίπολιν διδούς, καὶ βουλευόνται. καὶ ἐπ' ἐκείνου ὁμοίως ἐψηφίσαντο οἱ Ἕλληνες πολεμεῖν κατὰ Φιλίππου, πέπομφεν ἀνοικιεῖν τὰς πόλεις ὑπισχνόμενος, καὶ βουλευόνται. ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις ἅπασι τὸ προκαταρκτικὸν ἐνθύμημα ἐκεῖνο, εἰ καὶ πάνυ πολὺν ἐπέσχε χρόνον ὁ Φίλιππος, ζητῶν ὅπως ἂν τάναντία τούτοις οἷς προήρηται πράξειεν, οὐκ ἂν ἐτέρως μοι δοκεῖ τοῦτο ποιῆσαι, ἢ τοῦτον τὸν τρόπον, ὃν νυνὶ πεποιηκῶς φαίνεται. τὸ γὰρ ὧν ἐποίησε πρότερον ὑπομιμνήσκειν ταῦτα ἐπεσταλκότα, πῶς οὐχ ὅπερ εἴρηκα πράττοντός ἐστι. Ἄλλο. Ἐπειδὴ τοίνυν εἰρήκαμεν τί δεῖ ποιεῖν ἐν ταῖς παραγραφαῖς τὸν παραγραφόμενον, φέρε σκεψώμεθα, τί προσήκει καὶ τὸν ἀντιλέγοντα πράττειν. ὁ τοίνυν ἀντιλέγων τῇ παραγραφῇ αὐτὸ τοῦτο τὸ θεώρημα ἀναστρέψας ἐρεῖ οὕτως. ἦν μὲν οὐκ ἄδηλον τοῦτο, ὦ δικασταί, ὅτι τὸν λόγον παρὲς τὸν περὶ τῶν ἐγκλημάτων, ὧν ἡμεῖς ἐγκαλοῦμεν, διὰ τὸ μὴ θαρρεῖν τοῖς δικαίοις προφάσεις τινὰς εὐρήσει καὶ διαδύσεις, δι' ὧν ἑαυτῷ τὸ μὴ δοῦναι δίκην ποριεῖται, ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι προσήκειν ὑμῖν, τοῦ τε ὅρκου ὃν ὁμωμοκότες κάθησθε φροντίζουσι καὶ τοῦ δικαίαν ἐνεγκεῖν τὴν ψήφον περὶ ὧν κρίνετε, τούτοις μὲν μὴ προσέχειν, τῶν δὲ περὶ ὧν ἡμεῖς ἐγκαλοῦντες ἤκομεν ἀπαιτεῖν τὸν λόγον. Ἄλλο. Ἐν πᾶσι δὲ τοῖς ἀντιπίπτουσιν ἐξ ἐννοίας προοιμιακῆς, ὅπου σὺ τὸ ἀντιπίπτον λύσεις, ὁ ἐναντίος αὐτὸ θήσει.

πολλῶν δὲ ὄντων τῶν ἐξ ἐννοίας ἀντιπιπτόντων, ὡς μικρῷ πρόσθεν εἰρήκαμεν, ἐν ἐλώμεθα παραδείγματος ἕνεκεν, οἷον δοκεῖς διὰ φθόνον λέγειν, τῷ δὲ ἐναντίῳ ἀρμόσει αὐτῷ τούτῳ χρῆσασθαι ἀναστρέψαντι καὶ λέγοντι οὐκ ἔστιν ἄδελον, ὧ δικάσταί, τοῦτο ὅτι φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τὴν γραφὴν ταύτην καὶ τὴν κατηγορίαν συνθεῖς οὗτος εἰς ὑμᾶς εἰσελήλυθεν. Ἄλλο. Ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασιν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ κατηγορῶν φανερώς καὶ μέγα τι ἡδίκηται, τῷ κατὰ συνδρομὴν χρήσεται προοιμίῳ οὕτως· οἱ μὲν ἄλλοι πάντες οἱ παριόντες εἰς ὑμᾶς, ἐπειδὴν τινος κατηγορεῖν μέλλωσι, τοῦτο αὐτοῖς ὑπάρχειν ἀξιοῦσι παρ' ὑμῶν, τὸ μὴ δι' ἔχθραν δοκεῖν κατηγορεῖν· ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο ἂν ἀρνηθῆην, καὶ γὰρ ἂν μαινοίμην, εἰ μὴ φαινοίμην μισῶν τὸν τηλικαῦτα ὑμᾶς ἡδικηκότα, καὶ ἔστω παράδειγμα ἐκεῖνο τὸ ζήτημα· ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους πολλοὶ τυραννοῦσι καὶ ἀξιοῖ τις ἐλαύνεσθαι τὸ γένος. καὶ ἐπ' ἐκείνου· λησταὶ τινες ἀφῆρπασαν παῖδα πένητος δημαγωγοῦ· ἀπέστειλαν ἐπὶ τοὺς ληστὰς πλούσιον διάφορον τῷ πένητι· ὁ δὲ τὸν παῖδα τῶν ληστῶν ἐκβαλόντων οὐκ ἀνείλετο, ἀλλὰ περὶ σύλληψιν ἔσχε τὴν τοῦ πλοίου. καὶ ἐπανελθὼν δημοσίᾳ κρίνεται. Ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασιν ἐν οἷς στρατηγὸς ἡδίκηται, εἴτα ἰδιωτικὴν ἀπενήνεκται γραφὴν, ἀρμόσει τὸ [μὲν οὖν] προοίμιον ἐκεῖνο· ἐβουλεύσάμην μὲν ὡς καὶ δημοσίᾳ καὶ κοινῇ τὴν πόλιν ἡδικηκότα τοῦτον εἰς ὑμᾶς εἰσφέρειν· τὸ γὰρ τοὺς στρατηγεῖν ὑφ' ἡμῶν κεχειροτονημένους πάσχειν ὑπὸ τούτου κακῶς, τῆς πόλεως, οὐκ ἴδιον τοῦ στρατηγοῦ τὸ ἀδίκημα νομίζω καθεστηκέναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν προσδοκῶν ὑμᾶς ὁμοίως ἀγανακτήσειν, ὡς ἂν εἰ καὶ δημοσίᾳ κατηγοροῦν, τὴν παροῦσαν ταύτην γραφὴν ἀπηνεγκάμην.

348 ἔστω παράδειγμα ἐκεῖνο τὸ ζήτημα· ἐγέλασεν Ἀλκιβιάδης ὑπισχνουμένου τοῦ Κλέωνος τὰ περὶ Πύλον, καὶ ἐπανελθὼν ὕβρεως αὐτῷ δικάζεται. καὶ ἐπ' ἐκείνου· ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκώμασεν ἐπὶ τὸ δεσμοτῆριον [ὄντων] τῶν τριακοσίων καὶ ἔφη, γενναῖοι, καί, ὑπὸ Κλέωνος, καὶ δικάζεται αὐτῷ ὁ Κλέων ὕβρεως. καὶ ἐπ' ἐκείνου· νύκτωρ μὴ ἀνοίγεσθαι τὰς πύλας· οὐκ ἀνέωξε Κλέωνι ὁ Νικίας εἴσω τῆς προθεσμίας ἄγοντι τοὺς τριακοσίους, καὶ δικάζεται αὐτῷ ὕβρεως. ΠΕΡΙ ΠΡΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ. Προκατάστασίς ἐστιν ἔφοδος πρὸς τὰς ἀποδείξεις ἢ κατασκευὴ τῶν ἀποδείξεων. προκαθιστάμεθα δὲ ἐν τοῖς ζητήμασι [τοῖς] ἐκ διανοίας ἐξετάσεως γίνεται δὲ αὕτη τριχῶς· ἢ γὰρ τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν ἐξετάζομεν ἢ τῶν ἀκουόντων ἢ τῶν ἀντιδίκων ἢ ἐξ ἀντιπίπτοντος ἀναιρέσεως, ἢ προσυστάσεως, ἢ προδιαβολῆς, ἢ προδιορισμοῦ, ἢ ἀντεξετάσεως τῶν προτέρων καὶ τῶν νῦν, ἢ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τὸ πρῶτον καταστατικῶς εἰσάγεται, τουτέστιν ἀνηπλωμένως καὶ ἀφηγηματικῶς, ἢ νόημα κεφαλαίου ἀπολαβὼν ὡς κατάστασιν εἰσάγεις, οἷα πολλὰ παρὰ Ἀριστείδη, ἢ τρόπον παρεισφέρομεν, ἢ ἀπὸ ἐπαγγελίας. Ἐπειδὴ τοίνυν τοὺς τρόπους τῶν προκαταστάσεων ἀκηκόαμεν καὶ περὶ τῆς χρήσεως ἐκάστου, ἐν ᾧ τουτέστι χρηστέον, εἴπωμεν. ἑαυτῶν τοίνυν τὴν διάνοιαν ἐξετάζομεν, ὅποταν αὐτὸ δὲ πεποιήκαμεν δοκῇ μὴ ἰσχυρόν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τοῦ ἐναντίου, τῇ δὲ διανοίᾳ ἰσχύσωμεν. ἔστω τοίνυν τοῦ γένους τῶν ζητημάτων παράδειγμα νέος πλούσιος ἀφορῶν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν καὶ δακρύων, κρινόμενος τυραννίδος ἐπιθέσεως καὶ δημοσίᾳ φεύγων.

349 Τὴν δὲ τῶν ἀκουόντων γνώμην ἐξετάσομεν, ὅταν ὁ μὲν πεποιήκῃ δοκῇ καθ' ἡμῶν εἶναι, ἐκ δὲ τῆς ἐξετάσεως τῆς γνώμης ὑπὲρ ἡμῶν φαίνεται πεποιημένον, ὡς ἐπ' ἐκείνου τοῦ ζητήματος οἱ Ἀθηναῖοι τυραννεύομενοι ὑπὸ τῶν τριάκοντα ὑπὸ ἐνὸς ἀξιοῦσι τυραννεῖσθαι. ἐξετάσουσι γὰρ οὗτοι τὴν γνώμην τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς τὸ χρήσιμον ἑαυτοῖς λέγοντες, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν τυραννίδα κατεστήσατε οὐκ ἐπὶ ὠμότητι καὶ ἀπανθρωπία, ἀλλ' ἐπὶ νοουθεσίᾳ μᾶλλον καὶ ἐπανορθώσει τῶν πραγμάτων· διὰ τοῦτο γοῦν καὶ πάντας κατεστήσατε, ὡς ἂν μέτρια εἴη, καὶ ἐπάξεις· εἰ μὲν οὖν ἀπῆντηκε τὰ ἐλπισθέντα. Τὴν δὲ τοῦ ἀντιδίκου γνώμην ἐξετάζειν ὀφείλομεν τότε, ὅποταν ἢ τὸ πρόσωπον ἄδοξον, ἢ δοκῇ μὲν φιλάνθρωπόν τι ποιεῖν, μετὰ διανοίας δὲ μοχθηρᾶς, ὡς ἐπ' ἐκείνου· ἐν πολιορκίᾳ τινὲς διέπεμψαν παρὰ τύραννον σῖτον αἰτοῦντες· ὁ δὲ ἔδωκε καθ' ὁδὸν διηρπάσθη. πάλιν ᾗτησαν, ὁ δὲ αὐτὸς ἤκει κομίζων· καὶ

βουλεύονται εἰ χρή δέχεσθαι· ὁ γὰρ ἀντιλέγων ἐξετάζει τὴν γνώμην αὐτοῦ, λέγων τίνι διανοίᾳ βούλεται αὐτὸς εἰσελθεῖν, καὶ δοκεῖν τι φιλανθρωπῶς ποιεῖν· ἅμα καὶ τὴν ἀρπαγὴν τοῦ σίτου διαβάλλων, ὡς οὐκ ἄνευ αὐτοῦ ἐπράκται· τὴν δὲ γνώμην ἐξετάζοντας τότε χρή μάλιστα καθίστασθαι, ὅταν ἐκ τῆς ἀποβάσεως ἔχωμεν συνιστάναι τὸ κακούργημα· ὡς ἐπ' ἐκείνου τοῦ ζητήματος. Αἰσχίνης ἐπέμφθη πρεσβευτὴς παρὰ τὸν Φίλιππον· καταλαβὼν αὐτὸν τεθνεῶτα συνέθετο πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ κρίνεται παραπρεσβείας· ἐὰν γὰρ λέγωμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὴν ἀρχὴν συμπίσας εἰρήνην ποιήσασθαι πρὸς τὸν Φίλιππον, ἵνα μὴ τοὺς γενομένους ἀγανακτοῦντες διακωλύσητε τὴν ἐπιβουλὴν, ἣν ἐπεβούλευσε τοῖς Ἕλλησιν, ἔχομεν ἐκ τοῦ συμβεβηκότος συστήσαι· ὡς καὶ ἐπ' ἐκείνου· Ἑλλάτειαν καταλαβόντος Φιλίππου, νόμου ὄντος ἐν τρισὶν ἡμέραις βουλεύεσθαι περὶ πολέμου ἀξιούντος Δημοσθένους αὐθημερὸν ἐξιέναι, Αἰσχίνης ἐνίσταται, καὶ ὅσα γε τούτοις ἐστὶ παραπλήσια.

350 ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ζητήμασιν, ἐν οἷς ἀπέσταλται στέφανος ἢ πρεσβεῖα, ἢ δωρεὰ παρά τινος τῶν πολεμίων, τὴν γνώμην ἐξετάζοντας τοῦ πέμψαντος, οὕτω καταστησόμεθα λέγοντες, οὐκ εὐνοϊκῶς οὐδὲ καθαρῶς, ἀλλὰ σὺν τινι τέχνῃ καὶ πανουργίᾳ τοῦτο πεπραῆχθαι, ἥτοι συγκροῦσαι βουλομένου τὰς πόλεις ἢ διαβάλλειν ἡμᾶς, ἀποπειρωμένου πῶς ἔχομεν γνώμης περὶ τῶν πραγμάτων· καὶ ἔστω παράδειγμα τὸ ζήτημα ἐκεῖνο· πέπομφε Φίλιππος ψηφισαμένων τῶν Ἑλλήνων πολεμεῖν αὐτῷ, ἀνοικεῖν τὰς πόλεις ὑπισχνούμενος ἅς ἀπολώλεκε, καὶ βουλεύονται· καὶ πάλιν ἐκεῖνο· ἐπέσταλκεν Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς Δαρείου λογισμοῖς εὐρηκέναι λέγων εἰληφότα Δημοσθένην πεντήκοντα τάλαντα· καὶ κρίνεται δωροδοκίας. καὶ ἔτι ἐκεῖνο· πέπομφε βασιλεὺς χρυσοῦν στέφανον τῇ ἀρίστῃ τῶν πόλεων, ἀξιοῖ τις ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἐπ' αὐτὸν στρατεύειν. Ἐξ ἀντιπίπτοντος δὲ ἀναιρέσεως ἀντικαθιστάμεθα, ὅταν ἢ πλείονα τὰ ἀντιπίπτοντα ἐκ τῆς διανοίας τῶν ἀκουόντων, καὶ δέῃ τὰ μὲν ἐν προοιμίῳ ἀνελεῖν, τὰ δὲ ἐν καταστάσει· ἢ ὅταν ἐν μὲν ἢ τὸ ἀντιπίπτον, ἰσχυρὸν δὲ δι' ὅλου ἀνθιστάμενον τῷ λόγῳ, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους· ἐν μὲν γὰρ τὸ ἀντιπίπτον τὸ δοκεῖν εὐεργέτην εἶναι Χαρίδημον· ἔθηκεν δὲ αὐτὸ καὶ ἐν τε προοιμίῳ καὶ ἐν κεφαλαίοις καὶ ἐν καταστάσει. Ἐκ προσυστάσεως δὲ ποιησόμεθα κατάστασιν, ὁπότε μὴ τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ εὐθύς ἐπιβῶμεν, ἀλλὰ προσυνιστῶμεν αὐτὸ ὡς ἀναγκαῖον ἐν πρώτοις τεθῆναι, καὶ εἰς τὰ μέγιστα διάφορον, οἷον ὅταν νόμιμον ἢ ἄλλο τι μέλλης ἐξετάζειν κεφάλαιον πρῶτον, εἴτα μὴ ἔχῃς ἄλλην κατάστασιν μηδὲ διήγησιν, καὶ εἰ βουληθεῖς τὸ κεφάλαιον προεπισημήνασθαι.

351 γίνεται μὲν γὰρ καὶ διηγήσεως οὔσης προσύστασις κεφαλαίου, ὅταν ἢ ἰσχυρόν· γίνεται δὲ καὶ μὴ οὔσης μήτε διηγήσεως μήτε καταστάσεως, οἷον εἰ κατάστασις, ὃ τοῖνυν μάλιστα τὸν τῶν ἀνθρώπων συνέχει βίον. Ἐκ προδιαβολῆς δὲ ὁπότεν τὰ τοῦ ἀντιδίκου ἢ τὰ περὶ αὐτὸν διαβάλλης· γίνεται δὲ ἐν οἷς ἄδοξα ὑπόκειται πρόσωπα, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου τοῦ ζητήματος· ἐν σπάνει χρημάτων ἔγραψεν ὁ Ἀριστογείτων μισθοῦ μυεῖν, καὶ κρίνεται· ἢ [ἐκ διορισμοῦ] ὡς ἐν τῷ τῆς παραπρεσβείας· ἀρμόττει δὲ ἂν μὲν δημοσίᾳ τις φεύγη, ὅταν ἄλλη κατάστασις μὴ ἦ. Προδιοριζόμεθα δὲ ὁπότεν ἀκόλουθα οἷς προδιοριζόμεθα ἢ τὰ μέλλοντα ἐπιφέρεισθαι, οἷον δεῖ παρὰ πρεσβευτοῦ τῶνδε καὶ τῶνδε λαβεῖν εὐθύνας, ὡς ἐὰν μὴ πάντα δυνώμεθα ἐπιδειξαι, περιττὸν τὸ ἐπαγγέλλεσθαι πάντα, ἀλλ' ἐκεῖνα ἃ δυνάμεθα. Ἐξ ἀντεξετάσεως δὲ καθιστάμεθα ἐν πᾶσι τοῖς ἐξ ἀποβάσεως, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου· Σκυθαὶ νομάδες πόλιν ὤκησαν, καὶ νοσοῦσι· συμβουλεύει τις αὐτοῖς τοῦ προτέρου ἔχουσιν βίου. ἐὰν γὰρ ἀντεξετάσης, λέξεις οἷα πρότερον ἦν πρὸ τῆς πόλεως, οἷον ὑγία, εὐεξία, καὶ ὅποια τὰ νῦν. Τὸ δὲ κεφάλαιον αὐτὸ καταστατικῶς εἰσάγεται, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ὀλυνθιακῶν· „ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες, σφόδρ' ἂν ἡγοῦμην καὶ αὐτὸς φοβερὸν τὸν Φίλιππον καὶ θαυμαστόν, εἰ τὰ δίκαια πράττοντα ἐώρων.“ τοῦτο γὰρ κεφάλαιόν ἐστι τὸ δυνατόν, εἰσηῖται δὲ καταστατικῶς· μέρος δὲ κεφαλαίου, ὡς ἐν τῷ Ἰσοκράτει Ἀριστείδου.

352 Τὸ δὲ ἐκ τρόπου ἀρμόσει σοι καὶ ἐνίοις τῶν ἐσχηματισμένων, ἐν οἷς εἰσηγησαμένου τινὸς καὶ πείσαντος σὺ τὴν εἰσήγησιν ταύτην ἐν ἀληθείᾳ κακίζεις, προσποιῇ δὲ ἐπαινεῖν, καὶ ἄλλο τι δεῖ προστιθέναι ἕτερον αὐτῷ ἀκόλουθον· ἀρμόσει γὰρ σοι λέγειν, ἐσφάλην τοῦ προσήκοντος, ἐγὼ μὲν γὰρ ὥμην τοιάδε αὐτὸν γράφειν καὶ τοιάδε, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου. ἔγραψεν ὁ Περικλῆς δηοῦν τὴν Ἀττικὴν· γράφει ὁ Νικίας ἀπὸ τῆς Ἐλευσίνος ἄρχεσθαι. λέξει γὰρ ὁ Νικίας, ὅτι ἐγὼ μὲν ὥμην πρότερον, ὅτε ἐκκλησίαν τις ἐπήγγελλε καὶ παρήλθε Περικλῆς, ταῦτα τὰ εἰωθότα λεχθήσεσθαι, ἀμύνεσθαι ὑπὲρ τῆς χώρας καὶ κινδυνεύειν, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ἀλλ' ὁ σοφὸς Περικλῆς τούτων μὲν ὑπερεῖδεν, εὖ γε ποιῶν καὶ καθ' ἑαυτόν· ἡκούετε δὲ οἷα διεξήκει, οἷα μηδεὶς πρότερον· τί οὖν ἔπεται τούτοις, ἀρχὴν ζητῆσαι καὶ τόπον, ἀφ' οὗ ἀρξόμεθα. ἀρμόσει δὲ τοῦτο καὶ ἀγωνιστικοῖς ἐνισταμένων ἡμῶν ἐνίοτε πεφεισμένως μέντοι καὶ ταμιευομένων ἡμῶν τοὺς πλείστους τρόπους τῶν μεταληπτικῶν. γένοιτο δ' ἂν τοῦτο ὁπότεν εἰσηγήσει τινὸς ἀντιλέγης ἢ εὐθύνας, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου. ἔγραψεν ὁ Ἀριστογείτων μισθοῦ μυεῖν. ἀντιλέγει τις, οἷον ἐγὼ μὲν ὥμην ἄλλους πόρους τινὰς τοῦτον ἐρεῖν χρημάτων εἰσφορᾶς. Ἀπὸ ἐπαγγελίας δὲ καθιστάμεθα, ὁπότεν οἱ ἀκούοντες ἐπιζητῶσι τόδε τι κεφάλαιον, δηλονότι τὸ συνέχον, σὺ δὲ λέγεις σπεύδειν μὲν ἐπ' αὐτὸ καὶ ἡδέως ἂν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ποιήσασθαι, εἶναι δὲ ἀναγκαῖον ἄλλα τινὰ πρὸ αὐτοῦ εἰπεῖν, ἢ ὁπότεν δοκῇς μέρει τινὶ τῶν κεφαλαίων ἀσθενὴς εἶναι καὶ λέγεις μὴ οὕτως ἀσθενῇ δείξειν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότατα· ἢ ὁπότεν τοῦ ἐναντίου δοκοῦντος ἰσχυρίζεσθαι τινὶ κεφαλαίῳ λέγεις ἐπαγγελλόμενος, οὐ πρὸς ἐκείνου μᾶλλον ἢ πρὸς ἡμῶν εἶναι.

353 ΠΕΡΙ ΔΙΗΓΗΣΕΩΣ. Ὅτι μὲν αἱ διηγήσεις πραγμάτων γενομένων ἐκθέσεις, καὶ ὅτι μάλιστα πιθανότητος καὶ σαφηνείας δεῖ ἐν διηγῆσει, καὶ ὅτι διττὸν τὸ γένος τῶν διηγήσεων, τὸ μὲν διὰ ψιλῶν πραγμάτων, τὸ δὲ μετὰ διανοιῶν ἐξεταζομένων καὶ κατασκευῶν προστιθεμένων, ἐτέροις λέγειν ἀφίημι, καὶ ὅτι αἱ μὲν ἱστορικαί, ὧν πολὺ εἶδος ἐν συγγραφαῖς, αἱ δὲ ἀγωνιστικαὶ οἷον παρὰ τοῖς πολιτικοῖς. ἔλθοιεν δ' ἂν ποτε καὶ ἱστορικαὶ πρὸς πολιτικόν. ἔσται μὲν πολιτικὸς ὁ λόγος, δεῖ δὲ τὸ ὑπτίον αὐτῶν ἐπανορθοῦσθαι διὰ τῶν γοργῶν σχημάτων. ἐγὼ δὲ κάκεῖνο λέγειν, ὅτι ὁ μὲν Λυσίας κατὰ ὀρθωσιν ἀνηπλωμένως τὰς διηγήσεις, ὁ δὲ Δημοσθένης πλαγιάζων μετ' ἐννοίας εἰσάγει, καὶ ὁ μὲν ψιλὰς, ὁ δὲ συμπερινοῶν τι αὐταῖς. εἰ δὲ δὴ βούλει κάκεῖνο μαθεῖν, ὅτι πρῶταις διηγήσεσιν οὐ χρὴ προεκκενοῦν τὰ πράγματα, ἀλλὰ συμμέτρως, καὶ ὅτι ἐνίοτε οὐ διηγητέον, ὅταν καθ' ἡμῶν ἡ διήγησις ᾗ, ὅταν δὲ τὰ μὲν τῶν πραγμάτων ὑπὲρ ἡμῶν ᾗ, τὰ μὲν ὑπὲρ ἡμῶν διηγητέον, τὰ δὲ καθ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἀντιθέσεσι, τηρητέον καὶ λυτέον· ἔτι γε μὴν ἐκεῖνο εἰδέναι ἄξιον, ὅτι διήγησις τοῦ ἀφηγηματικοῦ τούτῳ διαφέρει, ὅτι ἡ μὲν διήγησις ἐστὶν αὐτῶν τῶν γεγονότων ἐν τῷ πράγματι τῷ κρινομένῳ ἀφήγησις, τὸ δὲ ἀφηγηματικὸν πολλάκις κἀν τοῖς κεφαλαίοις τίθεται, ὅταν ᾗ ἐκ παραδειγμάτων, ἢ λύσιν γεγονότων τιθέντες ἀφηγηματικῶ σχήματι εἰσάγωμεν. εἰδέναι δὲ χρὴ, ὅτι καταστάσεως ἀφήγησις ταύτῃ διενήνοχεν, ὅτι ἡ μὲν ἀφήγησις ἐστὶν αὐτῶν τῶν γεγονότων ἔκθεσις, ἢ δὲ κατάστασις ἐξ ἰδίας ἐννοίας τοῦ λέγοντος καὶ τὰ ἀντιπίπτοντα προαναιρεῖ ἐκ τῆς τῶν ἀκούοντων ἐννοίας· καὶ ἡ μὲν διδάσκει τὸ πρᾶγμα, ἢ δὲ προκαθίστησι τοὺς ἀκροατὰς πῶς δεῖ ἀκούειν τῶν πραγμάτων.

354 Ταῦτα μὲν οὖν καθολικώτερον ἐπὶ πασῶν διηγήσεων, νῦν δὲ ὥσπερ εἰώθαμεν περὶ τῶν γενικῶν διηγήσεων εἰπώμεν. ὅπου ἂν δωρεὰν ἢ αὐτοὶ αἰτῶμεν, ἢ ἄλλῳ γράψωμεν μέγα τι κατειργασμένῳ, ἀρμόσει διηγεῖσθαι τὰ πεπραγμένα οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ προπαραιτησάμενον μηδενὶ ἐπαχθὲς παραστῆναι, καὶ τὸ ἄκοντα δοκεῖν λέγειν αὐτά. ἔσται δὲ καὶ αὐξήσις τῆς εὐεργεσίας οὐκ ἐὰν ἀπλῶς διέλθῃς τὰ κατωρθωμένα, ἀλλ' ἐὰν πρότερον αὐξήσῃς τὸ μέγεθος τῶν προτέρων συμφορῶν ἃς ἀπῆλλαξεν, ἢ τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν ἣν ἔπαυσεν, οἷον ὡς ἐν τῷ Ἑρμῶνι Ἀψίνης ἢ πάλιν ἐν ἐκείνῳ τῷ ζητήματι γράφει τις τὸν Κόνωνα μετὰ τὴν ἀνάστασιν

τῶν τειχῶν τῶν αὐτῶν τιμῶν Ἀρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι τυγχάνειν. προνοητέον δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις ὅπως μὴ πάντα ἐκκενώσης τὰ κατωρθωμένα ἐν διηγήσει, ἀλλὰ καὶ τοῖς κεφαλαίοις φυλάξης τινά· κακείνου δὲ προνοητέον, ὅπως ἂν διατρίβων ἐπιτρέχειν δοκῆς ἔνεκα τοῦ ἐπαχθοῦς, καὶ μάλιστα ὅταν περὶ σεαυτοῦ λέγῃς. ἔσται δὲ τοῦτο ἐὰν τὰ πολλὰ διάγῃς, καὶ τὰ μὲν παραλείπειν λέγῃς οὐδὲν ἦττον ἐργαζόμενος αὐτά, τὰ δὲ προηγουμένως εἰσάγων. Ἐν τοῖς ἐξ ἀποβάσεως ζητήμασιν (ἐξ ἀποβάσεως δὲ λέγω ὅπου ψηφίσματος ἢ νόμου ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου γραφέντος ἢ πραχθέντος τοιοῦτό τι ἀπέβῃ) ἀρμόσει σοι εἰσάγειν τὴν διήγησιν ἐξ ἀντεξετάσεως, οἷα ἦν τὰ πρότερον καὶ οἷα νῦν συμβέβηκεν, ὡς ἐπ' ἐκείνου· ἔθηκεν ὁ Λεπτίνης τὸν νόμον, οὐ πέμπει τὸν σῖτον ὁ Λεύκων, καὶ κρίνεται ὁ Λεπτίνης ἀρμόσει σοι λέγειν· σκέψασθε τοὺς καιροὺς παρ' ἀλλήλους θέντες τοὺς τε πρότερον καὶ τοὺς νῦν.

355 οὐκοῦν πρότερον μὲν καὶ τῇ παρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐνοίᾳ καὶ δόξῃ καὶ εὐπορίᾳ καὶ παρασκευῇ τῇ πάσῃ ἢ πόλιν εὐθύνει, ὡς μὴ μόνον αὐτὴν ἔχειν τὰ ἐφ' ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ διακόσια τάλαντα, ἃ διώκησε Καλλισθένης προσπεριγενέσθαι· τὰ δὲ νῦν ὁρᾶτε οἷα συμβαίνει διὰ τὸν νόμον. καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνου· Σκύθαι πόλιν ὥκησαν, καὶ νοσοῦντων ἀξιοῖ τις ἀφίστασθαι τῆς πόλεως· καὶ γὰρ ἐνταῦθα τῷ κατὰ ἀντεξετάσιν Ἀψίνης ἐχρήσατο. Ἐν τοῖς ἐξ ἀκολουθου προβλήμασιν (ἐξ ἀκολουθου δὲ λέγω, ὅταν ἦτοι δεδογμένου τινὸς ἤδη ἢ πεπραγμένου ἄλλο ἐξῆς εἰσηγώμεθα) ἀρμόσει λέγειν ὅτι ἤδη μὲν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς συμβουλῆς προκατείργασται· ὅπου γὰρ τότε καὶ τότε πέπρακται καὶ ἐνταῦθα σύμμετρος ἔστιν ἡ διήγησις τῶν πεπραγμένων, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου, μετὰ τὰ ἐν Κυζίκῳ γράφει Ἀλκιβιάδης ἐπὶ Σικελίαν πλεῖν. ἀρμόσει γὰρ τούτῳ λέγειν ἐν τῇ διηγήσει οὕτως· ἤδη μὲν οὖν προκατείργασται τοῦ πρὸς Σικελιώτας πολέμου πλεῖστον μέρος· ἐν οἷς γὰρ εἶχον τὰς πλείστας ἐλπίδας Συρακούσιοι Λακεδαιμονίοις, οὗτοι πῶς κακῶς διάκεινται ἐνθυμήθητε. κἀνταῦθα σύμμετρος ἡ διήγησις τῶν πεπραγμένων· καὶ πάλιν ὡς ἐπ' ἐκείνου, μετὰ τὴν νίκην ὁ Ἑρμοκράτης γράφει ἐπ' Ἀθήνας πλεῖν. Ὅπου ἂν ἀδόξου προσώπου καὶ διαβεβλημένου κατηγορῶμεν, ὡς καὶ ἄλλοις τισὶν ἄνευ τῆς γραφῆς δοκεῖν ὑπεύθυνον δοκεῖν εἶναι, ἀρμόσει σοι τὴν διήγησιν οὐ ψιλὴν εἰσάγειν, ἀλλὰ μετὰ κατηγορίας οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου. ἔγραψεν ὁ Ἀριστογείτων μισθοῦ μυεῖν, καὶ κρίνεται. ἀρμόσει γὰρ εἰσβαλεῖν οὕτως· Ἀριστογείτονι τούτῳ οὐκ ἔρκει τὰ ἄλλα σύμπαντα, οὐ νόμων καταλύσεις, ὅφ' ὧν κωλύεται τῆς πολιτείας, οὐ κλοπαὶ δημόσιαι, οὐ τὰ ὀφλήματα, οὐ τὸ αἰτίαν παρασχεῖν καὶ αὐτῆς τῆς ἀπορίας, ἀλλ' ἔτι καὶ τοῖσδ' ἐπετόλμησεν.

356 ὅταν ἐνδόξου προσώπου κατηγορῶμεν, ἀρμόσει ἐν ἀρχῇ τῆς διηγήσεως καὶ δοῦναί τινα ἔπαινον αὐτῷ, οἷον, ἐγὼ τὸν μὲν ἄλλον ἀνδρὸς οὐκ αἰτιῶμαι βίον, εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἐπαινῶ τὰ πλεῖα, ἀλλ' ὥφελέ γε μέχρι τούτου ἴστασθαι. νῦν δὲ ὑποδείξας ἀρχὴν ἐκ τοῦ πιστευθῆναι καλὴν οἷα εἰργάσατο σκέψασθε. ὡς ἐν τῷ Λυσάνδρῳ Ἀψίνης, Λύσανδρος ἀρχὴν ὑποδείξας καλὴν· ἢ πάλιν ἐπ' ἐκείνου, ὁ Λυκοῦργος ὁ θεὸς τὸν τῆς ξενηλασίας νόμον κρίνεται. εἰ δὲ ἀμφίδοξον εἴη, ἀρμόσει αὐτὰ τὰ πεπραγμένα ψιλὰ διεξελεῖν. Ὅταν συνεχῶς πραττόμενα ἢ τινα καὶ ἀποτροπὴν αὐτῶν εἰσηγώμεθα, ἀρμόσει οὕτως εἰσάγειν· ἐμὲ γὰρ καὶ πάλα ἐλύπει τὰ πραττόμενα, καὶ ἐζήτουν ἀποφυγὴν τινα, οὐ μὴν ἀλλὰ τέως μὲν ἐπεῖχον, καὶ λέξεις αἰτίας, δι' ἃς ἐπέσχες. νῦν δὲ εἰς μέσον ἤνεγκα τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁρῶν εἰς ἀπέραντον μὲν ὑμῖν προχωροῦν τὸ δεινόν, συμβαίνοντα δὲ καὶ ταῦτα· ὡς ἐπ' ἐκείνου, πολλάκις ἐπὶ Κατάνην ἐρρῦν τὸ πῦρ, καὶ βουλευόντα περὶ μετοικισμοῦ. καὶ πάλιν, πολλάκις τις χρώμενος τοῖς τῶν ἀνδροφόνων καθαρσίοις κρίνεται φόνου, ἢ πάλιν, πολλάκις κατατρέχοντος Φιλίππου Χερρόνησον συμβουλεύει Δημοσθένης τὸν Ἰσθμὸν διορύξαι. ἀλλὰ κἂν ἐν πολλῷ τινι χρόνῳ ἢ μεμενηκώς, ὡς ἐπὶ τῷ Περικλεῖ ὁ Ἀριστείδης ἐποίησεν. Ὅποταν τις εὖ δοκῇ ποιεῖν, καὶ ἀντιλέγῃς αὐτῷ ἢ κατηγορῇς, μᾶλλον καταστάσεως χώρα ἔσται, καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐξετάσεις, μεθ' ἧς ποιεῖ, ὡς ἐπὶ τοῦ βασιλέως τοῦ μετὰ τὰ Μηδικὰ πέμψαντος τῇ ἀρίστῃ τῶν

πόλεων στέφανον· ἐξετάσεις γὰρ αὐτοῦ τὴν γνώμην, ὅτι συγκροῦσαι βούλεται τὰς πόλεις· ἢ πάλιν ἐπ' ἐκείνου· ἔπεμψε στέφανον Φίλιππος τῇ θεῷ μετὰ Ὀλυνθον. Ὅποταν ἡττηθῶμεν ἐν τῇ προτέρᾳ κρίσει, καὶ περὶ ἐτέρων πάλιν ἀγωνιζώμεθα, ἀρμόσει ἐν τῇ βαρύντητι ἀπολογήσασθαι καὶ ἄψασθαι τῶν δικαστῶν, οἷον εἰ λέγοις· τὰ μὲν οὖν πρῶην κεκριμένα ὅπως δήποτε ἔσχεν, ἀφίημι καὶ οὐ λέγω τοῦτο ὅτι πολλὰ καὶ παραπεισθέντες πολλάκις ἔπραξαν δικασταί, οὔτε εἰς τοῦτο φέροντες δίκαια· ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου αὐτὸ τοῦτο συμπεπλέχθαι καὶ λέγειν· ἤδη μὲν οὖν μαρτύριον ἱκανὸν τῆς τούτου πονηρίας ἢ πρῶην κρίσις.

357 Ὅποταν ἀδίκημά τι μέγα τινος κατηγορῶμεν, οἷον τυραννίδα, ὡς εἰ Κριτίαν κρίνοντες, ἀρμόσει ἐπισημνηναμένῳ τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος, ὡς οὐκ ἐφικτὸν λόγῳ, οὕτως εἰσβάλλειν εἰς τὴν διήγησιν· καὶ ἔσται καθ' ὑπογραφὴν ὁ λόγος. Ὅποταν ἀδίκημά τινος κατηγορῶμεν, δοκοῦν μικρὸν εἶναι, ἄξιον τοῦτο αὐτὸ ἐπισημνηνάμενον, ὡς οὐ χρὴ προλαμβάνειν οὐδὲ προκαταγινώσκειν τοῦ ἀγῶνος, ὡς περὶ μικρῶν, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἀκρόασιν οὕτω διηγέσθαι. Ὅποταν πάθος τι μέλλωμεν διεξιέναι, οἷον λοιμῶδη φθορὰν ἢ τι τοιοῦτον, ἀρμόσει ἐπισημνηνάμενον ἐν καταστάσει, ὡς ἔστιν οἰκτρὰ καὶ ἀνιαρὰ τὰ ῥηθησόμενα, ἀναγκαῖα δέ, οὕτως εἰσβάλλειν εἰς τὴν διήγησιν, εἴτα προαγαγεῖν δι' ὑπογραφῆς τὸν λόγον· ταῖς γὰρ ὑπογραφαῖς μάλιστα τὰ πάθη χαίρει ἐν ταῖς διηγήσεσι. μὴ πειρῶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα καθιέναι· εἰ δὲ μή γε, εἰς εὐτέλειαν ἐκπεσεῖται ὁ λόγος· ἀλλὰ τὰ μὲν προφανῶς εἰπὲ ἐν εἴδει, τὰ δ' ἐν γένει· ἔνια δὲ καὶ ἀποσιωπᾶν καὶ παραλείπειν. Ὅποταν ἀτόπου τινὸς συμβαίνοντος εἰσηγηταί τις τρόπον ἐπανορθώσεως, καὶ αὐτὸς μὲν οἶα τὰ συμβαίνοντα διηγῆσθαι, ὁ δὲ ἀντιλέγων αὐτῷ τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως μέμφεται, πῶς προκαταστήσεται, λέλεκται.

358 φήσει γὰρ ὅτι ἐγὼ μὲν τουτὸν προσεδόκων λέξειν εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν δυσχερῶν, οἶα καὶ ὑμῶν ἤκουον τῶν πλείστων λεγόντων, καὶ αὐτὸς αὐτίκα δὴ λέξω· ὁ δὲ οἶα εἰσηγήσατο ὁρᾶτε. Ὅλως δὲ καθόλου τῶν διηγήσεων αἱ μὲν εἰσι παθητικά, αἱ δὲ ἠθικά, αἱ δὲ σφοδραί, αἱ δὲ πάνυ ἐν βαρύντητι, αἱ δὲ ἐγκωμιαστικά, αἱ δὲ μέσαι· τῶν δὲ μέσων αἱ μὲν δημόσιαι αἱ δὲ ἰδιωτικά. αἱ μὲν οὖν ἐγκωμιαστικά [καὶ] εὐεργεσιῶν διέξοδον ἔχουσιν· αὗται τοίνυν πομπικώτεραι καὶ πανηγυρικώτεραι· πρόσσεστι δὲ αὐταῖς τὸ ἐπαχθές· τοῦτο τοίνυν ἐπανορθωτέον ἢ διὰ τῶν προπαραιτήσεων, ἢ τῷ ἀναγκαῖον δεικνύναι τὸν λόγον τὰ πολλὰ προσποιούμενον παραλείπειν, ἢ ἐξ ἀναιρέσεως τὰ πολλὰ εἰσάγοντα, ἢ ἀσυνδέτως τάχιον γὰρ φαντασίαν ποιεῖ τὸ σχῆμα, ἤγουν τὸ κατ' ἐπιδρομήν, ὡς ἔφη Ἀψίνης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου γεγενῆσθαι, ἐπειδὴ περ ἔμελλεν αὐτὸν ἐγκωμιάσειν. Αἱ παθητικαὶ διηγήσεις οὐ πολὺν ἔχειν ὀφείλουσι κόσμον, ἐκλύουσι γὰρ τὸ ἐναργές τοῦ πάθους· χρήσιμοι γὰρ ἐν αὐταῖς καὶ αἱ διαπορήσεις· τί χρή, σιγᾶν ἢ λέγειν; καὶ οἱ μελλησμοί· ἐγὼ μὲν καὶ πρὸς αὐτῷ καθιστάμενος τῷ πάθει ἀναχωρῶ καὶ διαμέλλω. χρήσιμοι δ' ἐν αὐταῖς καὶ αἱ ἀντεξετάσεις τῶν [προτέρων] προγεγενημένων εὐπραγιῶν, καὶ οὐκ ἔδει μὲν ἄχρι τούτων προελθεῖν, λέγειν δὲ ἀνάγκη· καὶ τὸ διὰ μέσου γεγόμενον τῆς ἀφηγήσεως ἀποσιωπήσει χρήσασθαι· οὐκέτ' ἂν δυναίμην τὰ πλείω λέγειν. χρήσιμοι δὲ ἐν αὐταῖς καὶ οἱ σχετλιασμοὶ καὶ αἱ ἐπαναλήψεις „Θῆβαι δὲ Θῆβαι.“ χρήσιμοι δὲ καὶ αἱ ὑπογραφαί· ὑπογραφὰς δὲ λέγω τὰ τοιαῦτα, „οἰκίας κατεσκαμμένας, τείχη περιηρημένα.“ ταῦτα γὰρ ὑπογραφικὰ καλεῖται. Αἱ σφοδραὶ διηγήσεις μάλιστα κατὰ τῶν ἐνδόξων γίνονται.

359 εἰσάγονται δὲ οὐ ψιλὰ, ἀλλὰ πολλάκις μετὰ κατηγορίας, ὅταν μὴ μόνον εἴπωμεν τὸ κρινόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον βίον τοῦ κρινομένου. παρακατηγορήσομεν δὲ συμμέτρως· ἐξαγώνιον γὰρ τὸ τοιοῦτον δοκεῖ. καὶ κατὰ ἀναίρεσιν ἐνίστε αὐτὰ εἰσάξομεν· οὐ λέγω τόδε οὐδὲ τόδε. ἐνίστε δὲ καὶ ἀξιοπιστίας ἔνεκα καὶ παραλείπειν ἔνια προσποιησόμεθα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόντων εἰπεῖν, καὶ οὐχ ἀπλῶς λέξομεν ἃ τετόλμηκεν, ἀλλὰ καὶ τὴν διάνοιαν προσεξετάζοντες. ἀρμόσει δὲ ἐν ταῖς τοιαύταις τὰ ἀποστατικά σχήματα καὶ ὅσα ἀκμαῖα· καὶ γὰρ τὰ εἰς ἀρχὴν ἀνάγοντα εἰσάγειν ἀρμόσει· αἱ δὲ ὑπογραφαὶ τῶν τετολμημένων χρήσιμοι καὶ μὴ

ἀνεπισημάντως προσβάλης, ἀλλ' ἐν καταστάσει τὸ μέγεθος ἐπισημηνάμενος. Αἱ ἠθικαὶ διηγήσεις διχῶς νοοῦνται, ἢ ὡς ἐσχηματισμένοι, ἢ ὡς ἦθος ἔχουσαι ὑφειμένον. καὶ περὶ μὲν τῶν ἐσχηματισμένων κάλλιον ἐν τῷ περὶ προκαταστάσεως λέλεκται· αἱ δ' ὑφειμένα διηγήσεις, ὅταν ἢ πρὸς οἰκεῖον πρόσωπον ἢ ἔνδοξον γίνωνται. ἐν ταύταις προσκατηγορίας μὲν οὐ σφόδρα καιρός· αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα δεῖ λέγειν, ἢ τοῦ προσώπου προσάπτεσθαι, καὶ τι καὶ δοῦναι τὴν πρώτην τῷ ἀντιδίκῳ καὶ ἐπαινέσαι, οἷον ἐγὼ τὸν μὲν ἄλλον βίον τάνδρὸς οὐκ αἰτιῶμαι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶ τὰ πλείω, πλὴν ἀλλ' ὥφελεν ἄχρι τούτου ἴστασθαι, ὡς ἐν τῷ Λυσάνδρῳ Ἀψίνης ἠθικῶς ἤφατο τῆς διηγήσεως μάλα τὴν πρώτην ἐπαινέσας· ἔνδοξον γὰρ ἦν τὸ πρόσωπον. ὅταν δὲ τὸ μὲν πᾶγμα ἄδοξον ἦ, τὸ δὲ πρόσωπον ἔνδοξον ἢ τοῦμπαλιν, ἀτελὲς τὸ ἦθος· ὅταν δὲ ἀμφοτέρωθεν δοκοῦντα ἔνδοξα, πλεῖον τὸ ἦθος καὶ ἡ ἀπαγγελία ἐνταῦθα ἐπιμελεστέρα. καὶ αἱ παραιτήσεις χρήσιμοι γίνονται. ἐνίοτε δὲ οὐδὲ διηγητέον ἐν τοῖς τοιούτοις· αἱ γὰρ περὶ μεγάλων ἀφηγήσεις ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ κόσμου μετέχουσι πλείονος καὶ κατὰ πλαγιασμόν εἰσάγονται καὶ κατ' ἐμβολὰς προαναιροῦνται.

360 ΠΕΡΙ ΛΥΣΕΩΝ [ΚΑΙ] ΑΝΤΙΘΕΣΕΩΝ. Τῶν ἀντιθέσεων αἱ μὲν εἰσὶν ἔντεχνοι, αἱ δὲ ἄτεχνοι. ἄτεχνοι μὲν οὖν ὅσαι ἢ ἀπὸ γεγονότων ἢ ἀπὸ ἐγγράφων τίθενται. ἀπὸ γεγονότων μὲν ὡς ἐκεῖναι, ὅσαι ἀπὸ παραδειγμάτων, οἷον ὡς ἐν τῷ κατὰ Μειδίου· „ἀπήγγελλε τοίνυν τίς μοι περιῖοντα αὐτὸν συλλέγειν καὶ πυνθάνεσθαι, τίσι πώποτε συμβέβηκεν ὑβρισθῆναι καὶ λέγειν τούτους καὶ διηγῆσθαι πρὸς ὑμᾶς μέλλειν, οἷον τὸν πρόεδρον“ καὶ τὰ ἐξῆς ἀπὸ ἐγγράφων δέ, ὅταν ἢ νόμος ἢ ψήφισμα ἡμῖν ἀντιτεθῇ. ἄτεχνοι δὲ αἱ τοιαῦται καλοῦνται, διότι οὐκ ἐξ ἰδίας ἐπινοίας εὐρίσκει ταύτας ὁ ῥήτωρ, ἐξ ὠρισμένων δὲ καὶ γεγονότων ἔχει τὴν ὕλην. ἔντεχνοι δὲ καλοῦνται, ὅσας αὐτὸς ὁ ῥήτωρ εὐρὼν ἀντιτίθησιν ἡμῖν, οἷον ὡς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην· „ἀλλὰ, νῆ Δία, φήσιν ὡς ἐκ τοῦ νόμου τούτου λειτουργήσουσιν οἱ πλουσιώτατοι.“ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ αἱ ἄτεχνοι ἰσχυρότεραί εἰσι τῶν ἐντέχνων. διὰ τί; ὅτι αἱ μὲν ἀφ' ὠρισμένων πραγμάτων λαμβάνονται καὶ σχεδὸν ὠμολογημένων, ταύτας δ' εὕρηκεν ὁ ῥήτωρ, καὶ δεῖ αὐτὰς κριθῆναι. χρὴ δὲ τὰς μὲν ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις, (ἰσχυρόταται δὲ εἰσὶν αἱ συνεκτικώταται τοῦ ἀντιδίκου) προδιαβάλλοντα εἰσάγειν ὡς μεμηχανημένας, καὶ ἀδόξοις τοῖς ὀνόμασι [καὶ] ὡς μάλιστα πειρᾶσθαι αὐτὰς ἀσθενῶς εἰσάγειν ἢ προσθέντα τι ὄνομα ἄδοξον ἢ ἀφελόντα, οἷον ὡς ἐπ' ἐκείνου [οἷον] οἱ νησιῶται πωλοῦσι τὰ γένη, καὶ οὕτω πέμπουσι τὸν φόρον, καὶ βουλή πρόκειται. ἐνταῦθα τί ἐστὶ τὸ συνεκτικώτατον τοῦ ἀντιδίκου, τὸ συμφέρον· σὺ οὖν πῶς ἂν εἰσάγοις τὴν ἀντίθεσιν; ὃν τοίνυν αἵσχιστον εὐρήκασι λόγον καὶ οὐδαμῶς τῇ πόλει πρόσφορον, ἐκεῖνό ἐστι, τὸ ἀπὸ χρημάτων κέρδος προτείνονται, ὥσπερ δέλεαρ, ἀλυσιτελὲς ὃν τὸ τούτων ἀποστήναι.

361 αἱ δὲ ἀσθενεῖς ἀντιθέσεις καὶ ἀπλούστεραι εἰσάγονται ἐνίοτε καὶ ἐξ ἀναιρέσεως, ἐὰν παρέλκωσιν· οὐ γὰρ ἐκεῖνό γ' ἔστιν εἰπεῖν. ἐνίοτε δὲ καὶ ἰσχυραὶ ἀντιθέσεις ἀπλῶς καὶ ἐκ προφανοῦς εἰσάγονται, ὅταν πάνυ θαρρῶμεν τῇ λύσει, καὶ ἔχῃ ἀξιοπίστον τοῦτο. τίθενται δὲ πᾶσαι αἱ ἀντιθέσεις τριχῶς· ἢ γὰρ αὐτὰς τὰς ἀντιθέσεις τίθεμεν, (ἡγουν τὰς προτάσεις τῶν ἀντιθέσεων καθ' ἑαυτὰς ὡς ἀντιθέσεις προστίθεμεν) ἢ ταῖς προτάσεσι τὰς κατασκευὰς συνάπτοντες οὕτω τίθεμεν τὴν ἀντίθεσιν, ἢ τὰ ἐπόμενα τῇ ἀντιθέσει τίθεμεν. ἀντιθέσεις μὲν οὖν τίθενται οὕτως, * ὡς ἐν τῷ τῆς παραπρεσβείας δεινὰ ποιεῖς, ὦ Δημόσθενες, τῶν συμπρέσβων κατηγορῶν. εἴτα ἡ λύσις, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν μοι διὰ τὰ τετολμημένα τοῖς πρέσβεσι καὶ διὰ τὸ μὴ δόξα κοινωνεῖν αὐτοῖς· εἴτα ἡ κατασκευὴ τῆς ἀντιθέσεως. ἀντίθεσις, ποῦ ἄλεις; ποῦ τράπεζαι; ποῦ σπονδαί; εἰ γὰρ δεινὸν τὸ συμπρέσβων κατηγορεῖν, τί τούτου κατασκευαστικόν; τὸ μήτε ἁλῶν μήτε σπονδῶν φείσασθαι. εἴτα πάλιν πρὸς τοῦτο ἡ λύσις. Συνάπτεται δὲ ἀντιθέσει κατασκευὴ τῆς ἀντιθέσεως ἐπ' ἐκείνου. „εἰ δὲ τις ὑμῶν οἴεται δυσπολέμητον Φίλιππον εἶναι.“ μέχρι τούτου ἡ ἀντίθεσις, εἴτα ἡ κατασκευὴ τοῦ δυσπολεμήτου

„ὁρῶν τό τε πλῆθος τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ τὸ τὰ χωρία πάντα προειληφέναι“ καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπόμενον δ' ἀντιθέσει ὡς ἐν τῷ κατ' Ἀνδροτίωνος· „ὡς οὐχ ἡ βουλή γέγονεν αἰτία τοῦ μὴ πεποιῆσθαι τὰς ναῦς, ἀλλ' ὁ τῶν τριηροποιῶν ταμίας ἀποδρὰς ὥχετ' ἔχων πέντε ἡμιτάλαντα“ εἶτα τὸ ἐπόμενον· „καὶ τὸ ὅλον πρᾶγμα ἀτύχημα συμβέβηκεν.

362 “ εἰ γὰρ ἀπέδρα λαβὼν ἀργύριον, ἔπεται τὸ ἀτύχημα λογίζεσθαι τὸ συμβάν. Ἴδωμεν τοίνυν ἐκάστου τὸν καιρόν. ὅταν μὲν οὖν πάνυ θαρρῶμεν τῇ λύσει, συνάψομεν τῇ ἀντιθέσει καὶ τὰς κατασκευὰς καὶ ποιήσομεν ἀξιοπιστίαν· τότε δὲ δοκοῦμεν πάνυ θαρρεῖν τῇ λύσει, εἰ [καὶ] κατασκευάσαντες τὴν ἀντίθεσιν πολλὰς παρέχομεν τὰς λύσεις, τὰς κατασκευὰς δὲ αὐτῆς διελόντες ὡς ἀντιθέσεις εἰσάγομεν, ἵνα πυκνὸς καὶ ἀγωνιστικὸς ὁ λόγος γένηται, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Φιλιππικῶν· μία μὲν γὰρ ἦν ἀντίθεσις, ὅτι φοβερὸς ὁ Φίλιππος, κατασκευαὶ δὲ τούτου τίνες; ὅτι χωρία εἴληφεν, ὅτι συμμάχους ἔχει, ὅτι πεζεταίρους ἴσχει, ὅτι τὸν Μακεδονικὴν δύναμιν περιέχει. ταύτας γὰρ τὰς κατασκευὰς ὡς ἀντιθέσεις εἰσήγαγε, δι' ἃς εἴπομεν αἰτίας. Ἐνίστε δὲ καὶ τὸ ἐπόμενον τῇ ἀντιθέσει προστίθεται, ἵνα ἀπ' αὐτοῦ λαβὴν ἔχοντες ῥῆον λύωμεν, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος ὁ Δημοσθένης· προειπὼν γὰρ τὴν ἀντίθεσιν, „ὡς ὁ τῶν τριηροποιῶν ταμίας ἀποδρὰς ὥχετ' ἔχων πέντε ἡμιτάλαντα“, εἶτα προστιθεὶς τὸ ἐπόμενον, „καὶ τὸ ὅλον πρᾶγμα ἀτύχημα συμβέβηκεν.“ ἐκ τούτου ἔσχεν ἀφορμὴν τῆς λύσεως. δεῖ δὲ καὶ πιθανὰ εἶναι τὰ λεγόμενα, ἵνα μὴ ἡμεῖς αὐτὰ κακοτεχνούντες δοκῶμεν προσάγειν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἐφέλκεσθαι. Ἐνίστε δὲ καὶ μὴ θέντες ἀντίθεσιν τὰς λύσεις αὐτῆς τίθεμεν. τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ἡ πάνυ βαρύνῃ ἡμᾶς ἡ ἀντίθεσις ἐκ προφανοῦς τεθεῖσα, καὶ δέῃ αὐτὴν προανελεῖν λεληθότως ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ὀλυνθιακῶν πεποίηκεν ὁ Δημοσθένης. τίς γὰρ ἦν πάνυ βαρύνουσα αὐτὸν ἀντίθεσις; ὅτι ἄπιστοι ἡμῖν Ὀλύνθιοι. τοῦτο τοίνυν μὴ θεὶς ἐκ προφανοῦς λέλυκε λεληθότως· „πρὸς δὲ τὰς καταλλαγὰς, ἃς ἂν ἐκεῖνος ποιήσαιτ' ἄσμενος πρὸς Ὀλυνθίους, ἐναντίως ἔχει.

363 “ καὶ γὰρ ἔστι τύραννος Φίλιππος καὶ ὀλεθρὸς φύσει τοῖς δημοκρατουμένοις, καὶ ὑπὲρ μεγάλων Ὀλυνθίοις ὁ κίνδυνος, εἰ πεισθῇσονται. καὶ ἐκ παραδείγματος· καὶ ἴσασιν ἅ τε Ἀμφιπολιτῶν ἐποίησε τοὺς παραδόντας αὐτῷ τὴν πόλιν, καὶ Πυδναίων τοὺς ὑποδεξαμένους, ταῦτα τοίνυν ἐστὶ συστατικὰ τοῦ πιστοῦς μὲν ἡμῖν μένειν, ἀπίστους δὲ τῷ Φίλιππῳ. ὅρα πῶς μὴ θεὶς τὴν ἀντίθεσιν τὰς λύσεις αὐτῆς τέθεικεν. κἀν τῷ ὑπὲρ τοῦ στεφάνου τὰ αὐτὰ πεποίηκεν. τίς γὰρ ἦν ὁ ἀντιτεθεὶς παρ' Αἰσχίνου λόγος; ὅτι οὐδὲ προσήκων ἦν ἡμῖν ὁ πόλεμος, ὃ Δημοσθένης, ἀλλ' ἐπ' ἄλλους ἦει Φίλιππος, σὺ δὲ ἀλλότριον πόλεμον ἐπεσπάσω, τούτου ἦν ἡ λύσις. ὁ δὲ μὴ θεὶς τὴν ἀντίθεσιν τὴν λύσιν αὐτῆς τέθεικεν εἰπὼν, „ἀλλὰ μὴν τὸν τότε συμβάντα ἐν τῇ πόλει θόρυβον.“ τί γὰρ ἐκ τούτου συνίστατο; ὅτι προσήκων ἡμῖν ὁ πόλεμος, ἐθορυβούμεθα. ἢ οὖν βαρυνούσης ἡμᾶς τῆς ἀντιθέσεως προεισάγομεν τὰς λύσεις, ἢ ὅταν μὴ οὔσης καταστάσεως δέῃ τὰς λύσεις καταστατικῶς ἀλλ' οὐκ ἀγωνιστικῶς τεθῆναι, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ὀλυνθιακῶν πεποίηκεν ὁ Δημοσθένης· „ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σφόδρ' ἂν καὶ αὐτὸς ἡγούμενός ποτε τὸν Φίλιππον.“ εἰ γὰρ ὡς ἀντίθεσιν καὶ λύσιν ἐποίησε, οὕτως ἂν εἶπεν, ἀλλὰ νῆ Δία φοβερὸς Φίλιππος, ἢ ἐξ ἀδίκων ἠϋξῆται· νῦν δὲ καταστατικῶς εἰσήγαγε τὰς λύσεις, δι' ἣν εἶπον αἰτίαν. Ἐνίστε δὲ καὶ ἡ μία ἀντίθεσις πλεονάκης εἰσάγεται, ὡς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην· τίς γὰρ ἦν ἡ ἀντίθεσις, ὅτι ἀνάξιοι τινὲς εἰσι τῆς ἀτελείας. τοῦτο πολλάκις εἰσήγαγεν. „ἔστι δὲ τοῦτο δῆλον ὅτι Λεπτίνης δίκαιον μὲν οὐδὲν ἐρεῖ, φήσει δ' ἀναξίους τινὰς εἶναι.“ καὶ πάλιν· „νῆ Δία ἀνάξιοι γάρ τινες εἰσι“, καὶ πάλιν „εἴτ' ἐπισύροντες ἐροῦσιν ὡς Μεγαρεῖς καὶ Μεσσήνιοι τινες ἀτελεῖς εἰσὶν ἄθροοι καὶ παμπληθεῖς καὶ δοῦλοι καὶ μαστιγῖαι.

364 “ Πολλάκις δὲ τὴν αὐτὴν ἀντίθεσιν λαμβάνομεν, ὅταν δαψιλεῖς ἔχωμεν ἐν αὐτῇ τὰς λύσεις καὶ δέῃ αὐτὰς διαιρεθῆναι, ἢ ὅταν ἰσχυρὰ δοκῇ εἶναι ἡ ἀντίθεσις καὶ δέῃ αὐτὴν ἀκριβῶς ἐξελεγχθῆναι. ὅταν δὲ μέλλῃς τὴν ἀντίθεσιν εἰσάγειν, δεήσει σοὶ καὶ ποικίλων τῶν σχημάτων

καὶ τῶν εἰσαγωγῶν, ἵνα τὸ προσκορὲς ἀφέλῃς. Ἐνίστε δὲ καὶ δύο ἀντιθέσεις κατὰ ταῦτο συνάπτοντες εἰσάγομεν, χωρὶς δὲ ἑκατέραν λύομεν. ἔστι μὲν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις παραδείγματα, ἔστι δὲ καὶ παρ' ἡμῖν ὡς ἐν ἐκείνῳ τῷ ζητήματι· τὸν προδότην ἔδει δεδέσθαι παρὰ τῷ στρατηγῷ, ἔστ' ἂν εἴπῃ τοὺς ἄλλους· στρατηγὸς ἀλοὺς προδοσίας ἐδέθη παρὰ τῷ συστρατήγῳ, ὃ δὲ ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὡς ἐπ' αἰτία μοιχείας, καὶ κρίνεται συνειδότης. μετὰ γὰρ τὰς πρώτας ἀντιθέσεις ἔτι ἀκείνας τεθείκαμεν συμπλέξαντες· φησὶ γὰρ ὅτι καὶ αὐτὰ μὲν δι' ἑαυτῶν φωρᾶται. περὶ δὲ τοῦ καὶ ἄλλως ἐγγενέσθαι διαφθεῖραι τὸν ἄνθρωπον αὐτῷ, εἰ τὴν ἐξ αὐτοῦ μήνυσιν ὑφεωρᾶτο, καὶ οὐκ ἂν ἐξὸν ἀκινδύνως τοῦτο πράξαι μετὰ τῆς μεγίστης ζημίας προείλετο τοῖς τούτου προσθεῖναι τὴν γυναικα· τοῦτο εἰσῆκται μὲν ὡς μία ἀντίθεσις, τὸ δ' ὡς ἀληθῶς εἰσὶ δύο, μία μὲν ἀπὸ τῆς βουλήσεως, ὅτι οὐκ εἰκὸς ἦν προσαπολέσαι με ἐλέσθαι τὴν γυναικα καὶ ὀνειδεῖ περιβαλεῖν, εἰ μὴ ταῖς ἀληθείαις μεμοίχευτο, ἑτέρα δὲ ἀπὸ τῆς μεταλήψεως· εἰ καὶ ἄλλοι τρόποι ἦσαν ἀναιρέσεως, εἰ ἐβουλόμην ἀνελεῖν τὸν ἄνθρωπον. ὃ δὲ τὰς δύο συνάψας εἰσήγαγε. γνώης δ' ἂν ὡς ἀληθῆ λέγω καὶ ὄντως δύο εἰσὶν ἀντιθέσεις, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν λύσεων. διαφόρους γὰρ πρὸς ἑκατέραν ἠνέγκαμεν λύσεις, ὡς καὶ τῷ σχήματι ἐπεσημήναμεν εἰπόντες, πρῶτον μὲν, ἵνα πρὸς τοῦτο ἀποκρινώμεθα, δεύτερον δὲ τοῦτο οὐκ ἂν εἴπομεν, εἰ μὴ ἥδειμεν καὶ αὐτοὶ δύο ἀντιθέσεις τεθεικότες.

365 γίνεται δὲ τοῦτο καὶ συνάπτεται ἀντίθεσις ἀντιθέσει, ὅταν ἢ μίαν ἔχωμεν λύσιν θεῖναι, καὶ ἔστι τοῦτο ἄκρας δυνάμεως δεῖγμα, ἢ ὅταν ἔπωνται ἀλλήλαις αἱ ἀντιθέσεις καὶ συνάδωσιν, ὡς μίαν εἶναι δοκεῖν. ὅταν δὲ τοῦτο ποιήσης καὶ μέλλης διαφόρους πρὸς ἑκατέραν τιθέναι λύσεις, ἐπιμελητέον σοι καὶ τῶν σχημάτων σαφῶν καὶ εὐκρινῶν, ὡς μὴ σύγχυσιν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς εὐκρινῶς ἀποδειχθέντος οὕτως ἐπὶ τὸ ἕτερον μεταβῆναι. Πολλάκις δὲ καὶ ἐκ μάχης εἰσάγονται ἀντιθέσεις, ὅταν ἐναντία ὦσιν ἀλλήλαις, ποτὲ μὲν τοίνυν λέγουσιν, ὡς οὐκ ἔπραξαν, ποτὲ δὲ ὡς ἔπραξαν μὲν, δικαίως δέ γε. ΠΕΡΙ ΛΥΣΕΩΣ. Λύσεων δὲ καθολικοὶ τρόποι εἰσὶ δύο, κατὰ ἀνατροπὴν καὶ κατὰ μέθοδον· καὶ κατὰ ἀνατροπὴν μὲν οὖν, ἐφόνευσας, οὐκ ἐφόνευσας. κατὰ μέθοδον δέ, οἶον, ἐφόνευσας μὲν, ἀλλὰ δι' αἰτίαν εὐλογον· ὃ μὲν οὖν κατὰ ἀνατροπὴν τρόπος κατασκευάζεται ἐκ τόπων τούτων, ἢ ἐκ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων, ὅταν αὐτὰ τὰ πεπραγμένα ἐναντία φαίνονται τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ κατηγοροῦ· ἢ ἐξ εἰκότων, εἰ εἰκὸς μὴ εἶναι ἀληθές, μήτε γὰρ βουληθῆναι διὰ τόδε μήτε δεδύνησθαι πράξαι διὰ τόδε ἢ τι ἕτερον ἢ ἐξ ἀτέχνου πίστεως, οἶον μαρτυρίας, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων, καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀνατροπαῖς τῶν λύσεων ἢ ζήτησις στοχαστικὴ ἢ ὀριστικὴ, οἶον, ἀδικεῖς δημοσίᾳ, οὐκ ἀδικῶ· τί γάρ ἐστι δημοσίᾳ ἀδικεῖν; τὸ ναῦς προδοῦναι καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἰσὶ δὲ τῶν ἀνατροπῶν αἱ μὲν ἀπλαῖ, αἷς ἦδε ἢ μέθοδος εἰσπίπτει, αἱ δὲ ἐκ περιουσίας, ὡς ἐπ' ἐκείνου· εὐεργέτης ὁ Χαρίδημος, οὐκ εὐεργέτης τοῦτο ἀπλοῦν· εἴτα μεθ' ὑπερβολῆς, οὐ μόνον οὐκ εὐεργέτης, ἀλλὰ καὶ τάδε ἡδίκηκε.

366 γίνεται γὰρ μέθοδος ἢ κατὰ περιτροπὴν, ὅταν ἐξ αὐτῆς ἦν ἂν εἴπῃ ὁ ἀντίδικος ἀντιθέσεως περιτρέψῃ αὐτόν, ὡς ἐν τῷ παραπροσβεῖας ὀργιεῖται, φησί, Φίλιππος, εἰ καταψηφιεῖσθε τῶν πεποιημένων τὴν εἰρήνην· πρὸς τοῦτο ἀπήντησε τῷ κατὰ περιτροπὴν. „ἐγὼ δὲ εἰ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἀληθές, οὐκ ἔχω σκοπούμενος εὐρεῖν ὃ τι μεῖζον κατηγορήσω, εἰ γὰρ ὁ τῆς εἰρήνης χρήματα ἀναλώσας.“ ἢ κατὰ σύγκρουσιν, ὃ καὶ αὐτὸ δόξαι ἂν περιτροπῆς εἶναι, ὅταν μὴ λύσιν τιθώμεν, ἀλλ' αὐτὰς τὰς ἀντιθέσεις συγκρούωμεν ὡς ἐναντίας ἀλλήλαις, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος οὗ φημι δίκαιον εἶναι περὶ ἀμφοῖν λέγειν, ὡς οὐ παρὰ τὸν νόμον ἐστὶ τὸ ψήφισμα, καὶ ὡς οὐ διὰ τὴν βουλήν οὐκ εἰσὶν αἱ τριήρεις· εἰ μὲν γὰρ διδόναι καὶ μὴ ποιησαμένη τὰς ναῦς ἔξεστι, τί τοῦτο δεῖ λέγειν, δι' ὄντινα δήποτε οὐ πεποίηται. ἢ κατὰ μείωσιν γίνεται λύσις, ἐπὶ ἀνελεῖν μὲν μὴ δυνώμεθα πάντα τὸ ὑπὸ τοῦ κατηγοροῦ λεγόμενον, ἀλλὰ συγχωρήσαντες ἐλαττώσωμεν αὐτό, ὡς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην „ἀλλὰ χορηγούς,“ φησὶν, „διὰ

τοῦ νόμου ἔξομεν·“ τοῦτο ἐμείωσεν εἰπών, ὀλίγους εἶναι καὶ πέντε ἢ ἕξ. δεῖ δὲ πιθανῶς ποιεῖσθαι τὰς μειώσεις. ἢ τοῦναντίον κατὰ αὐξήσιν, ὅταν ὁ μὲν ἀντιδίκος ἐλαττώσῃ τὸ πρᾶγμα, σὺ δὲ κατ’ αὐξήσιν ἀπαντήσῃς κατὰ πληκτικότητα ἢ ποσότητα ἢ ἄλλο τι τῶν αὐξητικῶν ἢ κατὰ ἀντιπαράστασιν, ὅταν μὴ δυνάμενοι ἀνελεῖν τὸ παρὰ τοῦ ἀντιδίκου πάντῃ ἀντιπαραστήσωμεν αὐτῷ ἕτερον, ἢ καλὸν ἢ κακόν, ὥς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην· χορηγούς πολλοὺς ἡμῖν δίδωσιν ὁ νόμος. τοῦτο ἔλυσεν πρῶτον μὲν κατὰ μειώσιν, ὥς ἐδείχθη ἐπάνω, εἴτα κατ’ ἀντιπαράστασιν ἀτόπου· χορηγούς δίδωσιν, ἀλλ’ εἰς αἰσχύνῃν ἄγει, ἀλλ’ εὐεργετῶν ἀφαιρεῖται.

367 κατὰ δ’ ἀντιπαράστασιν ἀγαθῶν, ὥς ἐν ἐκείνῳ· ἀδικεῖς τὰς ναῦς ἐμπρήσας· ἀλλὰ νίκην πεποίηκα, ἀλλὰ φυγῆς ἀπήλλαξα. ἢ δὲ ἀντιπαράστασις τὰ πολλὰ ἀπὸ τῶν ἐκβάσεων εὐρίσκεται, οἷον εὐπορίαν ποιεῖ τὸ μισθοῦ μυεῖν. ἀλλὰ τοῦτο ἐκβήσεται, ἄδοξία, ὀργὴ παρὰ θεῶν. ἡδίκησας διελὼν τὸ τεῖχος, ἀλλὰ νίκη ἀπέβη. Γίνεται δὲ ἀντιπαράστασις ἢ ἀφ’ ἐνὸς τῶν τελικῶν κεφαλαίων, ἢ κατ’ ἀντιπαράστασιν τρόπου, ἢ κατ’ ἐνδόξου κρίσιν, ἢ δήμου ἢ νόμου ἢ παραδείγματος ἢ προγονικῆς δόξης ἢ δίκης, καὶ καθόλου κατ’ ἀντιπαράστασιν προσώπου ἢ πράγματος. καὶ ἀπὸ μὲν τῶν τελικῶν κεφαλαίων οὕτως ἐφόνευσας, ἀλλὰ σὺν τῷ δικαίῳ· ἄξιος γὰρ ἦν. παράνομα γράφεις, ἀλλὰ λυσιτελοῦντα, καὶ ἐξῆς ἐνδόξου κρίσις· τούτου δὲ καὶ οἱ νόμοι στοχάζονται· ναί φησι κερδαλέα γράφεις, ἀλλ’ αἰσχύρα, ἀλλὰ λυπηρά, ἀλλ’ ἀλγεινά, ἀσύμφορα, καὶ νόμῳ νόμος καὶ μάρτυς ἀντιπαρίσταται μάρτυρι, καὶ ψήφισμα ψηφίσματι. κατ’ ἀντιπαράστασιν δὲ τρόπου οὕτως γίνεται ἀντιπαράστασις· δεῖ μισθοῦ μυεῖν, ἵνα εὐπορῶμεν· τούτῳ ἀντιπαρέστησα ἕτερον τρόπον βελτίῳ· ἐτέρως χρήματα δεῖ πορίζειν, οἷον εἰσφορὰν ἐπιγράφειν, ὥς καὶ ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, ναί φησιν ἐπιλείπουσιν οἱ χορηγήσοντες διὰ τὰς ἀτελείας, [ἢ] βελτίων ἕτερος τρόπος ἐπανορθώσεως· καὶ πόσω βέλτιον, φησίν, εἰς συντέλειαν ἀγαγεῖν τὰς χορηγίας, ὥσπερ τὰς τριηραρχίας, ἢ πάντας περὶ ἡμᾶς ἀπίστους διαθεῖναι. γίνεται δὲ ἀντιπαράστασις καὶ ἐνδόξου κρίσεως, ὅταν τῷ λεγομένῳ ὑπὸ τοῦ κατηγοροῦ ἢ προγόνου πρᾶξιν ἢ δήμου ἢ πόλεως ἄλλης ἢ νομοθέτου ἢ προσώπου [ἢ] ἐνδόξου κρίσιν, ἢ ὅλως παράδειγμά τι ἀντιθῶμεν· ὥς ἐν τῷ περὶ στεφάνου, ἄνισον, φησίν, πεποίηκας τὴν συμμαχίαν, ὧ Διμήσθενες. τούτῳ ἀντέθηκε προγόνων κρίσιν καὶ παραδείγματα, „καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων ἐν Σαλαμῖνι διπλασίας μὲν ἢ πόλις τριήρεις παρέσχε τῶν ἄλλων.

368 “ δεῖ δὲ ἐν ταῖς ἀντιπαραστάσεσι σκοπεῖν ὅπως τῶν ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου εἰρημένων τὰ ὑφ’ ἡμῶν λεγόμενα εὐλογώτερα φαίνεται. Γίνεται δὲ λύσις καὶ [ἐν] διανοίας ἐξετάσει, ὅταν ἢ νομοθέτου διάνοιαν ἐξετάζωμεν, οἷον νόμος σοι ἐναντιοῦται, οὐ ταύτῃ τῇ διανοίᾳ γέγραπται ὁ νόμος ἀλλ’ ἐτέρᾳ· δεῖ σκοπεῖν ὅπως ἂν εὐλογος φανῇ ἢ ὑφ’ ἡμῶν λεγομένη διάνοια· οἷον, ὁ ξένος κεκώλυται ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ τεῖχος. εἰ ὁ νόμος κωλύει, ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως ἀναβαίνειν κωλύει, οὐ τὸν ἀριστεύειν μέλλοντα. γίνεται δὲ καὶ ψηφίσματος καὶ παντὸς ῥητοῦ λύσις ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ διανοίας ἐξετάσεως. καὶ μαρτυριῶν λύσις, ἢ κατ’ ἀντιπαράστασιν, ὥς ἐδείχθη, μαρτυριῶν ἄλλων [ἢ εἰκότων], ἢ ἐκ διανοίας ἐξετάσεως καταμαρτυρεῖ σοῦ ὁ δεῖνα, [τὴν διάνοιαν] πρὸς χάριν ἢ δι’ ἔχθραν. πολλάκις δὲ καὶ ἑαυτῶν διάνοιαν παρεχόμεθα ἐν λύσει ἐξετάζοντες, ὃ καὶ χρωματικὸν καλοῦσιν τινες, οἷον τυραννίδος ἐπιθυμεῖς, ἢ διὰ τί δακρύεις; δακρύω ἐλεῶν τοὺς ἐν τυραννίδι, καὶ τὰ ἐκ τυραννίδος κακὰ ἐνθυμούμενος. ὥσπερ δὲ ἔφην ῥητὸν ἐκ διανοίας λύεσθαι, οὕτω καὶ διάνοιαν ἐκ ῥητοῦ, οἷον τῇδε τῇ διανοίᾳ ὁ νόμος γέγραπται, [ἢ] οὐδαμοῦ τοῦτο τῷ ῥητῷ πρόσκειται. Γίνεται δὲ λύσις καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου καθ’ ὑπόθεσιν. ὅταν οὗ ἐγκαλούμεθα, τὸ ἐναντίον δεῖξωμεν ὥς ἀλυσιτελὲς ἢ ὥς οὐκ ἐνδεχόμενον, ὥς ἐν τῷ περὶ στεφάνου· ἄνισον πεποίηκας τὴν συμμαχίαν, ὧ Διμήσθενες. τοῦτο ἐλύθη πρῶτον ἐκ παραδείγματος, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων ἐπράχθη, εἴτα καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου καθ’ ὑπόθεσιν. εἰ δ’ ἐμοῦ περὶ τούτων ἀκριβολογουμένου ἀπῆλθον αἱ πόλεις καὶ προσέθεντο Φιλίππῳ, τί ποιεῖν ἂν ἢ τί λέγειν οἴσθε τοὺς ἀσεβεῖς τούτους ἀνθρώπους, καὶ πάλιν προΐων

που λέγει πρὸς τὴν ἀντίθεσιν, ἀλλ' ἄτολμος εἶ καὶ μαλακός, διότι πταῖσμα γέγονε διὰ τὴν ἔξοδον τὴν μετὰ Θηβαίων ἀπὸ τοῦ ἐναντίου λαβών, „εἰ δὲ νῦν μετὰ Θηβαίων ἡμῖν ἀγωνιζομένοις οὕτως εἴμαρτο πρᾶξι, τί ἂν ἐγένετο, εἰ μὴδὲ τούτους ἔσχομεν συμμάχους, καὶ εἰ νῦν τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς τῆς μάχης γενομένης τοσοῦτος περιέστη φόβος, τί ἂν εἴ που τῆς Ἀττικῆς ταῦτο τοῦτο πάθος ἐγένετο προσδοκῆσαι ἐχρῆν;“ καὶ πάλιν ἐν τῷ κατὰ Μειδίου, ὕβρις τὸ πρᾶγμα, ὧς Δημόσθενες, οὐκ ἀσέβεια.

369 ἡ λύσις ἐκ τοῦ ἐναντίου καθ' ὑπόθεσιν, ἐγὼ δὲ οἶδα ὅτι εἰ μὴ προὔβαλλόμεν ἑαυτὸν, οὐναντίος ἂν εὐθέως ἦκέ μοι λόγος, ὥς εἴπερ ἦν τι τούτων ἀληθές, προβάλλεσθαί μ' ἔδει. Γίνεται δὲ λύσις καὶ ἐκ διαφορᾶς οἷον ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, Λακεδαιμόνιοι, φησί, καὶ Θηβαῖοι οὐδένα τιμῶσι. τούτου ἐκ διαφορᾶς ἡ λύσις, ὅτι ἀνομοίου πράγματος ἐμνήσθης. Λακεδαιμόνιοι γὰρ καὶ ἡμεῖς καὶ Θηβαῖοι οὔτε νόμοις οὔτε ἔθουσιν οὔτε πολιτείᾳ τῇ αὐτῇ χρώμεθα. καὶ πλέον ἔχει τὸ εἶδος ἐν ταῖς λύσεσι ταῖς πρὸς παράδειγμα. Γίνεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὁμοίου ἢ συλλογιστικῶς λύσις, ὥς ἐπ' ἐκείνου, ὁ νόμος κελεύει τὸν ἐξ ἐταίρας μὴ λέγειν, ἢ ἴσον τούτου κωλύειν τὸν νόμον τὸν ἐκ πόρνου γεγονότα· ὁμοίως γὰρ καὶ οὗτος ἐπονείδιστος ἐκ γένους καὶ ἐν ἀσελγείᾳ τέθραπται, καὶ ἐξῆς κατὰ αὐξήσιν ὅτι μεῖζόν ἐστι. Καὶ ἡ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴ ἰδέα λύσεων οὐκ ἀγεννής, ὅταν λέγωμεν ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν λόγον πολλῶν καὶ ἄλλων ἀποστατέον, καὶ εἰς ἀπέραντον προβήσεται, ὥς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, ἐξαπατᾶται, φησὶν, ὁ δῆμος, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἔθηκα τὸν νόμον, τοῦτο ἔλυσεν τῇ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῇ χρησάμενος „τί οὖν κωλύει πάντα ἀνηρῆσθαι κατὰ τοῦτον τὸν λόγον; οὐ γὰρ ἔστιν ἐφ' ὅτῳ τοῦτο οὐ πεπόνθατε τῶν πάντων, ἀλλὰ καὶ ψηφίσματα πολλὰ πολλὰκις ἐξαπατηθέντες ἐψηφίσασθε, καὶ ὅλως ἐν οἷμαι πολλοῖς οἷς πράττετε καὶ τοιοῦτό τι συμβαίνειν ἀνάγκη.

370 “ καὶ πάλιν ἐν ἐκείνῳ τῷ ζητήματι· ἀποστατέον, φησί, τῶν γάμων ἡμῖν διὰ τὰ προσόντα λυπηρά· τί οὖν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον κωλύει πολλῶν καὶ ἄλλων ἀποστῆναι τῶν κατὰ τὸν βίον, καὶ πολιτείας καὶ κτήσεως καὶ ἀποδημιῶν, ἐπειδὴ ἔσθ' ὅτε καὶ ἐν τούτοις λυπηρόν τι συμβαίνει. Γίνεται δὲ λύσις καὶ ἐκ τοῦ ἐλλιποῦς, ἢ παραγραφικῶς ἢ κατὰ χρόνον ἢ τόπον. Γίνεται λύσις καὶ μεταστατικῶς συγγνωστά, οἷον ἀδικεῖς, φησὶν, ὕβρισας· ἢ συγγνωστὸν διὰ μέθην ἢ διὰ μανίαν. πάθη συγγνωστά ἢ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς, καὶ ἐπὶ μὲν τὰ ἐν ἡμῖν, πάθη συγγνωστά, οἷον, ὥς ἐν τῷ περὶ στεφάνου· „ἡττης γέγονας αἴτιος, ὧς Δημόσθενες κυρία τούτου ἡ τύχη.“ ἔτι δ' ἔστιν ὅτε καὶ λύσις λύσει συνεμπίπτει, καὶ ἡ μέθοδος τῇ ἀνατροπῇ ἐκ τῶν αὐτῶν ἐνίοτε ὁρμᾶσθαι δοκεῖ, οὐ χρὴ δὲ θαυμάζειν, ἐπεὶ καὶ στάσις στάσει συνεμπίπτει. Ἡμεῖς δὲ τοὺς τόπους τῶν λύσεων σοι παρεχόμεθα, οὓς εἰδὼς ῥᾶον εὐπορήσεις λύσεων. ἔτι δὲ κάκεῖνο χρή σε εἰδέναι, ὅτι οὐ πάσαις ταῖς λύσεσι χρῆσθαι ῥάδιον, ἀλλὰ ταῖς ἐπιπιπτούσαις. ἔστω δὲ καὶ ἀντίθεσις ἐπὶ τῶν ὁμοσάντων μὴ γῆμαι καὶ κρινομένων, ὅτι πολλὰ λυπηρὰ τοῖς γάμοις παρακολουθεῖ, καὶ γυναικῶν ἀσελγεία καὶ παίδων πονηρία. ἐνταῦθα οὐ δυνάμεθα κατὰ ἀνατροπὴν ἀπαντῆσαι, ὅτι οὐδὲν λυπηρόν συμβαίνει, ψεῦδος γάρ, ἀλλὰ μεθοδεύω αὐτὸ πρῶτον κατὰ μείωσιν, οὐ πᾶσι τὰ αὐτά. κατ' ἀντιπαράστασιν ἀγαθοῦ, οὐ δεῖ τὰ προσόντα λυπηρὰ μόνον σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ, ἔστι δὲ ταῦτα παιδοποιΐα, διαδοχὴ γένους, κλήρου, πολιτείας, τὸ γηροκομίαν ἔχειν.

371 εἶτα κατὰ αὐξήσιν, καὶ μείζω τὰ ἀγαθὰ τῶν λυπηρῶν. εἶτα ἀντιπαραστάσει τρόπου, χρὴ δὲ δι' ἑτέρου τρόπου τὰ ἄτοπα φυλάττεσθαι, σωφρονίζειν τὰ γυναῖκα, τοὺς παῖδας ἀμείνους ποιεῖν τῇ ἀγωγῇ, διὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων. εἶτα κατὰ ἐνδόξου κρίσιν, οὕτω πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν πόλιν δοκεῖ, οὕτω καὶ τοῖς νόμοις οἱ περὶ γάμων διαλέγονται, οὕτω πᾶσιν ἀνθρώποις νενόμισται. εἶτα διανοίας ἐξέτασις, οὐ ταύτῃ τῇ διανοίᾳ ὥμοσαν, ἀλλ' ἀσελγείας καὶ μοιχειῶν ὑπόθεσις ἐστὶν αὐτοῖς ὁ ὅρκος. εἴτ' ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, εἰ τὸ γαμεῖν ἔχει τινὰ λυπηρὰ, πόσω τὸ μὴ γαμεῖν λυπηρότερον, τὸ εἶναι ἄοικον, ἀνέστιον, ἄπαιδα, οὐχ αὐτῷ οὐ πόλει χρήσιμον. εἶτα ἡ εἰς

ἄτοπον ἀπαγωγή, ὅτι καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν κατὰ τὸν βίον ἐπιτηδευμάτων κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀναιρήσουσιν, οἷς τι τῶν λυπηρῶν πρόσσεστιν. εἴτα μεταστατικῶς, τὸ μὲν δυστυχεῖσαι περὶ γάμον τύχης ἐστὶν ἔγκλημα, τὸ δ' ἄγαμον εἶναι γνώμης πονηρία. εἴτα ἐξ ἀποβάσεως τί συμβήσεται, εἰ τούσδε καὶ ἄλλοι μιμήσονται. ἔφαμεν δὲ τὸ τῆς ἀντιπαραστάσεως καὶ τὴν ἀπόβασιν εἶναι. Χρὴ δὲ τὰς μὲν ἀσθενεστέρας λύσεις προτέρας τιθέναι, τὰς δὲ ἰσχυροτέρας δευτέρας· εἰ γὰρ αἱ ἰσχυρότεραι πρότεροι τεθεῖεν, οὐκέτι χώραν ἔξουσιν αἱ ἀσθενέστεραι. εἰσάγονται δ' αἱ μὲν ἀσθενέστεραι, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ παράλειψιν, αἱ δὲ ἰσχυρότεραι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προηγουμένως ἐπισημαινομένων ἡμῶν τὰς δυνάμεις αὐτῶν. ἐνίστε μέντοι καὶ αἱ ἰσχυρότεραι κατὰ παράλειψιν τίθενται, ὥς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην· „ἐγὼ δ' ὅτι μὲν τινῶν κατηγοροῦντα πάντας ἀφαιρεῖσθαι τῶν ἀτόπων ἐστὶ παραλείψω.“ ἐνίστε καὶ συνεισάγονται ταῖς ἀντιθέσεσιν αἱ λύσεις, ὥς ἐν τῷ παραπρεσβείας· „οὕτω τοίνυν πολλὰ καὶ δεινὰ καὶ πάντα καθ' ὑμῶν πεπρεσβευκῶς περιῖων λέγει, τί δ' ἂν εἴποις περὶ Δημοσθένους, ὃς τῶν συμπρέσβων κατηγορεῖ.“ ἔξεστι γάρ σοι ἀνατρέψαι τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ποιῆσαι λύσιν, κατηγορεῖς τῶν συμπρέσβων· ναί, πολλὰ γὰρ καὶ δεινὰ πεπρεσβεύκασι.

372 πολλὰκις τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἀντιθέσεως συνεισάγεται ἡ λύσις, καὶ ἔμφασις ὅλως λύσεως γίνεται δι' ἐνὸς ῥήματος, ὥς ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου, „εἰ δὲ λέγεις τὰ πρὸς Θηβαίους δίκαια, Αἰσχίνη, ἢ περὶ τῶν ἴσων νυνὶ διαλέγῃ.“ τὸ γὰρ νυνὶ καὶ ἀντὶ λύσεως ὅλης ἤρκει. ἐχρῆν γὰρ καὶ τότε. διττὴ δ' ἡ χρῆσις παρὰ τῷ Δημοσθένει· ἢ γὰρ προτάττει τὸ ἐξ ἀνατροπῆς καὶ ἐπάγει τὸ ἐκ μεθόδου συγχωρήσας, εἴτα περιτρέψας ὥς ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος· „ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν οὐχὶ λέγειν αὐτὸν ἀληθῆ, μᾶλλον δ' οἶδα σαφῶς.“ ἄχρι τούτου ὥς ἔχων ἀνατρέψαι ἀπέφηνεν. εἴθ' ἐξῆς συγχωρήσας περιέτρεψεν. „οὐ μὴν ἀλλὰ εἰ τοῦτο τοιοῦτόν ἐστι τὰ μάλιστα, ὁ νόμος δὲ λέγει τάναντία.“ εἴτα περιτρέψας ὥς ἐν ἐκείνῳ· „ἐγὼ δὲ εἰ τοῦτο τοιοῦτόν ἐστιν, οὐκ ἔχω ὃ τι μείζον κατηγορήσω.“ εἴτα ἐξῆς κατὰ ἀνατροπὴν· „οὐ μὴν ἀλλ' ὅτι καὶ φιλίας ἀρχὴ συμφερούσης ἡμῖν οὕτω μᾶλλον.“ Τῶν δὲ λύσεων ἀπασῶν τῶν προειρημένων αἱ μὲν εἰσιν ἐξ ιδιότητος, αἱ δὲ ἐκ κοινότητος. ἐκ κοινότητος μὲν, ὥς παρὰ Θουκυδίδῃ ἐκεῖνο· „ἦν δὲ λέγωσιν ὥς οὐ δίκαιον τοὺς σφετέρους ἀποίκους ὑμᾶς δέχεσθαι, μαθέτωσαν ὥς πᾶσα ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα τιμᾷ τὴν μητρόπολιν, ἀδικουμένη δ' ἄλλοτριούται.“ ἐκ κοινότητος ἡ λύσις· ἡ δ' ἐξῆς ἐξ ιδιότητος· „ὥς δ' ἡδίκουν σαφές ἐστι.“ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ. Παραβολὴ παραδείγματος τούτῳ διαφέρει, ὅτι ἡ μὲν παραβολὴ ἀπ' ἀψύχων ἢ ζῶων ἀλόγων λαμβάνεται· ἀπὸ μὲν ἀλόγων, ὥς παρ' Ὀμήρῳ, ὥς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ.

373 ἀπὸ δὲ ἀψύχων ὥς παρὰ Δημοσθένει· „ὥσπερ γὰρ οἰκίας οἶμαι καὶ πλοίου.“ τὰ δὲ παραδείγματα ἐκ γεγονότων ἤδη λαμβάνεται προσώπων, ὥς παρὰ Δημοσθένει· „λέγεται κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην εὐδαιμονίαν Ἀλκιβιάδης γενέσθαι.“ πᾶν παράδειγμα ἔχει μὲν τὴν ὕλην ἐκ τῶν γεγονότων, λαμβάνεται δὲ ἢ ἐξ οἰκείων ἢ ἐξ ἄλλοτριῶν. τὰ μὲν ἐξ οἰκείων ἀγωνιστικώτερα καὶ προσεχέστερα, καὶ τοῦτο χρὴ ἐπισημαίνεσθαι, ὥς παρὰ Δημοσθένει· „οὐ γὰρ ἄλλοτρίοις ἀλλ' οἰκείοις ἡμῖν χρωμένοις παραδείγμασιν εὐδαίμοσιν ἔξεστι γενέσθαι.“ τὰ δὲ ἀπ' ἄλλοτρίων προσώπων λαμβανόμενα ἔστι μὲν οὐχ ὁμοίως προσεχῆ, δεῖ δὲ αὐτὰ ὅμως μὴ ἀπηρτῆσθαι. χρήσιμοι δ' ἐπ' αὐτῶν καὶ αἱ προπαραιτήσεις, ὥς ἐπ' ἐκείνου ὁ Δημοσθένης· „βούλομαι δ' ὑμῖν ἐν Λοκροῖς ὥς νομοθετοῦσι, διηγήσασθαι· οὐδὲν γὰρ χεῖρους ἔσεσθε παράδειγμά τι ἀκηκοότες, ἄλλως τε καὶ ὃ πόλις εὐνομουμένη χρῆται.“ εἰ μὲν οὖν ἀπ' ἄλλοτρίου προσώπου ἀδόξου δὲ γίνοιτο, χρὴ κατ' ἐπιτίμησιν αὐτὸ εἰσάγειν· οἷον „αἰσχύνομαι μὰ τοὺς θεοὺς εἰ Μεγαρεῖς τόδε ἔπραξαν, ὑμεῖς δὲ ὄντες Ἀθηναῖοι μὴ πράξετε.“ εἰ δὲ ἀπ' ἐνδόξου, οὕτω „καλὸν δ' ὑμῖν ζηλῶσαι τοὺς ἄνδρας καὶ τὰ ἐκείνων, ἔστι δὲ ταῦτα.“ χρὴ δὲ τὰ παραδείγματα γνώριμα εἶναι καὶ σαφῆ, καὶ μὴ πάνυ ἀρχαῖα μηδὲ μυθώδη, συνάδοντα δὲ τοῖς ὑποκειμένοις καὶ μὴ ἀπομηκύνεσθαι ἄγαν, εἰ μὴ ἀπὸ μεγάλων εἴῃ τὸ παράδειγμα, ὅποιον τὸ περὶ Ἀλκιβιάδου ἐν τῷ

κατὰ Μειδίου. Χρεία δὲ ἐν προοιμίῳ μὲν οὐ πάνυ τι παραδείγματος, ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ λόγῳ, καὶ ἤτοι προτάττομεν τοὺς λογισμοὺς τῶν παραδειγμάτων ἢ ἐπάγομεν· ἔστι δὲ ἰσχυρότατον ἐν λόγῳ τὸ παράδειγμα· λαμβάνεται δ' ἀπὸ τεσσάρων, ἀπὸ ὁμοίου, ἀπ' ἐναντίου, ἀπὸ μείζονος, ἀπ' ἐλάττονος.

374 ἀπὸ ὁμοίου μὲν, οἷον δίκην εἰσπράξασθε παρ' αὐτοῦ. καὶ γὰρ ὁ δεῖνα πρότερον τὰ ἴσα ἀδικήσας δίκην ἔδωκεν. ἀπὸ ἐναντίου δὲ οὕτω· συμφέρει σῶσαι τοῦσδε καὶ γὰρ τοῖσδε μὴ βοηθήσαντες ἐβλάβητε. ἀπὸ δὲ μείζονος· οὐκ ἄξιος οὗτος τυχεῖν τῆς τιμῆς ταύτης· ὁ δεῖνα γὰρ καὶ μείζονα εὐεργετήσας οὐκ ἔτυχεν τηλικαύτης τιμῆς. ἔξτε ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ γὰρ οἱ πρόγονοι ὑμῶν μείζους κινδύνους ὑπέστησαν. ἀπὸ δὲ ἐλάττονος· ἀποκτείνετε τοῦτον, καὶ γὰρ οἱ πρόγονοι ὑμῶν ἐλάττω ἡδίκηκότα τὸν δεῖνα ἀπέκτειναν. ἀπὸ ἐλαττόνων προσώπων, οἷον οἱ δεῖνες ἀσθενέστεροι ὄντες ὑμῶν τάδε ἔπραξαν. τίθεται δὲ τῶν παραδειγμάτων τὰ μὲν ἀπὸ ὠρισμένων, ὡς ἐν τῷ κατὰ Μειδίου· „λέγεται τοίνυν κατὰ τὴν παλαιὰν εὐδαιμονίαν Ἀλκιβιάδης γενέσθαι.“ ἁορίστως δ' οἷον εἰ λέγοις, οὐκ ἐφ' ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου ἕθος ἔστιν ὑμῖν τοῖς κινδυνεύουσιν βοηθεῖν καὶ κοινὴν παρέχειν τὴν πόλιν. Δεῖ δὲ ἐν τοῖς παραδείγμασι γοργῶν σχημάτων· τῇ γὰρ ἑαυτῶν φύσει ἐστὶν ὕπτια, ἅτε δὴ ἀφηγηματικὰ ὄντα, καὶ οὐ κατὰ διακοπὴν εἰσαγόμενα, ὡς ἐν ἐκείνῳ· „λέγεται κατὰ τὴν παλαιὰν εὐδαιμονίαν Ἀλκιβιάδης γενέσθαι, ᾧ σκέψασθε τίνων ὑπαρχόντων.“ οὐ γὰρ ἐστὶ διακοπή. ἢ πλαγιασμός ἐπάγεται, ὃς ποιεῖ εὐτονίαν, ὡς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην· „λέγονται οἱ τριάκοντα χρήματα δανείσασθαι παρὰ Λακεδαιμονίων ἐπὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ.“ εἴθ' ὁ πλαγιασμός εὐθέως ἔπεται, „λόγων δὲ γενομένων.“ ἢ ἄλλο τι τῶν γοργῶν σχημάτων τίθεται δὴ κατὰ πλαγιασμόν ἢ κατὰ συστροφὴν καὶ τόνον λαμβάνει, ὡς παρὰ Δημοσθένει· „εἰ γὰρ ὅθ' ἤκομεν Εὐβοεῦσι βεβοηθηκότες.“ πολλάκις δὲ προσπλέκεται παραδείγματα παραδείγμασιν, ἃ μὴ διαιρεθέντα ἀπ' ἀλλήλων ὑπόνοιαν ἐμποιεῖ, ἢ καὶ ὑποβάλλεται τὰ παραδείγματα.

375 ἐνίστε δὲ καὶ ἀτελεῖ ταῦτα ἐῷμεν ἄχρι τοῦ χρησίμου μνησθέντες, ὡς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην ἐν τῷ περὶ τοῦ τειχισμοῦ τοῦ Θεμιστοκλέους· „λέγεται τοίνυν ἐκεῖνος τειχίζειν εἰπών, κἂν ἀφίκηταί τις ἐκ Λακεδαιμόνος κατέχειν κελεύσας, οἷχεσθαι πρεσβεύων ὡς τοὺς Λακεδαιμονίους. λόγων δὲ γενομένων ἐκεῖ καὶ τινων ἀπαγγελλόντων, ὡς Ἀθηναῖοι τειχίζουσιν τὴν πόλιν, ἀρνεῖσθαι.“ εἴτα οὐκ ἐπεξῆλθε διὰ τέλους τῷ παραδείγματι, ἀλλ' ἄχρι τοῦ χρησίμου κατὰ τὸ προκείμενον εἰπών τὰ ἐξῆς εἶασεν ἐπενεγκών· „καὶ πάντες ἴσως ἐπίστασθε ὃν τρόπον ἐξαπατήσαι λέγεται.“ ΠΕΡΙ ΛΥΣΕΩΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΩΝ. Περιείληπται μὲν καὶ ταῦτα ἐν τῷ περὶ λύσεων, ἴδωμεν δὲ κἀνταῦθα ἀκριβέστερον. πᾶν παράδειγμα λύεται κατ' ἀνατροπὴν, ὡς ἐπ' ἐκείνου ἐν τῷ κατ' Ἀνδροτίωνος· „φήσει τοίνυν τοῦτον ἀπάσας τὸν τρόπον εἰληφέναι τὰς βουλὰς, ὅσαι πώποτε ἔχουσι παρ' ὑμῶν. δωρεάν“ εἴτα κατ' ἀνατροπὴν ἢ λύσιν. „ἐγὼ δ' οἶμαι μὲν οὐχὶ λέγειν αὐτὸν ἀληθῆ, μᾶλλον δ' οἶδα σαφῶς.“ γίνεται δὲ παραδείγματος λύσις καὶ ἐκ διαφορᾶς, ὃ ἐστὶ τῆς μεθόδου, ὡς ἐν τῷ κατὰ Μειδίου, ἐπλήγη, φησὶν, ὁ πρόεδρος ὑπὸ Πολυζήλου, ὅτι μὴ ὅμοιον τὸ τε Μειδίου εἰς ἐμὲ καὶ τὸ Πολυζήλου εἰς πρόεδρον. πρῶτον ὁ τὸν πρόεδρον πατάξας τρεῖς εἶχε προφάσεις, μέθην, ἔρωτα, ἄγνοιαν. εὐρίσκεται δ' ἡ διαφορὰ ἢ κατὰ γνώμην, ὡς ἐνθάδε· ὁ μὲν Πολυζήλος, φησί, διὰ μέθην τοῦτο ἔδρασε, Μειδίας δὲ δι' ἔχθραν· ἢ κατὰ καιρόν· ὁ μὲν γάρ, φησὶν, ἐν δείπνῳ, ἐγὼ δὲ ἐν ἱερομηνίᾳ ἐτυπτόμην· ἢ κατὰ τόπον, ὡς ἐνταῦθα, ὁ μὲν γε ἐν οἰκίᾳ, φησὶν, ἐτυπτήθη, ἐγὼ δ' ἐν ἱερῷ.

376 ἢ κατὰ ποιότητα προσώπου, ὡς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, Θηβαῖοι γὰρ φησὶν οὐδένα τιμῶσι, τοῦτο ἔλυσεν ἐκ διαφορᾶς τῆς πρὸς ἕτερον· Θηβαῖοι γὰρ φησὶν ἀπηνεῖς, ἡμεῖς δὲ φιλάνθρωποι καὶ δίκαιοι· ἢ ἐκ διαφορᾶς τῆς περὶ πολιτείαν ἢ δύναμιν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων. Γίνεται δὲ λύσις παραδείγματος καὶ ἐκ τοῦ παρεπομένου, οἷον εἰ λέγειν δυνάμεθα, ὅτι οὐδ' ἐκείνοις ταῦτα πράξασι συνήνεγκεν, ἀλλὰ τόδε αὐτοῖς συνέβη. γίνεται δὲ λύσις παραδείγματος καὶ κατὰ

ἀντιπαράστασιν ἐνδόξου προσώπου, ὅταν ἡ παράδειγμα ἀντιθῶμεν, ἡ νόμον, ὡς ἐν ἐκείνῳ ἐν τῷ κατ' Ἀνδροτίωνος „καὶ ἄλλαι γάρ,“ φησί, „βουλαὶ τοῦτον εἰλήφασιν τὸν τρόπον δωρεάν.“ ἡ λύσις κατ' ἀντίθεσιν ἐνδόξου „ἐγὼ δ' εἰ καὶ τοῦτο τοιοῦτόν ἐστι μάλιστα, ὁ νόμος δὲ λέγει τὰ ἐναντία“ γίνεται δὲ ἐκ περιτροπῆς λύσις παραδείγματος, οἷον „οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἀλίσκοιο.“ ΠΕΡΙ ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΩΝ. Εἶπον ὅτι εἰς δύο τέμνεται τὸ ἐπιχείρημα ἢ εἰς παράδειγμα ἢ εἰς ἐνθύμημα· λείπεται δὲ περὶ ἐνθυμημάτων εἰπεῖν. πᾶν ἐνθύμημα γίνεται ἢ ἀπὸ ἐλάττονος, ἢ ἀπὸ παρακειμένου, ἢ ἀπὸ ἐναντίου, ἢ ἀπὸ μείζονος, ἢ κατὰ ἐναντίωσιν κρίσεως ἐνδόξου, ἢ συλλογιστικῶς, ἢ ἐκ διλημμάτου, ὅταν δύο ἐναντία θεῖς ἐξ ἀμφοῖν ἑλῃς, ἢ ἀπὸ οὐσίας, ἢ ἀπὸ τῶν ἀποβάσεων τῶν ἐνδεχομένων, ἢ κατὰ πρόσληψιν, ἢ ἐκ τοῦ ἐκλειφθέντος, ἢ ἐξ ἀκολουθοῦ συλλογιστικῶς, ἢ ἐκ μάχης. ὁ μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος τόπος φύσει μὲν αὐξητικός· τοιοῦτος δ' ἐστίν, οἷον ἐπὶ τοῦ τὸ ναυτικὸν διαφθεύραντος καὶ κρινομένου, φέρε, εἰ γὰρ μίαν ναῦν διαφθεῖραι παράνομον, πολὺ γε δὴ πού δεινότερον ὅλον ναυτικὸν διαφθεῖραι.

377 λαμβάνεται δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος ὁ τόπος ἢ ἀπὸ προσώπου, οἷον, εἰ δὲ δὴ τῶν δούλων τινὰ ὕβρισεν, οὐκ ἂν ἦν ἔνοχος τῷ νόμῳ, εἰ καὶ τὸ τοὺς δούλους ὕβριζειν δεινόν, πῶς οὐ πολὺ μᾶλλον τοὺς ἐλευθέρους. ἢ οὕτω, φέρε, εἰ δ' ἐν ἄλλῃ πόλει τὰ τοιαῦτα ὕβρισεν, οὐκ ἂν ἔδωκεν δίκην; εἰ δὲ καὶ τὸ ἐν ἄλλῃ πόλει τοιαῦτα τολμᾶν αἰσχρόν, πολὺ δὴ πού δεινότερον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ταύτῃ. εἰ δὲ περὶ ἀσεβείας, εἰ ἀνθρώπους ἀδικεῖν δεινόν, πῶς οὐ τοὺς θεοὺς χαλεπώτερον; ἢ ἀπὸ πράγματος, φέρε, εἰ δὲ χρήμασιν ἐζημίωσαν, οὐκ ἂν ἦν δεινόν; εἰ τοίνυν καὶ τὸ εἰς χρήματα ζημιοῦν χαλεπὸν ἐστὶ, πόσῳ μᾶλλον [δεινότερον] τό γ' εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα; ἢ ἀπὸ καιροῦ, φέρε, εἰ δ' ἐν ἄλλῳ τινὶ καιρῷ ὕβρισεν, οὐκ ἂν ἦν δεινόν; εἰ δ' ἐν ἄλλῳ δεινόν, ἐν ἱερομηνίᾳ χαλεπώτερον· ἢ ἀπὸ τόπου, φέρε, εἰ δ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ ὕβρισεν, οὐκ ἂν ἦν χαλεπόν; εἰ δὲ ἐν βεβήλῳ, πολὺ δὴ πού δεινότερον ἐν ἱερῷ. ἢ ἀπὸ τρόπου, μεμισήκατε τοὺς ἀνδροφόνους, εἰ δ' ἀπλῶς ἀνελεῖν δεινόν, πῶς οὐ μᾶλλον τῷ πυρὶ; ἀπὸ παρακειμένου δὲ λαμβάνεται μάλιστα κατὰ τὸ ὁμοιογενές, οἷον ἐν γένος ἡ ἀρχή, εἶδος δ' αὐτῆς χορηγός, θεσμοθέτης, ἄρχων. εἴη ἂν οὖν ταῦτα ὁμοιογενῆ· ὁ δὲ ἀπὸ τούτων λαμβάνων ἀπὸ παρακειμένου λαμβάνει, οἷον ὡς παρὰ τῷ Δημοσθένει, εἰ δὲ θεσμοθέτην ὕβρισεν, οὐκ ἂν ἔδωκε δίκην; εἴτα ἡ κατασκευὴ· ὁ γὰρ θεσμοθέτης οὐδενὸς ἀνθρώπων ἐστὶν ὄνομα, ἀλλὰ τῆς πόλεως· εἰ δὲ τοὺς θεσμοθέτας ὕβριζειν δεινὸν καὶ δημόσιον ἀδίκημα διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς δίκαιον, οὐδὲν ἦττον καὶ [ὁ] τοὺς χορηγοὺς, οἷον κατὰ τοῦ τὸν στρατηγὸν ἀνελόντος, τί παράκειται, ὁ στρατιώτης. ἀπὸ δὲ τούτου λήψη τὸ ἐνθύμημα· τάχα γὰρ ἂν ἔλθοι εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος τόπον ἢ ἀπὸ τοῦ μείζονος· ἡ δίκησέ τις δημοσίᾳ τὴν πόλιν, εἴτα ιδιώτην.

378 λαμβάνω δὲ ἀπὸ τούτου ἐνθύμημα ἀποδεικτικόν· εἰ μὲν γὰρ περὶ τοὺς ἄλλους ἦν μέτριος, τάχ' ἂν τις διηπίσθησε, περὶ δὲ τὴν πόλιν πονηρὸς γενόμενος ταχὺ ἂν ἐπέσχεν ὁ μὴδὲ τοῦ μείζονος φεισάμενος. ἢ οὕτως, εἰ γὰρ καὶ ἃ κοινῇ πάντες προσεκρούσαμεν ἀλλήλοις ἀφεῖται ἀμνημόνευτα, ταχὺ ἂν ἐνὶ ἀνδρὶ μνησικακεῖν προσήκοι ὧν ἰδίᾳ φησὶ πεπονθέναι. ἢ συλλογιστικῶς, ὡς παρὰ Δημοσθένει· „τὸ λαβεῖν οὖν τὰ διδόμενα ὁμολογῶν ἔννομον εἶναι τὸ χάριν τούτων ἀποδοῦναι παρανόμων γράφῃ“ καὶ πάλιν· „ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθεῖην, ταῦτα πράττων καὶ κατασκευαζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ, κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ“ καὶ ἀπὸ τοῦ διλημμάτου, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἀριστογείτονος· „ἡδέως δ' ἂν ἐροίμην αὐτὸν πότερον ἔννομον καὶ δικαίαν ἐποίησατο τοῦ ψηφίσματος τὴν γραφήν, ἢ τούναντίον ἄδικον καὶ παράνομον· εἰ μὲν γὰρ ἄδικον καὶ ἀσύμφορον, δικαίως ἂν διὰ ταῦτα ἀποθάνοι· εἰ δὲ δικαίαν καὶ τοῖς πολλοῖς ὠφέλιμον, πῶς νῦν τάναντία τούτων ἀξιοῖ ψηφίζεσθαι τούτους.“ ὁρᾷς πῶς ἐξ ἀμφοῖν ἔλαβεν. ἢ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, οἷον, εἰ τοῦ Καλλιξένου κατηγοροῖς ἐξομνυμένων τῶν στρατηγῶν· ὥσπερ οὖν εἴ τι τοιοῦτον ἔγραψε ψήφισμα, δι' οὗ ἀφθονίαν στρατηγῶν παρείχετο, τιμῶν ἂν καὶ

δωρεῶν ἐτύγχανεν, οὕτως ἡνίκα εἰς ἀπορίαν ἀνδρῶν ἤκομεν δι' αὐτόν, τῆς ἐσχάτης ὀργῆς ἄξιος. ἢ ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ συλλογιστικῶς, ὡς παρὰ Δημοσθένει· „ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκεῖνων προεάλω, σὺ τάδε οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἐὰν σὺ νῦν δίκην δῶς, ἄλλος οὐ γράψει.“ ἢ ἐξ ἀποβάσεως καθ' ὑπόθεσιν τοῦ ἐνδεχομένου, ὡς ἐν τῷ πρὸς Βοιωτόν· „εἰ δὲ καὶ κριτὴς καλοῖτο Μαντίθεος Μαντίου Θορίκιος.“ ἐνδεχόμενον γὰρ ἦν τοιοῦτόν τι συμβῆναι. ἢ ἐκ τοῦ ἐκλειφθέντος· εἰ μὲν γὰρ ἐθάρρει τοῖς δίκαισι, ἀντειπεῖν ἐχρῆν· ὅτι δὲ οὐκ ἀντειπεν, αὐτὸς ἑαυτοῦ τὸ μὴ θαρρεῖν καταμαρτυρεῖ.

379 ἢ κατὰ πρόσληψιν. οἷον εἰ περὶ εὐεργετῶν λέγοις, οἷον, εἰ δὲ πρὶν πρᾶξαι καθυπέσχετο πράξειν, εἰ δοίητε τὰς δωρεάς, οὐκ ἂν ὑπέσχεσθε δώσειν; ἂ τοίνυν πρὶν παθεῖν ἐδώκατε ἂν ἢ δώσειν ὑπέσχεσθε, ταῦτα παθόντες οὐ δώσετε; ἢ ἐκ τῆς οὐσίας, οἷον ἐπὶ ταῖς γαμηθείσαις, εἰ γὰρ ἔστιν ἴδιον τῶν γάμων ἢ συνοίκησις ἢ τὰ συμβόλαια, ὅτε ταῦτα πέπρακται, οὐκ εἶναι γάμον καὶ τοῦτο φήσομεν; ἢ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος χρόνου, τὸ μὴ γενόμενον· οἷον ἂν ἦν εἰ ἐγένετο, ὡς ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην· „ὕμεις τιμῶντες ποτὲ Ἴφικράτην καὶ ἄλλους τινὰς εὖ πεποιήκατε“ εἴτα ἐπάγει ἐνθυμηματικῶς, „εἰ τοίνυν ὥσπερ δι' Ἴφικράτην καὶ Πολύστρατον καὶ ἄλλους τινὰς εὖ πεποιήκατε, δι' αὐτόν οὕτως εἰ καὶ Χαβρίας ἡξίωσεν ὑμᾶς τινὰς τούτων εὖ ποιῆσαι, οὓς νῦν αἰτιώμενοι πάντας ἀφαιρεῖσθαι κελεύουσιν, οὐκ ἂν ἐδώκατε; ἐγὼ μὲν οἶμαι.“ εἴτα πάλιν ἢ ἐπαγωγὴ ἐνθυμηματικῶς. ἴδιον δὲ ἐνθυμήματος δριμύτητος δόξαν ἀποτελεῖν, καὶ ἔστιν ἀγωνιστικόν τε ἅμα καὶ ἐλεγκτικόν. ἤδη δὲ ποτε καὶ παράδειγμα ἐνθυμηματικῶς εἰσάγεται, οἷόν ἐστιν· „εἰ γὰρ ὅθ' ἤκομεν [ἐβοηθήσαμεν] Εὐβοεῦσιν.“ ἢ ἐκ μάχης· „καὶ τὸν μὲν γράψαντα τοὺς νόμους Σόλωνα χαλκοῦν ἐν ἀγορᾷ ἐστήσατε, αὐτῶν δὲ τῶν νόμων ὑπερορῶντες φαίνεσθε, δι' οὓς κἀκεῖνον ὑπερβαλλόντως συμβέβηκε τιμᾶσθαι.“ καὶ πάλιν· „πῶς δ' οὐκ ἂν εἴη τὸ συμβὰν ἄλογον, εἰ νομοθετοῦντες μὲν ὀργίζεσθε τοῖς πονηροῖς, ἐπ' αὐτοφώρῳ δὲ τινὰς λαβόντες ἀφήσετε· μαχόμενον γὰρ τὸ τιμᾶν τὸν νομοθέτην τῷ ἀτιμάζειν τοὺς νόμους, καὶ τὸ μισεῖν τοὺς πονηροὺς τῷ πάλιν ἀθῶους ἔαν. μάχη δ' ἔστιν, ὅταν τις τὰ ἐναντία ἑαυτῷ ποιήσῃ. ἢ κατὰ ἐναντίωσιν κρίσεως ἐνδόξου, καὶ τὸν μὲν νομοθέτην ἕνα ὄντα πᾶσιν ὑπὲρ ὑμῶν ἀπεχθάνεσθαι, ὑμᾶς δὲ συλλεγέντας μὴδ' ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν ἐνδείξασθαι τοὺς πονηροὺς μισοῦντας.

380 “ ἢ ἐκ κρίσεως ἐνδόξου· „διὸ καὶ τὰς τιμωρίας ὁ Σόλων τοῖς μὲν ιδιώταις βραδείας ἐποίησε, τοῖς δὲ ἄρχουσι καὶ δημαγωγοῖς ταχείας.“ βουλόμενος γὰρ ἀποδειξαι ὅτι δεῖ τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ταχέως τιμωρεῖσθαι, ἐπεχείρησεν ἀπὸ κρίσεως ἐνδόξου. ἢ ἀπὸ διαφορᾶς, „τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ὁρῶ τὴν ἀειλογίαν προτεινομένους, τουτονὶ δὲ Αἰσχίνην πολὺ τούναντίον τούτων.“ τοῦτο προοίμιον μὲν ἔστιν, ἔλθοι δ' ἂν καὶ εἰς ἐπιχείρημα ὁ τόπος. ἢ παραβολικῶς, εἶδος δ' ἐπιχειρήματος καὶ ἡ παραβολή· „ὥσπερ τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν ἀμαρτημάτων, ἃ συμβαίνει περὶ τοὺς πλοῦς, ὅταν μὲν τῶν ναυτῶν ἀμάρτη τις, βραχεῖαν τὴν βλάβην ἐποίησεν, ἐπειδὴν δὲ ὁ κυβερνήτης σφαλῇ, κοινήν τὴν ἀτυχίαν καὶ μεγάλην τοῖς συμπλέουσιν ἤνεγκεν.“ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ. Περὶ μὲν τῶν στάσεων καὶ τῶν ἐκάστη ἐμπιπτόντων κεφαλαίων ἱκανῶς τοῖς πρὸ ἡμῶν λέλεκται, νυνὶ δὲ ἴδωμεν αὐτὰ [τὰ κεφάλαια] τὰ κυριώτατα τῶν κεφαλαίων, ἐκ ποίων τόπων σύγκειται καὶ κατὰ ποίας κατασκευὰς συνίσταται. καὶ πρῶτόν γε περὶ τῶν τελικῶν εἴπωμεν. ἔστι δὲ ταῦτα, νόμιμον, δίκαιον, συμφέρον, ἐνδοξον, δυνατόν, εἰ βούλει σαφὲς πρὸς τούτοις. καὶ πρῶτόν γε περὶ τοῦ νομίμου. Περὶ νομίμου. Τὸ νόμιμον κεφάλαιόν ἐστι τῶν ἄγαν ἰσχυρῶν. λαμβάνει δὲ τὰς συστάσεις ἀπὸ χρόνου, ἀπὸ ποιότητος τοῦ γράψαντος, ἀπὸ διανοίας τοῦ γράψαντος, ἀπὸ κοινῆς κρίσεως, ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ὃ διαγορεύει ὡς ὀρθῶς ἔχει.

381 ἀπὸ μὲν τοῦ χρόνου, ὡς εἰ λέγοις, οὐ καὶ χθὲς καὶ πρόην ὁ νόμος γέγραπται, ἀλλ' ἀμύθητος μὲν ἐξ οὗ χρόνος γέγραπται, ἐν δὲ τούτῳ τοσοῦτ' ὄντι ἀκίνητος μένει, ὡς καὶ παρὰ Δημοσθένει·

„οὗτος καὶ παλαιός ἐσθ' ὁ νόμος καὶ καλῶς ἔχων.“ ἀπὸ δὲ προσώπου, „τίς ὁ γράψας; οὐ τῶν ἀπερριμμένων, ἀλλὰ τῶν παρ' ὑμῖν εὐδοκιμούντων,“ ὥς καὶ παρὰ Δημοσθένει, „καὶ τὸν μὲν γράψαντα τοὺς νόμους Σόλωνα ἐν ἀγορᾷ στήσετε.“ ἀπὸ διανοίας δὲ τοῦ γράψαντος, ὥς ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος. συνιστὰς γὰρ τὸν νόμον ὥς καλῶς ἔχοντα τὸν κελεύοντα ἀστεφάνωτον εἶναι δεῖν τὴν βουλὴν εἰ μὴ ποιήσασιν τὰς τριήρεις, τὴν αἰτίαν ἐξήτασε δι' ἣν γέγραπται ὁ νόμος, „ἄξιον τοίνυν ἰδεῖν τί δὴ ποτε ἐὰν τᾶλλα ἢ βουλὴ δοκῇ καλῶς βουλευσαί, καὶ μηδεὶς ἔχη μὴδὲν ἐγκαλέσαι, τὰς δὲ τριήρεις μὴ ποιήσῃται, οὐκ ἔξεστι λαβεῖν τὴν δωρεάν. εὐρήσετε γὰρ τοῦτο ἰσχυρὸν ὑπὲρ τοῦ δήμου κείμενον.“ καὶ πάλιν περὶ τοῦ τῆς ἐταιρήσεως νόμου λέγων, „ἄξιον τοίνυν καὶ τὸν θέντα τὸν νόμον ἐξετάσαι Σόλωνα, ὅσῃν πρόνοιαν ἐποιήσατο τῆς πολιτείας ἐν ἅπασιν οἷς ἐτίθει νόμοις.“ καὶ πάλιν προΐων που λέγει· „ἦδει γάρ, ἦδει τοῖς αἰσχυρῶς βεβιωκόσιν.“ ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ὃ διαγορεύει ὁ νόμος, ὅτι περὶ μεγάλων ἢ τῶν πρὸς θεοὺς ἢ τῶν πρὸς ἀνθρώπους, καὶ ὅτι ἄνευ τούτων οἰκεῖν οὐκ ἔνι, ὥς παρὰ Δημοσθένει· „ὀρθῶς καὶ καλῶς ἔχων ὁ νόμος ὥς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ μαρτυρεῖ, ὅπου γὰρ ἐπόντος τοῦ φόβου τούτου φαίνονται τινες οὐδὲν ἥττον ὕβρισταί.“ ἢ ἐκ κοινῆς κρίσεως, ὥς ἐν τῷ κατὰ Μειδίου· „τὸν τοίνυν οὐ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι μόνον εὐδοκιμοῦντα νόμον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις.“ Διαβάλλεται δὲ νόμος ἀπὸ τῶν ἐναντίων, ὅτι καινός, ὅτι οὐκ ἀξιόπιστος ὁ γράψας ἢ τὸ πρᾶγμα ὃ διαγορεύει οὐκ ἀνεκτόν, ἢ ὅτι ταῖς δόξαις πάντων μάχεται, ὅτι ἡ διάνοια τοῦ γράψαντος μοχθηρά, ὥς ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους.

382 εἰ δὲ τὸν νόμον μὴ διαβάλλοις, φαίης δὲ οὐ δυνατόν εἶναι αὐτῷ ἐν τῷ παρόντι χρῆσθαι, ἢ ἐκ διανοίας αὐτὸν ἐξετάσεις, ὅτι οὐκ ἐπὶ τούτοις γέγραπται, ἢ κατ' ἀντιπαράστασιν κεφαλαίων. εἰ δὲ καὶ ξενικῷ νόμῳ χρῶο, προσυστήσας τὸ πρόσωπον εἰσάξεις, ὥς Δημοσθένης ἐν τῷ Λοκρικῷ νόμῳ. Περὶ ἔθους. τὸ δὲ ἔθος καὶ ἀντὶ τοῦ νομίμου παραλαμβάνεται· ἔχει δὲ ὕλην καὶ τὰς κατασκευὰς ἐκ τῶν γεγονότων καὶ παραδεδομένων· λαμβάνεται δὲ διχῶς ἢ ἐξ ιδιότητος τοῦ ὑποκειμένου προσώπου ἢ ἐκ κοινότητος, ὥς ἐπ' ἐκείνου· βουλεύονται Ἀθηναῖοι, εἰ δεῖ θάψαι τοὺς δέκα στρατηγούς· ἀπὸ κοινότητος μὲν, ὅτι κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις καθέστηκε θάπτειν τοὺς οἰχομένους συνήθεια· ἐξ ιδιότητος δὲ τοῦ ὑποκειμένου προσώπου, ὅτι Ἀθηναῖοις καὶ τοὺς ἀλλοτρίους νεκροὺς θάπτειν ἔθος, οἷα τὰ περὶ Ἀργείους ἔπραξαν, πολὺ γε δήπου πρότερον τοὺς οἰκείους προσήκει. οὐκοῦν καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων αἱ ἀνατροπαί, ἢ ὅτι ἄλλοις ἢ ὅτι ἡμῖν οὐκ ἔθος, τὰ δόγματα καὶ ἀντὶ νόμων ἰσχύει. καὶ σχεδὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐννοιῶν κατασκευάζεται, ὅτι ὀρθῶς ἔχει ἀπὸ τῶν βουλευσαμένων, εἰ ἔνδοξον εἶη πρόσωπον τὸ ὑποκείμενον, καὶ οὐχ οἷον πρὸς ἀπάτην τι δοκεῖν βουλεύσασθαι, εἰ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα συντρέχον καὶ τοῖς νόμοις τοῖς προγονικοῖς φαίνοιτο· ἀπὸ τοῦ ἐλλείποντος, εἰ οὐδ' ἀντίποι τις τῶν νῦν ἀντιλεγόντων· ἀπὸ ἐνδόξου κρίσεως, ὅτι καὶ οἱ νόμοι φυλάττειν κύρια φησι κελεύουσι τὰ τοῦ δήμου δόγματα. ἐκ διαφορᾶς ταύτῃ διενήνοχεν ἡ δημοκρατία τυραννίδος, ὅτι ἡ μὲν ἄκυρον ποιεῖ τὸν δῆμον, ἡ δὲ κύριον. ἐκ τοῦ ἐλάττονος· εἰ καὶ τὰς ἰδίας ὁμολογίας φυλάττειν ἔννομον, πολὺ δήπου τὰς τοῦ δήμου. Περὶ δικαίου.

383 Τὸ δίκαιον διχόθεν συνίσταται ἀπὸ προσώπου ἢ ἀπὸ πράγματος· ἀπὸ μὲν προσώπου· δίκαιον βοηθεῖν, ἀστυγείτονες γάρ, εἰ οὕτω τύχοι, ἢ ὁμογενεῖς ἢ φίλοι ἢ εὐεργέται· ἢ πάλιν ἀπὸ τῶν ἐναντίων, εἰ τιμωρεῖσθαι κελεύοις, ὅτι ἐχθροί, ὅτι ὑπῆρξαν, ὅτι ἀλλόφυλοι. ἀπὸ δὲ πράγματος, ὅτι ἴσον, ὅτι πρὸς τὴν ἀξίαν, ὅτι καὶ πᾶσι τοῖς τὰ δίκαια φρονήσασιν οὕτως ἔδοξεν. Περὶ συμφέροντος. Τὸ συμφέρον κατασκευάζεται ἀπὸ τῶν ἐκβάσεων οἷα ἐκβήσεται πεισθεῖσι. τέλειαι δὲ ἀποδείξεις συμφέροντος, ὅταν ἐπ' ἄμφω ἀποδείξῃς, τί μὲν ἔσται πεισθεῖσι, τί δὲ εἰ μὴ ὑπακούσαιεν, ὥς παρὰ Δημοσθένει ἐν Ὀλυνθιακοῖς. ἀλλὰ ἡλίκα γ' ἐστὶ τὰ διάφορα ὑμᾶς ἐκεῖ πολεμεῖν ἢ παρ' ὑμῖν ἐκείνων, οὐδὲ λόγου προσδεῖν ἡγοῦμαι· ἔτι τελεία ἐστὶν ἐξέτασις συμφέροντος, ὅταν δείξωμεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς ὠφεληθησόμεθα καὶ τοὺς ἐχθροὺς βλάψωμεν. ἔτι

καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου, ὅτι οὐκ εἰς τὸ παρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πάντα χρόνον ἐκ τούτων ἄμεινον οἰκῆσομεν. ἐκ παραδείγματος, ὅτι καὶ πρότερον πράξας ταῦτα συνήνεγκε. καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, ὅτι ἐλλειφθέντα ἔβλαψεν. Περὶ δυνατοῦ. Τὸ δυνατόν ἐκ τῶν ἐκτὸς μάλιστα κατασκευάζεται, φίλων, χρημάτων, συμμάχων, τόπου, καιροῦ, θεῶν εὐνοίας. κατασκευάζεται δὲ καὶ ἐκ παραδειγμάτων, ὅτι καὶ πρότερον οὐκ ἐλάττονας πολέμους εὖ ἔθεντο. τελεία δὲ κατασκευὴ δυνατοῦ, εἰ δείξαμεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἰσχυροὶ καὶ οἱ πολέμιοι ἀσθενεῖς, ὡς ἐν Φιλιππικοῖς πολλαχοῦ. Περὶ ἐνδόξου.

384 (1τ) Τὸ ἔνδοξον κατασκευάζεται ἀπὸ τοῦ ταῖς τῶν πολλῶν διανοίαις συντρέχειν. Αἱ δὲ ἄτεχνοι πίστεις ἔγγραφα, βάσανοι, περὶ ὧν ἐν τῷ νομίμῳ λέλεκται, μαρτυρία καὶ μάρτυς, ὅτι ἀληθής, συνίσταται ἐκ ποιότητος προσώπου, τίς ὁ μάρτυς, ὅτι καλὸς καὶ ἀγαθός· ἐκ τῶν προγεγονότων, εἰ καὶ ἤδη τινὰ μαρτυρίαν ἀληθῆ μεμαρτυρηκῶς φαίνεται· ἐκ διανοίας, ὅτι οὐ πρὸς ἔχθραν οὐδὲ πρὸς χάριν οὐδὲ πρὸς λῆμμά τι· ἐκ τοῦ πράγματος, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ λεγόμενον ἐκ τῶν ἄλλων εἰκότων συνίσταται ἀληθὲς ὄν. ΠΕΡΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ. Ὁ ἐπίλογος τόπος τριμερὴς ἐστίν· ἔχει γὰρ καὶ ἀνάμνησιν τῶν εἰρημένων καὶ ἔλεον καὶ δεινῶσιν, ἡ δὲ δεινῶσις κατὰ τὴν αὔξησιν θεωρεῖται. τούτων τοίνυν περὶ πρώτου τοῦ τῆς ἀναμνήσεως διαλέξομαι. Κατὰ τοῦτον δὲ θεωρεῖται ἡ καλουμένη ἀνακεφαλαίωσις τῶν διὰ πολλῶν εἰρημένων, τῆς δὲ ιδέας τοῦ λόγου τῆς πραγματικῆς καλουμένης· εἰς δύο γὰρ εἶδη ὁ πᾶς λόγος διαιρεῖται, (λέγω δὲ νῦν λόγον τὸν δικανικόν) τὸ τε πραγματικὸν καὶ τὸ παθητικόν· ὑποτάσσεται δὲ τῷ πραγματικῷ μὲν ἡ τε διήγησις καὶ ἡ ἀποδείξις· τῷ δὲ παθητικῷ τὸ προοίμιον καὶ ὁ ἐπίλογος. πῶς οὖν εἰπόντες τοῦ λόγου τῆς ιδέας τῆς παθητικῆς τὸν ἐπίλογον τὴν ἀνάμνησιν τόπον οὔσαν αὐτοῦ μέρος πραγματικῆς εἶναί φαμεν; ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν τόπον ἀνακεφαλαίωσιν ποιούμεθα τῶν ἀποδείξεων· ἐπεὶ οὖν τῶν πραγμάτων ἀνάμνησιν κεφαλαιώδη ποιούμεθα, διὰ τοῦτο πραγματικὸς οὗτος ὁ τόπος, ἰδικὸς ὢν τοῦ ἐπιλόγου. Ζητεῖται δὲ εἰ ἐπὶ τέλους τῇ ἀνακεφαλαίωσει δεῖ χρῆσθαι τῶν λόγων, ἢ μίαν χώραν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ πολλαχοῦ ἡ χρῆσις αὐτῆς γίνεται.

385 ἔνιοι μὲν οὖν ἐπὶ τέλους εἰσὶν αὐτῇ κεκρημένοι, ὡς καὶ ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῇ Δημάδου ἐποίησεν ὁ Ὑπερίδης, καὶ ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους καὶ Τιμοκράτους. ἔνιοι δὲ καὶ κατὰ μέσον τοῦ λόγου ἐχρήσαντο τῇ ἀναμνήσει, τουτέστι τῇ ἀνακεφαλαίωσει, ὡς ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ παραπρεσβείας. ἔτεροι δὲ ἤδη μεταξὺ τῶν προειρημένων καὶ τῶν ἀναγκαίων πίστεων ἀνέμνησαν τῶν προηγουμένων ἀποδείξεων κεφαλαιωδῶς μέλλοντες περὶ τῶν ἀναγκαίων διαλέγεσθαι. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος τόπος τῆς ἀναμνήσεως γιγνόμενος ἐπὶ ἐνὶ ἀποδείχθῃ κεφαλαίῳ, οἷον ὡς μὲν οὖν παράνομόν ἐστι τὸ ψήφισμα μεμαθήκατε ἐκ τοῦδε καὶ τοῦδε τοῦ νόμου. ἢ οὕτως· ὡς μὲν οὖν ἡδίκηκε τὴν πόλιν οὐκ ἐν καιρῷ πλεύσας ἐπὶ τὴν Ὀλυνθον, τοῦθ' ὑμῖν γέγονε γνῶριμον ἐκ τῆς δαπάνης τῆς γεγενημένης, ἐκ τῶν ἐλπίδων ὧν ἐσφάλητε, ἐκ τοῦ γεγενῆσθαι τὸν Φίλιππον καθ' ἡμῶν μέγαν. τρεῖς οὖν ἔχει τόπους ἡ ἀνάμνησις, τουτέστιν ἡ ἀνακεφαλαίωσις, τὸν ἐπὶ τέλει τοῦ λόγου, τὸν μεταξὺ γινόμενον τῶν τε ἀναγκαίων καὶ τῶν προηγουμένων ἀποδείξεων, καὶ τὸν γινόμενον ἐπὶ ἐνὶ κεφαλαίῳ ἀποδεδειγμένῳ. ταύτῃ δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ἀναμνήσεις, ὅτι ἡ μὲν ἐπὶ τέλει ἔκθεσιν ἔχει κεφαλαιώδη τῶν ζητημάτων ἀπάντων καὶ ἀνάμνησιν τῶν προηγουμένων ἀποδείξεων κεφαλαιωδῶς καὶ τῶν ἀναγκαίων, ἡ δὲ μεταξὺ γιγνομένη ἀνάμνησιν περιέχει τῶν ἀναγκαίων πίστεων, ἡ δὲ ἐπὶ κεφαλαίῳ ἐνὶ ἀποδείχθῃ γινομένη οὐκ ἔτι κεφαλαιῶν ἀνάμνησις, ἀλλὰ τῶν λημμάτων δι' ὧν ἀπεδείχθη τὸ προκείμενον κεφάλαιον. Πῶς οὖν ἀναμνήσομεν, ὑποδείξομεν ἤδη τοὺς τόπους τῆς ἀναμνήσεως κεφαλαιωδῶς λέγοντες, ἐπέδειξα μὲν τοὺς νόμους ὑμῖν παρ' οὓς ἐστι τὸ ψήφισμα εἰρημένον, ἐξήτασα τὰ τῷ Χαριδῆμῳ πεπραγμένα ἐξ ὧν

ἐφάνη δίκαιος οὐκ ὦν τῆς δωρεᾶς ταύτης τυχεῖν, καὶ ὥς οὐ συνοίσει τῇ πόλει, καὶ τοῦτο γέγονε γνῶριμον.

386 Ἀναμνήσομεν δὲ καὶ διὰ προσωποποιίας. τί δ' ἐστὶν ἡ προσωποποιία, ἀλλαχόθι που δεδηλώκαμεν, ἀλλὰ καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον τί τέ ἐστι καὶ πῶς δι' αὐτῆς ἀναμνήσομεν, δηλον ποιήσω. ἔστι μὲν οὖν προσωποποιία παραγόμενον πρόσωπον τὸ οὐκ εἰς τὸ δικαστήριον παρόν, ἀποδημῶν [πατὴρ] ἢ τεθνεώς, ἢ πατρίς, ἢ στρατηγία, ἢ νομοθεσία, ἢ ἕτερον τῶν τούτοις παρειοκόντων. τοιοῦτο μὲν οὖν ἐστὶν ἡ προσωποποιία. διὰ ταύτης δὲ τῶν εἰρημένων ἀνάμνησις οὕτω γίνεται, οἷον ἐπὶ Μιλτιάδου κρινομένου μετὰ Πάρον. ἀναμνήσαι γάρ ἐστι τοῦ Μιλτιάδου [καὶ Κίμωνος] δικαίων παρεισάγοντας τὸν καιρὸν τὸν Μηδικόν· ὑπολάβετε, ὦ Ἀθηναῖοι, τὸν καιρὸν ἐκεῖνον αὐτὸν παρόντα νῦν ὑπὲρ Μιλτιάδου ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, καὶ ὑποθεῖς τὸ πρόσωπόν τις τοῦ καιροῦ κεφαλαιωδῶς ὑπομνήσει τοῦ φόβου τοῦ κατασχόντος αὐτούς, τῶν τε τοῖς Ναξίοις συμβεβηκότων καὶ τῆς τῶν Ἑρετριέων ἀναστάσεως, πῶς ἔπεισε τὸν πολέμαρχον τῆς ψήφου τῆς αὐτοῦ γενέσθαι, πῶς δὲ τῶν στρατιωτῶν ἠγήσατο τῆς νίκης, τῆς φυγῆς τῆς τῶν βαρβάρων. κέχρηται δὲ καὶ ὁ Δημοσθένης προσωποποιία πρόσωπον ὑποθεῖς τὸν καιρὸν αὐτὸς αὐτῷ. ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου τῶν Ὀλυνθιακῶν τὸν καιρὸν παρεισήγαγε, καὶ ἐπὶ τέλει δὲ τοῦ λόγου ἤρμοσεν ἂν παρεισαχθεὶς εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν εἰρημένων· „ὁ γὰρ παρὼν καιρὸς ταύτας ἀφίησι τὰς φωνάς, ὅτι τῶν πραγμάτων ὑμῖν ἐκείνων αὐτοῖς ἀντιληπτέον ἐστίν, ὅτι ἡ τῆς πόλεως τύχη βελτίων τῆς Φιλίππου, ὅτι πολλὰ πρὸς τὸ νικᾶν ἐστὶν ὑμῖν πλεονεκτήματα, ὅτι ἀσθενῇ τὰ τοῦ Φιλίππου παντάπασιν, ὅτι ἀναιρεθέντων Ὀλυνθίων ἐν τῇ ὑμῶν αὐτῶν ἀμυνεῖσθε τὸν βάρβαρον.

387 “ οὕτως ἀνέμνησεν ἂν διὰ τῆς προσωποποιίας κεφαλαιωδῶς τῶν εἰρημένων. ”Ετι ἀναμνήσομεν ἐξ ὑποτυπώσεως τινὸς μέλλοντος γίνεσθαι πράγματος, ὡς Πολύευκτος ἐν τῷ κατὰ Δημάδου. ἐγράφη μὲν γὰρ ψήφισμα χαλκῆς εἰκόνης τῷ Δημάδῃ, ὁ δὲ κατηγορεῖ τοῦ ψηφίσματος. ὅσα οὖν ἦν αὐτῷ διὰ πλειόνων εἰρημένα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὅτι μὴ ἦν ἄξιος τῆς τιμῆς τυχεῖν ταύτης, ταῦτα κεφαλαιωδῶς ἀνέμνησεν ὑποτυπῶν τὸ σχῆμα τοῦ ἀνδριάντος. „τί γάρ,“ φησί, „σχῆμα ἔξει, τὴν ἀσπίδα προβαλεῖται; ἀλλὰ ταύτην γε ἀπέβαλεν ἐν τῇ περὶ Χαιρώνειαν μάχῃ· ἀλλὰ ἀκροστόλιον νεῶς ἔξει;“ ἔπειτα πυνθάνεται, „ποίας; ἢ τῆς τοῦ πατρός; ἀλλὰ βιβλίον, ἐν ᾧ φάσεις καὶ εἰσαγγελίαι ἔσσονται γεγραμμέναι. ἀλλὰ νῆ Δία στήσεται προσευχόμενος τοῖς θεοῖς, κακόνους ὦν τῇ πόλει καὶ τὰ ἐναντία πᾶσιν ὑμῖν ἠυγμένος; ἀλλὰ τοῖς ἐχθροῖς ὑπηρετῶν;“ οὕτως μὲν οὖν ἀνέμνησε κεφαλαιωδῶς, ἐξ ὧν αὐτὸν ἐδείκνυεν οὐκ ὄντα τῆς τιμῆς τυχεῖν ταύτης ἄξιον. ”Ετι ἀναμιμνήσκειν ἐστὶν ἐκ τῆς καλουμένης ἡθοποιίας. ἔστι δὲ ἡθοποιία λόγος περιτιθέμενος προσώποις ὑποῦσιν, οἷον, τίνα νῦν ἐροῦσιν οἱ θεασόμενοί με ἀγόμενον εἰς τὸ οἶκμα; Μιλτιάδης οὗτος ὁ στρατηγὴς τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, ὁ τὴν νίκην παρασκευάσας τῇ πόλει, ὁ τοὺς βαρβάρους σφήλας τῆς ἐλπίδος. κέχρηται τούτῳ τῷ τόπῳ καὶ Ὑπερίδης ὑπὲρ Λυκούργου λέγων· „τίνα φήσουσιν οἱ παριόντες αὐτοῦ τὸν τάφον; οὗτος ἐβίω μὲν σωφρόνως, ταχθεὶς δὲ ἐπὶ τῇ διοικήσει τῶν χρημάτων εὗρε πόρους, ὠκοδόμησε δὲ τὸ θέατρον, τὸ ὠδεῖον, τὰ νεώρια, τριήρεις ἐποίησατο, λιμένας. τοῦτον ἡ πόλις ἡμῶν ἠτίμωσε, καὶ τοὺς παῖδας ἔδωκεν αὐτοῦ.“ κέχρηται καὶ Σοφοκλῆς ἐν Ἠλέκτρᾳ τὴν ἀδελφὴν τὴν αὐτῆς τὸν Αἴγισθον καὶ τὴν μητέρα ἀποκτεῖναι κελευούσῃ [καὶ] τὴν Κλυταιμνήστραν, πειρᾶται δὲ αὐτὴν ἀναπεῖθαι ἐξ ἡθοποιίας· οἱ γὰρ βλέποντες ἡμᾶς, φησί, τὰ καὶ τὰ ἐροῦσι.

388 καὶ ἐν Ἀπολογίᾳ δὲ Σωκράτους ὁ Πλάτων δι' ἡθοποιίας ἀναμιμνήσκει. τοιοῦτος μὲν οὖν ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος. ”Ετι ἀναμνήσομεν δὲ καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀμφοτέροις δικαίων, οἷον, ὁ μὲν ἥκει πρὸς ὑμᾶς τῆς ἀδείας τυχεῖν βουλούμενος, ἐμπρήσας μὲν ὑμῶν τὰς τριήρεις, γεγωνὼς δὲ ὑμῖν τηλικαύτης αἴτιος ζημίας, προβαλλόμενος δὲ τὴν στρατηγίαν, ἐν ᾗ ταῦτα διεπράξατο·

ἐγὼ δὲ ὑπάγων αὐτὸν τοῖς νόμοις καὶ βουλόμενος ὑμῖν αὐτὸν τιμωρίαν ὑποσχεῖν ἀνθ' ὧν ἐξημίωσε τὸ κοινόν. καὶ ὁ μὲν πρὸς τῷ τὴν πόλιν αὐτὸς ἡδίκηκεναι καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς οἴεται ἄδειαν παρασχεῖν τοῦ τὰ ὅμοια πράττειν· ἐγὼ δὲ καὶ τούτους ἡγοῦμαι τῷ τὰ ὅμοια τούτῳ παθεῖν δεδοικέναι μηδὲν ὅμοιον αὐτῷ ζημιῶσαι τὴν πόλιν. ἢ οὕτως ἀντιπαραβαλοῦμεν τὰ ἀλλήλων δίκαια· ἐγὼ μὲν ἀξίων ὑμῖν τοὺς νόμους εἶναι κυρίους δευρὶ πάρεμι, ὁ δὲ ἀκύρους αὐτοὺς καὶ μηδενὸς ἀξίους· κἀγὼ μὲν τιμᾶσθαι παρ' ὑμῖν τοὺς ὑμετέρους εὐεργέτας, ὁ δὲ τοὺς ἄνωθεν ὑμᾶς λελυπηκότας· κἀγὼ μὲν τοῦτο γενέσθαι ὃ πραχθὲν οὐ ζημιώσει τὴν πόλιν, ὁ δὲ ἐξ οὗ τὸ κοινὸν μέλλει βλάπτεσθαι. Ἔτι δὲ ἀναμνήσομεν διὰ ψηφίσματος εἰσφορᾶς, ὡς ὁ Ὑπερίδης ψηφίσματος κατηγορῶν ὑπὸ Δημάδου γραφέντος, πρόξενον Εὐθυκράτην εἶναι γράψαντος, ἀντ' αὐτοῦ εἰσφέρει ψήφισμα δι' οὗ ποιεῖται τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν εἰρημένων· ἃ μὲν γὰρ οὗτος, φησὶν, εἰσκεκόμικεν, οὐκ ἔχει τὰς ἀληθεῖς αἰτίας τῆς προξενίας, ἐγὼ δὲ εἰ δεῖ πρόξενον ὑμῶν αὐτὸν γενέσθαι, δι' ἃ τούτων τεύζεται γράψας εἰσφέρω.

389 ἔπειτα τὸ ψήφισμα εἰσφέρει· δεδόχθαι γὰρ φησι πρόξενον αὐτὸν εἶναι, διότι τὰ Φιλίππῳ συμφέροντα καὶ πράττει καὶ λέγει, ὅτι γενόμενος ἵππαρχος τοὺς Ὀλυνθίων ἱππέας προῦδωκε Φιλίππῳ, ὅτι τοῦτο πράξας αἴτιος τοῦ Χαλκιδέων ὑπῆρξεν ὀλέθρου, ὅτι ἀλούσης Ὀλύνθου τιμητῆς ἐγένετο τῶν αἰχμαλώτων, ὅτι ἀντέπραξε τῇ πόλει περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Δηλίων, ὅτι τῆς πόλεως περὶ Χαιρώνειαν ἡττηθείσης οὔτε ἔθαψε τῶν τεθνεώτων τινάς, οὔτε τῶν ἀλόντων οὐδένα ἐλύσατο· διὰ τούτων κεφαλαιωδῶς ἀναμιμνήσκει τῶν παρ' ὅλην τὴν κατηγορίαν εἰρημένων κατ' αὐτοῦ. Ἔτι ἀναμνήσομεν ἐπὶ τῆς καλουμένης γνωσιγραφίας, κατὰ ταύτην κεφαλαιούμενοι τὰ εἰρημένα· ἔστι δὲ ἡ γνωσιγραφία ἀπόφασις δικαστῶν, οἷον, τί δὲ ἀφιέντες γράψετε; ἐξεῖναι καταλύειν τοὺς νόμους, πράττειν τὰ τῇ πόλει μὴ συμφέροντα, δημεύειν ἀλλοτρίας οὐσίας. Ἔστιν ἀναμιμνήσκειν διὰ νόμων εἰσφορᾶς, ὡς ἀναμιμνήσκειν ὑπάρχει διὰ ψηφίσματος εἰσφορᾶς, οἷον, ὑπολαμβάνετε [με] νῦν νόμον εἰσφέρειν μηδένα ἐπιβουλεύειν τοῖς ἀλλοτρίοις παισίν, ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς πατέρας τῶν υἱέων, τοὺς στρατιώτας μὴ ἐπιβουλεύειν τοῖς εὐεργέταις τοῖς ἑαυτῶν, μὴ ποιεῖσθαι κέρδη τὰς ἀλλοτρίας συμφοράς, εἰ τοῦτον εἰσέφερε τὸν νόμον, οὐκ ἂν ἐκυρώσατε; τοῦτον δὲ ἀντὶ τούτου εἰσφέρειν ἕτερον νόμον τὸν τὰ ἐναντία τούτοις ποιεῖν κελεύοντα, κυρίους εἶναι τῶν ἀλλοτρίων παίδων τοὺς μηδὲν προσήκοντας αὐτοῖς, τοὺς ἀδικήσαντας μηδεμίαν τιμωρίαν ἐκτίνειν, ἄδειαν τοὺς στρατιώτας ἔχειν τοῦ ποιεῖν ἅπαντας κακῶς. Ἔτι ἀναμνήσομεν δι' ὑπογραφῆς ἥτοι εἰκόνοιο ἢ ἀνδριάντος ἢ τάφου ἢ τῶν τοιούτων τινός, οἷον καὶ τὸν Ἑπαμεινώνδαν φασὶ θανάτου κρινόμενον παρὰ τοῖς Θηβαίοις ποιῆσαι. παρελθὼν γὰρ ἔφη „ἀποκτείνάτε με, ὦ Θηβαῖοι.

390 ἐκεῖνο δέ μοι παρ' ὑμῶν ὑπαρξάτω ἐν τῇ στήλῃ, ὅτι παραλαβὼν τὴν πόλιν δουλεύουσιν τὴν ἑαυτοῦ ἡλευθέρωσε, καὶ Λακεδαιμονίους ἐκράτησε μάχῃ, καὶ διέβη εἰς Πελοπόννησον, τὰ καὶ τὰ διεπράξατο.“ δύναται δὲ ὁ Ἑπαμεινώνδας καὶ οὕτω λέγειν· μὴ ποιήσητέ μου τάφον· παριὼν γὰρ τις μνημονεύσει καὶ ἔρεῖ τὰ καὶ τά. ἔστι δὲ ὑπομιμνήσκειν οὐ μόνον διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς γιγνομένης διὰ γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκτύπωσιν ἐχούσης τῶν γεγενημένων, ὡς ἐπὶ Θεμιστοκλέους, εἰ δὲ ἀποκτενεῖτέ με, ἔστω μνημῆμα δηλοῦν ἐπὶ τῷ ἐμῷ τάφῳ τούτων ἕκαστον, δι' ἃ νῦν φθονούμενος κρίνομαι, Ἀρτεμίσιον που καὶ Σαλαμὶς γεγράφθω καὶ στόλος βασιλικὸς καὶ τὸ Ἀθηναίων ναυτικὸν καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἀξιώσει τούτοις ἐγγεγράφθαι. Ἔστι δὲ ἀναμιμνήσκειν τῶν εἰρημένων καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τῷ σχήματι τῆς πεύσεως χρώμενον, ἀνερωτῶντα τοὺς δικαστάς, διὰ τί ἀφήσετε τὸν φεύγοντα, ὡς Αἰσχίνης πεποίηκε. πυνθάνεται γὰρ τῶν δικαστῶν· διὰ τί ἀφήσετε τὸν Κτησιφῶντα; ὅτι νόμιμον τὸ ψήφισμα; ἀλλὰ δέδεικται παρὰ τοὺς νόμους γεγραμμένον· ὅτι Δημοσθένους εὖνους τῇ πόλει; ἀλλὰ καὶ οὗτος δέδεικται κακόνους ὦν τῷ δήμῳ. ὅτι Κτησιφῶν αὐτὸς ἐξ ἀγνοίας τὸ ψήφισμα ἀμαρτῶν ἔγραψεν, ἀναγκάσαντος αὐτόν τις; οὐδὲ διὰ τούτων οὐδὲν αὐτοῦ ἀποψηφιῆσθε. Τοσαυταχῶς οὖν

ἀναμιμνήσκειν ὑπάρχει, τουτέστι χρῆσθαι τῇ ἀνακεφαλαιώσει καλουμένη· ἀναμνήσομεν γὰρ καὶ ἐπερωτῶντες τοὺς δικαστὰς τὰς αἰτίαις, διὰ τί φήσουσι τοὺς κρινομένους ἔαν, ἔπειτα ἐξ ἐπιγράμματος, καὶ τούτου διχῶς θεωρουμένου, ἐξ εἰσφορᾶς νόμου, ἐκ ψηφίσματος, ἐκ τῆς γνωσιγραφίας, ἐκ τῆς [παραθέσεως] ἀμφοτέρων τῶν δικαίων συγκρίσεως, πάλιν ἐξ ἡθοποιίας, ἐξ ὑποτυπώσεως, ἐκ προσωποποιίας, ἐκ τῆς κεφαλαιώδους ἐκθέσεως τῶν εἰρημένων.

391 καὶ περὶ μὲν τῆς ἀνακεφαλαιώσεως ταῦτα λέγειν ὑπάρχει. Περὶ ἐλέου. Ἐπειδὴν δὲ μέλλωμεν κινεῖν ἔλεον, προπαρασκευάσομεν τὸν δικαστὴν πρὸς τοῦτο ἡμῖν ἐπιτηδεῖως ἔχειν· οὐ γὰρ ἐξαίφνης ἐπιχειρεῖν δεῖ τούτῳ τῷ τόπῳ, ἀλλὰ μετὰ προπαρασκευῆς τινος· ἀνύσομεν γάρ τι καὶ οὕτω μᾶλλον τῶν δικαστῶν ἀναπεπεισμένων καὶ παρωξυσμένων πρὸς τὸ ἐλεεῖν τὸν κρινόμενον. πῶς οὖν προπαρασκευάσομεν; τοῦτον τὸν τρόπον· κοινῶς τόπῳ χρῆσόμεθα τῷ περὶ ἐλέου καὶ φιланθρωπίας, καὶ περὶ τοῦ δεῖν φρονεῖν ἀνθρώπινα καὶ ἡμέροις χαίρειν μᾶλλον ἢ περὶ ἀποτόμοις, τὸ τοιοῦτον εἶναι λέγοντες πολὺ καὶ χρηστὸν καὶ φιλάνθρωπον καὶ τρόπου πεπαιδευμένου, καὶ τοὺς οὕτως ἔχοντας ἐπαινέσθαι μᾶλλον τῶν οὕτως οὐκ ἐχόντων, καὶ ὅσον διαφέρουσιν οἱ ἄνθρωποι τῶν θηρίων, τοσοῦτον διαφέρειν τοὺς ἐλεήμονας τῶν ἀνηλεῶν. καὶ ἔτι φήσομεν τοὺς οὕτως ἔχοντας εἴ ποτε ἄρα δεηθεῖεν τῆς παρ' ἄλλων φιλανθρωπίας, ῥᾶον αὐτῆς τυγχάνειν. δεῖν δ' ὄντας ἀνθρώπους προορᾶσθαι τὸ μέλλον. Ἀθήνησι μὲν οὖν λέγοντες καὶ ἀπὸ κρίσεως καὶ ἀπὸ ἔργων γεγεννημένων τὸν κοινὸν τρόπον τοῦτον κατασκευάσομεν· Ἐλέου βωμός ἐστι παρ' ὑμῖν, θεὸς εἶναι δοκεῖ παρ' ὑμῖν ἢ κοινὴ πάντων φιλανθρωπία, ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐδοκιμεῖτε πᾶσι, μὴ οὖν ἀλλοιωθῆτε νῦν. καὶ παραδείγματα προοισόμεθα, τοὺς καταφυγόντας μὲν ἐπὶ τὸν βωμόν, μὴ ἀτυχήσαντας δὲ ὧν ἠξίωσαν, οἷον τοὺς Ἡρακλείδας, καὶ εἰ δὴ τινες ἕτεροι λέγονται τὸ ὅμοιον αὐτοῖς ποιῆσαι. εἰ δὲ παρ' ἄλλοις ἐσμέν, παράδειγμα τὸ τῶν Ἀθηναίων προοισόμεθα καὶ ἐπαινέσόμεθα τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἔαν μὲν ὦσι φίλοι, ὥς καὶ περὶ φίλων διαλεξόμεθα, εἰ δ' ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων τινές, προθεραπεύσομεν τὸν λόγον, ὥς ὁ Αἰσχίνης· μέλλων γὰρ λέγειν πεπραγμένον τι τοῖς Λακεδαιμονίοις, προθεραπεύει τοῦτο καλὸν εἶναι λέγων μιμεῖσθαι καὶ τὰς ἀλλοτρίας καὶ τὰς οἰκείας ἀρετάς.

392 Οὐ μόνον δὲ τούτῳ τῷ τόπῳ πρὸς τὸν ἔλεον τοὺς δικαστὰς παρασκευάσομεν, ἀλλὰ καὶ ἀναμιμνήσκοντες τῶν τοῖς φεύγουσι δι' αὐτοὺς πεπραγμένων, λόγου χάριν, οὗτος μέντοι πένης ὧν οὐκ ὄν αὐτῷ φιλοτιμεῖσθαι πρὸς ὑμᾶς ἐκ χρημάτων γέγονεν ὑμῖν καὶ ἐκ τῶν ὄντων τὰ δυνατὰ αὐτῷ χρήσιμος, αὐτόν γε μὴν ἔταξεν ἐπὶ τὰ τῇ πόλει συμφέροντα. καὶ γὰρ τοὶ δημηγορῶντες ὠφέλει τὸ κοινὸν νόμους εἰσφέρων ψηφίσματα· ὑπὲρ δὲ τῶν δικαίων ἐπρέσβευσεν, ἐστρατήγησεν. ἔτι προπαρασκευάσομεν πρὸς τὸ ἐλεεῖσθαι τοὺς κρινομένους τὰ ὑπ' αὐτῶν φιλανθρώπως πρὸς ἄλλους πεπραγμένα διεξιόντες· ἐνὸν αὐτῷ παρὰ τοῦ δεινὸς τιμωρίαν ἀδικηθέντι λαβεῖν ἀφεῖκεν· ἐν μέντοι τῷ παρασκευαστικῷ πρὸς τὸν ἔλεον τούτῳ οἰκείῳ χρῆσόμεθα τῷ παρόντι πράγματι. Μετὰ μέντοι τοὺς κοινούς τόνους τοὺς τὴν παρασκευὴν ἔχοντας πρὸς τὸν ἔλεον ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν ἀξίαν καλουμένου τὸν ἔλεον κινήσομεν· παρὰ τὴν ἀξίαν δὲ ἔστι τὸ ταῦτα πάσχειν τινὰ, ἅπερ αὐτῷ δοκεῖ εἶναι ἥττον, οἷον τὸ πένεσθαι τοὺς ἐν πλούτῳ γεγονότας, τὸ φεύγειν δημαγωγούς, τὸ ἀτιμία περιπεπτωκέναι στρατηγούς, συνελόντι δ' εἰπεῖν ἢ ἀπὸ τῶν βελτιόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω μεταβολὴ κατὰ τὸν τρόπον θεωρεῖται τὸν παρὰ τὴν ἀξίαν καλούμενον, οἷον ὁ Δημοσθένης ἐπιστέλλει πως τοῖς Ἀθηναίοις περὶ τῆς καθόδου τῆς ἑαυτοῦ. οἶμαι μὲν ὅτι καὶ αὐτὸς κινεῖ τὸν ἔλεον ἐκ τοῦ παρὰ τὴν ἀξίαν θεωρεῖσθαι· εἰ δὲ καὶ παραλείπεται τοῦτο αὐτῷ, ὑπῆρχεν ἂν κινήσαι τὸν ἔλεον αὐτῷ τόνδε τὸν τρόπον, ἀλλὰ νῦν ὁ πρότερον διοικῶν τὰ ὑμέτερα πράγματα καὶ λαμπρὸς καὶ περίβλεπτος ὧν καὶ ὑπὸ τῶν πάντων ζηλούμενος οὐ μόνον τούτων ἀφήρηται, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος ἐξελήλαται.

καὶ ἰκέτης ἄλλων γίνομαι ὁ τέως ἄλλους εὐεργετῶν. Ἔτι κινήσομεν ἔλεον καὶ ἀπὸ τοῦ καλουμένου παρὰ τὴν ἐλπίδα, οἶον, ἥλπιζον δημαγωγῶν καὶ τὰ ὑμέτερα πράττων καὶ τολμήσας διὰ τὰ ὑμῖν συμφέροντα προσκροῦσαι τοῖς πλουσίοις ἀποκεῖσθαι μοι παρ' ὑμῖν ἀντὶ τούτου τὴν χάριν, εἰ δὲ μὴ μᾶλλον εὐδοκιμήσιν τῶν πλουσίων, ἀλλ' οὖν ἀπολαύσειν αὐτοῖς τῆς τιμῆς τῆς ἴσης· νυνὶ δὲ τούτων ἀπάντων ἐσφάλην, ἤτησέ με παρ' ὑμῶν ὁ πλούσιος δωρεάν, ὑμεῖς ἔδοτε, ψήφισμα περὶ τούτων ἐκυρώσατε. δύνатаι δέ τις τὸν τόπον τοῦτον κινεῖν πολλαχῶς ἥλπισα γηροβοσκὸν παῖδα ἔσεσθαι μοι. ὁ δὲ οὐ μόνον οὐδὲν τούτων ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ συκοφαντεῖ καὶ παρανοεῖν φησὶ καὶ δῆσαι βούλεται. καὶ στρατηγὸς κρινόμενος ἐπὶ νίκη γεγενημένη ἀπὸ τούτου τοῦ τόπου εἰς τὸν ἔλεον εὐπορήσει λημμάτων. Ἔτι ἔλεον κινήσομεν ἀπὸ τῆς εὐδαιμονίας τῆς πρὸ τοῦ αὔξοντες αὐτήν, ὥς ἐπὶ Μιλτιάδου, οὗτος μέντοι παρ' ὑμῖν εὐδοκιμῶν πρὸ τοῦ καὶ τιμῆς καὶ στρατηγίας ἡξιωμένος οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τούτοις χώρας μένει, ἀλλ', ὁρᾶτε γὰρ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ τῆς τύχης, κρίνεται μὲν ὡς ἀδικῶν τὴν πόλιν, κεκόμισται δὲ νοσῶν εἰς τὸ δικαστήριον, ἔχει δὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀφέσεως οὐκ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις, ἀλλ' ἐν οἷς ἄλλοι μέλλουσιν ὑπὲρ αὐτοῦ λέγειν. καὶ ὡς ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων λόγου χάριν, εἴ τινες ἡξιοῦν τοὺς Λακεδαιμονίους καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν τῶν τριάκοντα. τὴν γὰρ εὐδαιμονίαν τὴν οὖσαν τῇ πόλει πρὸ τοῦ ἐπιὼν τις καὶ αὔξων καὶ τὰ παρόντα δεῖνὰ νῦν αὐτοῖς καταριθμούμενος καὶ ἀξιῶν ἐλέου τυχεῖν αὐτοὺς νῦν δόξει δικαίως κεκινηκέναι τὸν τόπον τοῦτον, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἀθηναῖοι μείζονες ὄντες οὐκέτι μὲν ἀμφισβητοῦσι τῶν πρωτείων τῆς Ἑλλάδος, κεῖνται δ' ἐπ' ἄλλοις κριθησόμενοι ἐν τῇ τῶν ἡδίκημένων φιλανθρωπίᾳ, * καὶ ὁμηρεύοντες ὡς Ἀλέξανδρον ἀπάγονται· ἡμεῖς δὲ φησιν ἡ κοινὴ τῆς Ἑλλάδος καταφυγή, πρὸς ἣν ἐβάδιζον αἱ πανταχόθεν πρεσβεῖαι, νῦν κινδυνεύομεν περὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος.

394 κέχρηται τούτῳ τῷ τόπῳ καὶ ὁ Εὐριπίδης. λέγει γοῦν καὶ ἡ Ἑκάβη παρ' αὐτῷ· ἤμην τύραννος κεῖς τύρανν' ἐγημάμην, κἀνταῦθ' ἀριστεύοντ' ἐγείναμην τέκνα, οὐκ ἀριθμὸν ἄλλως, ἀλλ' ὑπερτάτους Φρυγῶν. οὐ Τρωᾶς οὐδ' Ἑλληνὶς οὐδὲ βάρβαρος γυνὴ τεκοῦσα κομπάσειεν ἄν ποτε. τὴν εὐπαιδίαν καὶ τὸ γήμασθαι τυράννῳ καὶ τὸ ἐκ τυράννων γεγενῆσθαι ἀντιπαρατίθησι καὶ τὰ παρόντα δεῖνὰ. φησὶν οὖν εὐθὺς καὶ ταῦτ' ἐπεῖδον δορὶ πεσόνθ' Ἑλληνικῶ, καὶ τὸν φυτουργὸν Πρίαμον οὐκ ἄλλων πάρα ἤκουον, ἀλλὰ τοῖσδ' ἐπεῖδον ὄμμασιν αὐτὴ κατασφαγέντ' ἐφ' ἐρκείου Διός, αὐτὴ δὲ δούλη ναῦς ἐπ' Ἀργείων ἔβην. ἡ ἀντιπαράθεσις τοῖς ἀγαθοῖς τῶν κακῶν τὸν ἔλεον κεκίνηκεν. ἐλεεινοὶ μὲν γὰρ εἰσι καὶ οἱ ὅπως οὖν δυστυχοῦντες, ἐλεεινότεροι δὲ εἶναι δοκοῦσιν οἱ ἐκ λαμπρᾶς εὐδαιμονίας συμφοραῖς μεγάλαις χρώμενοι. ἐπειδὰν δὲ τινὰς τὸν περὶ αὐτῶν κινουῦντες ἔλεον ἀτυχοῦντας ἐπιδειξάι θέλωμεν, πάσχοντας αὐτοὺς κακῶς ἀποδείξομεν ἀπὸ τριῶν τόπων, καὶ κατὰ ψυχὴν καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ τὰ ἐκτὸς καλούμενα· καὶ κατὰ μὲν ψυχὴν οὕτως, λύπην [περὶ αὐτὸν] λέγοντες ἢ παράνοιαν ἢ τι τῶν τούτοις ἐοικότων.

395 ἔστι δὲ καὶ ὁ ἔρωσις τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν· ἔλεον οὖν κινήσει τις καὶ περὶ τοῦ ἔρωτος διεξεληθὼν εἰ βιασάμενός τις ἦς ἥρα, ἐπὶ ταύτῃ κινδυνεύοι. τὰ δὲ κατὰ σῶμα οὕτω θεασόμεθα, εἰ τέτρωται, εἰ πληγὰς ἢ μάλιστα ἀνεδέξατο περὶ τὸ σῶμα, εἰ δεσμοῖς κέχρηται, ἢ τινι τοιαύτῃ ταλαιπωρίᾳ. ἐπειδὰν δὲ τῶν τοιούτων ὅτιοῦν προφερόμενος ἐθέλοι τὸν ἔλεον ἐξεργάσασθαι, οὐχ ἀπλῶς δεῖ τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐλέου λέγειν, ἀλλ' ἐπεξιέναι σαφῶς καὶ τὰ παρακολουθοῦντα αὐτοῖς, οἶον εἰ λύπη ἢ ἔρωσις ἢ μανία· τούτων γὰρ ἕκαστον πρᾶγμα ἔστι, καὶ κινεῖ μὲν ἔλεον καὶ ἀπλῶς λεχθέν, μᾶλλον δὲ κινήσει, ὅταν τὰ παρακολουθοῦντα τῷ ἔρωτι ἐπεκιδιδάσκωμεν ἢ τῇ μανίᾳ ἢ τῇ λύπῃ ἢ ὅτῳδῆποτε τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, οἶον, ἐν τίσι γάρ ἐστιν οὗτος, οὐκ οἶδεν, οὐ γυναικα γνωρίζει, οὐ παῖδας τοὺς ἑαυτοῦ, οὐ νόμους, οὐ τὸ δίκαιον ἐπίσταται. οὐ συνήσιν ἡμέρας, οὐχ ἡλίου φῶς. φεύγει τὰ τοῖς ἄλλοις ἡδιστα δοκοῦντα εἶναι, ποθεῖ δὲ ἃ φεύγουσιν ἄλλοι, ἐρμηῖα

χαίρει καὶ ἐπεμβαίνει πυρί, καὶ τὸν μετὰ θηρίων μᾶλλον ἀσπάζεται βίον. ἔλαβον τὰ παρακολουθοῦντα τῇ μανίᾳ ἀρμοζόντων ἀπάντων αὐτῶν εἰς τὸν ἔλεον. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ λυπούμενου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐρῶντος ἐν μέρει ἐκ τῶν παρακολουθούντων καὶ ἔρωτι καὶ λύπαις λαμβάνονται ἂν καὶ οἱ περὶ τούτων ἐκάστου λόγοι, ἅμα τε αὐξήσουσι τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐλέου καὶ τοὺς δικαστὰς ἐπισπᾶσονται πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὅταν ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος παθῶν κινήσωμεν τὸν ἔλεον, πηρώσεως ἢ δεσμῶν ἢ ἀπὸ τραύματος, καὶ τὰ τούτοις παρακολουθοῦντα ληψόμεθα. τίνα τοίνυν τῇ πηρώσει παρακολουθεῖ; σκότος πολὺ καὶ τὸ μηδενὶ χαίρειν τοῖς αὐτοῖς τοῖς ἄλλοις δύνασθαι, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστα. τὰ δὲ ἐκτὸς καλούμενα θεωρεῖται ἐν σπάνει τροφῆς ἢ χρημάτων. καὶ ἀπὸ τούτων οὖν ἔλεον κινήσωμεν λόγου χάριν.

396 καὶ ὁ τέως σὺν πᾶσι τρυφῶν καὶ ἐτέρους εὖ ποιῶν ἐνδεής ἐστι καὶ τοῦ πιεῖν καὶ τοῦ φαγεῖν, παρ' ἄλλων ἐρανίζεται τροφάς. ὁπότεν μέντοι λαμβάνωμεν τὰ παρακολουθοῦντα τοῖς ἐκτὸς καὶ τοῖς κατὰ σῶμα καὶ τοῖς κατὰ ψυχὴν, παραπεφυλαγμένως τοῦτο ποιήσομεν· οὐ γὰρ ταῦτα πάντα ἐροῦμεν κινεῖν τὸν ἔλεον πειρώμενοι τὰ λεχθέντα· ἔλεον οὖν ὁμοίως κινεῖ οἷον ζημία εἰς χρήματα καὶ ἀφαίρεσις οἰκέτου, καὶ τούτων ἕκαστον, ἀλλὰ δουλεία, αἰχμαλωσία, θάνατος παιδὸς ἢ γυναικός, τὰ δὲ ἐξέχειν δοκοῦντα τῶν κακῶν καὶ ἐφ' οἷς λεχθεῖσιν παρακολουθεῖ τὸ δακρύνειν, ταῦτα προοισόμεθα καὶ τὰ παρακολουθοῦντα αὐτοῖς ἐπελευσόμεθα, τίνα παιδοτροφία παρηκολούθησεν, ἐν τίσιν νῦν ἐστιν [γάμων χηρεῖα]. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ τὰ ἀπρεπῇ καὶ τὰ αἰσχρά, καὶ οἷς ἂν ὄνειδος προσῇ περὶ τινων λεγόμενα, ἐπειδὴ νῦν αὐτῶν κίνδυνος καὶ παθεῖν, ὥς Ὅμηρος περὶ τῆς Ἀνδρομάχης καὶ κεν ἐν Ἀργεὶ ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἰστὸν ὑφαίνοις. καὶ τὰ ἐξῆς ἅπαντα ὑπὸ τοῦ Ἑκτορος εἰρημένα τὸν ἔλεον τὸν τῆς Ἀνδρομάχης κινεῖ. ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀνδρομάχη τὰ παρακολουθοῦντα τῇ ὀρφανίᾳ περὶ τοῦ παιδὸς λέγουσα τοῦ ἑαυτῆς καὶ αὐτὴ τὸν ἔλεον κινεῖ, ἄλλον μὲν χλαίνης ἐρύων, ἄλλον δὲ χιτῶνος καὶ τῶν δ' ἐλεησάντων κοτύλην τις τυτθὸν ἐπέσχε καὶ χεῖλα μὲν τ' ἐδίηνε καὶ δακρυόεις δὲ τ' ἄνεισι πάϊς ἐς μητέρα χήρην. ἐν πολιτικῷ δὲ ζητήματι ἀπὸ τῶν ἀπρεπῶν οὕτως ἔλεον κινήσωμεν, οἷον πλούσιος ἐχθροῦ πένητος παῖδα ἀριστεύσας πρὸς ἀναίρεσιν ἤτησεν, ἔδωκεν ἢ πόλις, εὐθύς αὐτὸν ὁ πατήρ ἀναιρεῖσθαι βούλεται.

397 ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν αἰσchrῶν καὶ τῶν ἀπρεπῶν ἔλεον ὁ πένης κινήσει, ἥξεις πρὸς τὸν πλούσιον, παιδίον, καὶ οὗτος ἔσται σου κύριος, ἐξουσίαν ἀνελεῖν ἔχων· πῶς οὖν σοι χρήσεται νέφ' ὄντι καὶ ὥραν ἔχοντι; τὰ ὑπὸ τῶν νόμων ἀπειρημένα ποιήσει μετ' ἐξουσίας, ἃ καὶ τοὺς παθόντας οἱ νόμοι κωλύουσι δημηγορεῖν, ἐπεὶ τῶν αἰσchrῶν καὶ τῶν ἀπρεπῶν ἕκαστον ἔλεον κινήσει. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἔλεον ἐκίνησεν ἐπὶ τοῦ Μενελάου τετρωμένου ἕκ τινος τῶν τοῖς Ἑλλήσιν αἰσχύνην φερόντων καὶ κέ τις ὧδ' ἐρέει Τρώων ὑπερηγορόντων τύμβῳ ἐπιθρώσκων Μενελάου κυδαλίμοιο, καὶ τὰ ἐξῆς. δύναται τοίνυν τούτοις ὁμοίως ὁ πένης ἐπὶ τοῦ παιδὸς ἔλεον κινήσαι· οὐ γὰρ μόνον ἃ τις πείσεται ὄντα αἰσchrὰ λέγειν χρή, ἀλλὰ καὶ τί περὶ αὐτῶν ἐροῦσιν ἕτεροί τινες· τίνα τοίνυν ἐρεῖ ὑμῶν αὐτῶν ἕκαστος; οὐ ταῦτα δὴ, τὴν ὕβριν, τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος, τὰ ὄνειδος ἡμῖν ἀμφοτέροις φέροντα; ἐπὶ ταῦτα οὖν αὐτὸν δώσετε; Τὰ μέντοι δεινὰ τὰ συμβεβηκότα τισὶν ἢ συμβησόμενα οὐ δεῖ κεφαλαιωδῶς ἐκτίθεσθαι· ἢ γὰρ ἀθρόα τούτων δήλωσις ἑκπληξιν ἔχει μᾶλλον τῶν ἀκουόντων αὐτά, ἢ ἔλεον τῶν πεπονθότων. παράδειγμα τὸ Αἰσχύινου ἀθρόας δηλώσεως κακῶν τὸ περὶ τῶν Θηβαίων εἰρημένον· „Θῆβαι δὲ Θῆβαι πόλις ἀστυγείτων μεθ' ἡμέραν ἐκ μέσης τῆς Ἑλλάδος ἀνήρπασται.“ ἄλλ' οὐχ ὁ Δείναρχος, ἀλλ' ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐλθὼν τόπον καὶ ἄλλα μὲν εἶπε δεινὰ δι' ὧν τὸν ἔλεον ἐκίνησε, καὶ μέντοι γε καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἐρημίαν τῶν Θηβαίων παραστήσαι βουλόμενος εἶπε· „περιπέτονται δὲ τὸ τῶν ταλαιπώρων Θηβαίων ἄστὺ χελιδόνες.“ ὥς δὲ τὸ ἀθρόως λέγειν τὰς τινῶν συμφορὰς ὁξὺ ἄκουσμα ὃν ἀλλοτριῶς ἔχει πρὸς τὸν ἔλεον, οὕτως ἐπακριβὲς [ἐπὶ] πάντα

ἐπεξίεναι πειραῖσθαι καὶ καταβάλλει τὸν ἔλεον· τὴν μέσῃν οὖν βαδίζειν δεῖ, ὡς Ὅμηρος, ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει, τέκνα δέ τ' ἄλλοι ἄγουσι βαθυζώνους τε γυναῖκας, ἀπὸ τῶν ἐνεχομένων ἀλώσει πόλεως τὸν ἔλεον ἐκίνησεν, ὣν ἐκινδύνευσεν ἡ πόλις παθεῖν· εἰ δὲ δὴ πάντα διεξῆι τὰ παρακολουθοῦντα πόλεως ἀλώσει, γελοῖος ἂν ἦν καὶ μικροπρεπής.

398 Κινεῖ δὲ ἔλεον ἐν τοῖς μάλιστα καὶ ἡ ἐνάργεια ἡ τῶν ἀτυχοῦντων καὶ ἡθοποιῶν καὶ χαρακτηρισμὸς ὁ περὶ αὐτῶν γινόμενος, ὡς ὁ Δημοσθένης περὶ τοῦ Στράτωνος· „κάλει δὲ καὶ τὸν Στράτωνα αὐτὸν τὸν τὰ τοιαῦτα πεπονθότα. οὗτος τὰς ἐφ' ἡλικίας στρατείας ἐστρατευμένος ἔστηκε τὰ νῦν σιωπῶν, οὐδὲ ὀδύρασθαι τὰς ἑαυτοῦ συμφορὰς ἐξουσίαν ἔχων.“ ἔχαρακτήρισε γὰρ αὐτὸν σιωπῶντα παραστήσας δικαστηρίῳ, καὶ ἦθος περιέθηκεν αὐτῷ τὸ τοῦ σιωπῶντος καὶ δεδοικότος λέγειν. ἡθοποιῶν δὲ τὴν διὰ λόγων τόνδε τὸν τρόπον ποιήσομεν, οἶον, τίνα δ' ἔλεγε σφαττόμενός τις, ἢ βιαζομένη παρθένος ἢ ὅτιοῦν τις κινδυνεύων παθεῖν; ὡς ἐπὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, τοῖς φυγάσι συμφεύγειν τοὺς παῖδας, ἔφευγέ τις, συνέφευγεν αὐτῷ καὶ ἡ γυνὴ κύουσα, τὸ ἐνεχθὲν παιδίον κατιὸν μετὰ τῆς μητρὸς ἀπέκτεινέ τις, καὶ φόνου κρίνεται. ἐνταῦθα ἔστι δι' ἡθοποιῶν ἔλεον κινήσαι περιθέντας λόγους τινὰς τῇ μητρὶ τοῦ παιδός, οὗς εἶπε παραιτούμενη τὴν ἀναίρεσιν αὐτοῦ. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ τὸ τῆς ὁμοιοπαθείας στοιχεῖον, οἶον ὑπὲρ παιδός τις ἀγωνίζεται ἢ μητρὸς ἢ πατρός· οὗτος εἰ καὶ λέγοι τοὺς δικαστὰς ἐν τοῖς αὐτοῦ γενέσθαι πάθεσιν, ἔλεον κινήσει, οἷς αὐτὸς ἐπεπόνθεσαν, ἐπιστήσας τοὺς ὄντας κυρίους τῆς ψήφου.

399 κεκίνηκε τοῦτον τὸν τόπον καὶ Ὅμηρος ἐν Λύτροις· τὸ γὰρ μνησαί πατρὸς σεῖο θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ, καὶ τὰ τούτοις ἐξῆς εἰς τὴν ὁμοιοπάθειαν αὐτὸν ἄγει. ἐπειδὰν μέντοι πρὸς τοὺς δικαστὰς τοιοῦτόν τι λέγωμεν, τὸ δοκεῖν τι κατ' αὐτῶν φυλαζόμεθα. χρῆσόμεθα οὖν τῇ προδιορθώσει καλουμένῃ, οἶον, τὰ μὲν οὖν ἐμοὶ συμβεβηκότα μηδενὶ συμβαίῃ παθεῖν ὑμῶν, ἀλλ' οὐδὲ συμβήσεται τῶν θεῶν ὑμῖν εὐμενῶν ὄντων· ὅσοις δὲ ὑμῶν θυγατέρες εἰσὶ παρθένοι, νομισάτω τούτων ἕκαστος ἡρπάσθαι τὴν ἑαυτοῦ καὶ ὑπὸ τοσούτων τὴν βίαν πεπρᾶχθαι, καὶ τὰ ἐξῆς εἰ λέγοι, ἔλεόν τινα κινήσει ἀπὸ τοῦ στοιχείου τοῦ προειρημένου. Ἔτι κινήσομεν ἔλεον αὐτοὶ κατηγοροῦντες ἑαυτῶν. τοῦτό ἐστι μὲν εὐρεῖν καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς ποιηταῖς, ἀμέλει παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ ἢ τοῦ Πενθέως μήτηρ Ἀγαυὴ ἀπαλλαγεῖσα τῆς μανίας καὶ γνωρίσασα τὸν παῖδα τὸν ἑαυτῆς διεσπασμένον κατηγορεῖ μὲν αὐτῆς, ἔλεον δὲ κινεῖ. ἐν δικανικῇ δὲ ὑποθέσει οὕτως, ἔστω πένης μὲν ὑπὸ πλουσίου ἐξητημένος, ἀξιῶν δὲ ἤδη τεθνάναι μέλλοντος τοῦ πλουσίου καὶ διατρίβοντος· οὗτος αὐτοῦ κατηγορῶν τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς ἀντιπολιτείας ἔλεον κινήσει. τί γὰρ ἔδει μοι τῆς ἔχθρας τῆς πρὸς τὸν πλούσιον; τί δὲ ἑμαυτὸν παρεξήγον; διὰ τοὺς νόμους ἔρεϊ τις ἴσως καὶ τὴν δημοκρατίαν καὶ ὑμῶν αὐτῶν ἕκαστον· τί οὖν ὥνησέ με ταῦτα; οἱ νόμοι προδεδώκασιν, ἐγκαταλέλοιπεν ἡ δημοκρατία, ὑμεῖς αὐτοὶ με καταψηφίσασθε. καὶ πάλιν, γήμας τις καὶ ἐκ τοῦ γάμου δίκας ἔχων καὶ πράγματα αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορεῖ, καὶ παῖδας ποιησάμενος ἄλλος. καὶ συνελόντι εἰπεῖν πολλαχῶς ὁ τόπος οὗτος μεθοδεύεσθαι πέφυκε. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ λόγος πρὸς τόπον τινὰ γινόμενος, οἶον πρὸς βῆμα, πρὸς δικαστήριον· παράδειγμα τούτου τὸ τοῦ Σοφοκλέους, πεποίηκε δὲ Οἰδίποδα πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα διαλεγόμενον ἰὼ Κιθαιρῶν, τί μ' ἐδέχου, τί μ' οὐ λαβὼν ἔκτεινας; καὶ πάλιν Ἡρακλέα που διαλεγόμενον πεποίηκε πρὸς τοὺς βραχίονας αὐτοῦ καὶ τὸ στέρνον· ξαινόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ φαρμάκου φησὶν· ὦ στέρν', ὦ φίλοι βραχίονες, ὑμεῖς, καὶ τὰ ἐξῆς.

400 δύνανται δὲ καὶ οἱ προσόντες λόγοι γινόμενοι κινεῖν ἔλεον κατὰ τὸ ὑποκείμενον· εἴ τις ἡρίστευκῶς πολλάκις κρίνοιτο προδοσίας διὰ τὰ ἀπὸ τῶν πολέμιων εἰλημμένα. ὡς εἰ Δημοσθένης παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις κρίνοιτο περὶ τῶν ἐν Αἰτωλίᾳ τὰ ἐξ Ἀμβρακίας ὄπλα κομίσας, ἄγοι δὲ αἰχμάλωτα. Κινεῖ δ' ἔλεον καὶ τὸ δέον γενέσθαι οὐ γεγενημένον, γενόμενον δὲ ὅπερ οὐκ ἔδει γενέσθαι, οἶον εἰ πατὴρ ὑπὲρ παιδός εἰσίοι δίκην ἀνηρημένου, τὸ δέον γενέσθαι

λέγων, δεικνὺς αὐτὸ μὴ γεγενημένον, ἔλεον κινήσει, οἷον, ὃν ἔδει περιόντα μου καὶ γηροκόμον εἶναι καὶ θεραπευτήν, καὶ ὃν εἰκὸς ἀποθανόντα με περιστεῖλαι, καὶ τῶν νενομισμένων ἀξιώσαι, οὗτος μὲν οἶχεται καὶ τέθνηκεν. ἐγὼ δὲ αὐτὸν προϋθέμην καὶ τῶν νενομισμένων ἠξίωσα τὸν νέον ὁ τηλικούτος, ὁ πατήρ τὸν υἱόν. Κινεῖ δ' ἔλεον καὶ λόγος τις γινόμενος πρὸς κτήματα τοῦ τεθνεώτος, ὡς ὁ Κτησίας πεποίηκε τὴν τοῦ Κύρου μητέρα περὶ τῶν ἵππων αὐτοῦ καὶ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὄπλων διαλεγομένην, καὶ ἀπὸ τούτων οἶκτον κεκίνηκε. δύναται δὲ καὶ ἐν δίκῃ πατήρ υἱοῦ τεθνεώτος ἀπ' εἰκότος ἔλεον αὐτοῦ κινεῖν, χλαμύδος διαβολάς, καὶ ἡ Ἥλέκτρα ἐν τῷ Ὁρέστῃ θεασαμένη τὴν ὑδρίαν ἐν ἧ πλαστώσ κεκομισμένα ὅστέα αὐτοῦ, διαλέγεται μὲν πρὸς αὐτήν, κινεῖ δὲ ἔλεον· φησὶ γοῦν ὦ φιλάτου μνημεῖον ἀνθρώπων ἐμοὶ ψυχῆς Ὁρέστου λοιπόν.

401 ἔπειτα τούτοις συνάπτει τὸν παρ' ἐλπίδας τόπον καλούμενον καὶ αὐτὸν ἔλεον κινεῖν δυνάμενον· φησὶ γὰρ κοίτης μικρὸς ἐν μικρῷ, καὶ ἐπιτίμησιν αὐτῷ συνέπλεξεν, ὥσπερ μήποτε ὠφελε, φησὶν, ἀλλὰ πρότερον τεθνήκειν· ἔπειθ' ἃ ἔδει τεθνεώτος αὐτοῦ γεγονέναι ὡς οὐ γεγονότα διέξεισιν· οὐ γὰρ ἔθαψά σε φησὶν οὐδὲ περιέστειλα. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ ὁ πρὸς πατρίδα λόγος γινόμενος περὶ τοῦ τεθνεώτος, λόγου χάριν, ἔστω τις Ἀθηναῖος ἀνηρημένος· ἐὰν ἀποστρέφῃ τις τὸν λόγον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔλεον κινήσει περὶ τοῦ τεθνεώτος, οἷον ἡ μὲν ὠτακουστέῃ καὶ καραδοκεῖ περὶ αὐτοῦ τὸ μέλλον καὶ ὅσον οὐδέπω ἤξειν οἶεται, καὶ ἔξειν δημηγόρον, στρατηγόν, ὁ δὲ πόρρω τῆς ἑαυτοῦ τέθηκε. καὶ οἱ πρὸς τὰ παιδία τῶν τεθνεώτων γονέων λόγοι γινόμενοι κινουῖσιν ἔλεον, ἵνα τῶν μὲν τις τὴν ὀρφανίαν ὀδύρηται καὶ τὰς ταύτη παρακολουθούσας συμφορὰς καὶ τὸ ἀναίσθητον αὐτῶν ἐν οἷς δυστυχοῦσιν· τῶν γονέων δὲ τότε γῆρας καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὰ ταύτη παρακολουθοῦντα· γυναικὸς πάλιν δὲ χηρείαν, καὶ ὅσα ταύτη παρακολουθεῖν πέφυκε. καὶ ἀπ' αὐτοῦ δὲ τις τοῦ τεθνεώτος ἔλεον κινεῖν δύναται, ἐὰν μὲν ἧ διὰ φαρμάκων ἀνηρημένος, καὶ τὰ παρακολουθήσαντα τῇ φαρμακίᾳ διεξιῶν τὰς ὁδύνας, τάλαιπωρίας, τὸ μῆκος τῆς νόσου, τὸ σῶμα λυμανθὲν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν φαρμάκων· ἐὰν δὲ βιαίως, τὰ ἐπόντα τραύματα, τὸν τρόπον τῆς ἀναιρέσεως. τοῦτον τὸν τόπον κεκίνηκεν Εὐριπίδης οἶκτον ἐπὶ τῷ Πενθεῖ κινήσαι βουλόμενος. ἕκαστον γὰρ αὐτοῦ τῶν μελῶν ἡ μήτηρ ἐν ταῖς χερσὶ κρατοῦσα καθ' ἕκαστον αὐτῶν οἰκτίζεται.

402 ἀπὸ τούτου τοῦ τόπου καὶ Ξενοφῶν τὴν Πάνθειαν ἄριστα συνεπέδειξεν οἶκτόν τινα καὶ ἔλεον περιτιθεὶς τῷ πάθει. πρῶτον μὲν γὰρ ἠθοποίησε τὸ σχῆμα τῆς γυναικὸς, ἰσταμένης ἐπὶ πένθει καὶ δακρυούσης, ἔπειτα τὸν Ἀβραδάτην παρακείμενον διηγῆσατο, καὶ πῶς δεξαμένη τὴν χεῖρα ἀποκοπεῖσαν κατεφίλησε. καὶ Ἑκάβη τὸν Ἀστυάνακτα τοῦτον πενθοῦσα τὸν τρόπον, κεφαλῆς τε αὐτοῦ ψαύουσα καὶ χειρῶν καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ ἡ ἀνάμνησις ὧν εἶπεν ἡ ἐποίησεν, οἷον, ἀνηρήσθω πένης καὶ κρινέσθω ἐπ' αὐτῷ πλούσιος· ἔλεον οὖν αὐτῷ κινήσομεν ἀναμιμνήσκοντες τοὺς δικαστὰς δημηγοριῶν αὐτοῦ, πρεσβειῶν, τῶν ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων, ὡς ἐπὶ τοῦ Μιλτιάδου κρινομένου μετὰ Πάρων ἢ καὶ Θεμιστοκλέους προδοσίας κρινομένου, ὁποῖος ἦν τὸν χρησμόν ἐξηγούμενος τῶν ἄλλων ἕκαστόν ἐστιν ἐπιέναι. κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ Σοφοκλῆς τοιοῦτους τινὰς λόγους τῇ Ἥλέκτρᾳ περιτέθεικε· θρηνοῦσα γὰρ τὸν ἀδελφόν ἐστὶ τεθνεῶτα, ὡς ᾤετο, διέξεισι τὰς ἀγγελίας ἃς ἔπεμπε πρὸς αὐτήν ὡς ἤξων αὐτὸς οὐκ εἰς μακρὰν τιμωρησόμενος τὸν Αἴγισθον. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ ἡ τῶν ἐχθρῶν ἐπ' αὐτοῖς ἐσομένη χαρὰ δηλουμένη καὶ νῆ Δία τις ἡδονή· ἡ γοῦν Ἥλέκτρα καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Αἴγισθον καὶ Κλυταιμνήστραν χαρᾶς οὔσης κινεῖ τὸν ἔλεον· γελῶσι δέ, φησὶν, οἱ ἐχθροί, καὶ μαίνεται ἡ μήτηρ ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. καὶ ὁ Δημοσθένης κεκίνηκε τοῦτον τὸν ἔλεον· ὁποῖον γὰρ ἐστὶν ἐχθρὸν ἰδεῖν ἐπ' αὐτῷ ἡδόμενον καὶ χαίροντα τῇ καταδίκῃ τινός· Κινήσομεν δὲ ἔλεον καὶ ὑποδεικνύμεν πάθος τὸ συμβεβηκὸς περὶ τινος τῶν οἰκείων τοῦ κρινομένου ἢ τοῦ τεθνεώτος· Ὑπερίδης ἐν τῷ κατὰ Ἀρχεστράτου ἐπέξεισι γὰρ τὰ συμβεβηκότα τῇ τοῦ Ὀνειδίου μητρὶ, καὶ

Λυσίας ἐν τῷ ὑπὲρ Ἀχιλλείδου τὸ πάθος τὸ τῇ ἀδελφῇ συμβάν αὐτοῦ· λέγει γάρ, ὡς ἀκρατὴς λύπης γεννηθεῖσα αὐτὴν ἀπέκτεινε.

403 κεκίνηκε τοῦτον τὸν λόγον καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐν τῇ ἀπολογίᾳ ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἔλεεινούς αὐτοὺς εἰπὼν αὐτῷ προφαίνεσθαι. ὑπάρχει δὲ ἐν τοῖς ἀληθινοῖς ἀγῶσι καὶ περὶ μητρός τι λέγειν τοῦ κρινομένου καὶ περὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρόντων ὑπογράφοντας ἐναργῶς τὰ περὶ αὐτοὺς ὄντα πάθη λόγῳ, πῶς τέ εἰσιν ἰστάμενοι, καὶ πῶς δεδούκασι, καὶ πῶς ὁ φόβος αὐτοὺς ἐξίστησι. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀτυχούντων ἢ λεγόμενα ἢ πραττόμενα δηλούμενα, ὥς πού τις τῶν παλαιῶν τῶν Θηβῶν ἀλουσῶν ἔλεον κεκίνηκε τὰ ὑπὸ τῶν ἀγομένων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν Θηβαίων πεπραγμένα διεξιῶν, τοὺς μετὰ βίας ἀγομένους ἀπὸ ἱερῶν, ἀπὸ ἀναθημάτων, ἐγκολπιζομένους τὴν γῆν τὴν πατρώαν ἐναργῶς ὑπὸ τὴν ὄψιν ἄγων τοῖς ἀκούουσι· καὶ ἐπ' Ὀλυνθίων ἢ Φωκέων ἢ τινων ἄλλων ἔχοι τις ἂν λέγειν. καὶ ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν ἀτυχούντων ἔλεόν ἐστι κινεῖν, ὡς Εὐριπίδης τὴν Κλυταιμνήστραν ἔλεον εἰσάγει κινούσαν αὐτὴν μετὰ τὸν τῆς Ἰφιγενείας θάνατον, τίν' ἐν δόμοις με καρδίαν ἔξιν δοκεῖς, ὅταν δόμους μὲν τούσδε προσίδω κενούς, κενούς δὲ παρθενώνας; καὶ τὰ ἐξῆς ἐπὶ τούτοις. καὶ πένητα δὲ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν γενησομένων παθῶν, εἰ μὴ δημηγορήσει διὰ τὸν πλούσιον, ἐστὶ κινῆσαι τὸν ἔλεον· εἰ γὰρ τοῦτον δημηγοροῦντα βλέπομι αὐτὸς τούτου τυχεῖν μὴ δυνάμενος, τίνα με ψυχὴν ἔχειν δοκεῖτε τηνικαῦτα; λέγει παράνομα, σιωπῶ· καταλύει τοὺς νόμους, οὐ φθέγξομαι. ἐκ τούτων ἔλεον κινήσει καὶ τῶν ἄλλων ἐπιῶν ἕκαστον τῶν τούτοις ὁμοίων.

404 Ὡς ἔλεον κινήσομεν τὴν ἐρημίαν ὁδυρόμενοι τὴν ἑαυτῶν, οἷον ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας τις κρίνεται. ἀπὸ τῆς ἐρημίας οὖν οἶκτον κινήσει· ὁ μὲν ἀγὼν ἐστὶ μοι τηλικούτος, κινδυνεύω περὶ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μόνος ἐν ὑμῖν ἀγωνίζομαι, οὐ συγγενεῖς ἔχων, οὐχ ἡλικιώτας, ἐπ' ἀλλοτρίας ἀγνῶς καὶ ἐν ἀγνῶσι· καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ δέ τις ἀγωνιζόμενος ὁδύροιτ' ἂν τὴν ἐρημίαν τὴν οὖσαν αὐτῷ πένης ὣν ἢ κατεστασιασμένος οἰκείους οὐκ ἔχων, ἢ ἔχων μὲν ὑπ' αὐτῶν δὲ προδεδωμένος. Κινεῖ δὲ ἔλεον κὰν τοῖς μάλιστα καὶ ὁ τῆς ἐντολῆς καλούμενος τόπος· πολλαχῶς δὲ αὐτῷ χρησόμεθα, οἷον, τίνα δὲ ἐντείλατο ὁ τελευτῶν καὶ ὑπονοῶν ἐκ φαρμάκων ἀνῆρῆσθαι, ἢ τίνα πάλιν τρωθεὶς μὲν τις, μέλλων δὲ τελευτᾶν, ἢ καὶ νῆ Δία τίνα ἀριστεὺς ἐντείλατο τῇ γυναικί, οὐκ ἀξιῶν αὐτὴν γήμασθαι ἐντὸς πενταετίας, ἢ ἀποθνήσκων πατὴρ ἐγχειρίζων παῖδας ἐπιτρόποις, καὶ παρακαταθήκην διδούς, ἢ μέλλων ἀποδημεῖν, ἢ ἀγόμενος παρὰ τύραννον. ἔστι δὲ ἐντελλομένους ποιεῖν καὶ τοὺς κρινομένους· ἐπισκῆπτω δὲ ὑμῖν, εἰ καταψηφιῆσθέ μου ὡς προδεδωκότος μετὰ τρεῖς ἀριστείας τὴν πόλιν, ἀνελεῖν μου τὰς εἰκόνας, ἐξαλεῖψαί μου τὸ ὄνομα, καθελεῖν τὰ τρόπαια, τὰ ὑπομνήματα τῶν ἀριστειῶν. κέχρηται τῷ τῆς ἐντολῆς τόπῳ καὶ ὁ Σωκράτης· μέλλων γὰρ πιεῖσθαι τὸ κώνειον ἐντέλλεται τοῖς ἐπιτροχέοις αὐτοῦ μήτε κλαῦσαι μήτε ὁδύρασθαι, καὶ ἃ ποιοῦντες περὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα χαρίζοντ' ἂν αὐτῷ. δεῖ δὲ τὰς ἐντολὰς εὐγνωμόν τι ἔχειν καὶ εὐσεβές, ὅποια ἐστὶν ἡ Σωκράτους καὶ τῶν δέκα στρατηγῶν ἀπολογία. Περὶ πάθους.

405 (1τ) Τὸ πάθος πολὺ μὲν ἐν ποιήσει τῇ τραγικῇ, ἥξει δὲ ποτε καὶ εἰς τὸν πολιτικόν, ὅταν πόλει ἢ προσώπῳ τινὶ τῶν παρ' ἀξίαν συμβάντων κακῶν μνημονεύσης, οἷα τὰ περὶ Φωκέας. τὴν δὲ λέξιν δεῖ εἶναι ἄπλαστον καὶ ἀκαλλώπιστον· τὸ γὰρ καλλωπίζειν οὐ τοῦ θρηνοῦντος, τὴν δὲ σύνθεσιν μᾶλλον ἄνετον, τὰ δὲ σχήματα γοργότερα καὶ ἀκμαιότερα. καὶ ταῦτα μὲν ἀμυδρότερα, ἴδωμεν δὲ καὶ καθ' ἕκαστα. Πάθος ποιοῦσιν αἱ ἀντεξετάσεις μάλιστα πρὸς τὰ πρότερα, οἷον πρότερον μὲν ἐν ᾧ ἦν ἡ τύχη καὶ ὅτι λαμπρότερα, νῦν δὲ οἷσις περιπέπτωκεν, ὡς παρ' Εὐριπίδῃ, πρῶτον μὲν οὖν μοι τὰγάθ' ἐξᾶσαι φίλον· πρὸς γὰρ κακοῖσι πλείον' οἶκτον ἐμβαλῶ. Πάθος ποιοῦσι καὶ αἱ παραθέσεις πρὸς ἕτερον· οἷον εἰ λέγοις ἐν ἐκείνῳ τῷ ζητήματι· οἱ Ἀθηναῖοι πρεσβεύονται ἐπὶ τῶν τριάκοντα πρὸς Λακεδαιμονίους ἀξιοῦντες ὑφ' ἐνός

τυραννεῖσθαι· εἰ οὖν λέγοις, οὐδὲν τοσοῦτον ἢ λοιμώδης νόσος, οὐχ ἡ Σικελία ἤνεγκε ταῖς Ἀθήναις πάθος, ὅσον οἱ τριάκοντα. ἐκεῖνα μὲν γὰρ εἷς γε μοῖραν τινα τῆς δυνάμεως ἐλυμήναντο, οἱ δὲ διὰ πάντων διήκουσι. Πάθος ποιοῦσι καὶ αἱ ὑπερβολαὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ· τούτων δὲ δεινότερα οὐ γέγονεν οὐδὲ μείζω πράγματα ἐφ’ ἡμῶν ἐν τοῖς Ἑλλησιν, οἷμαι δὲ οὐδ’ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ. Πάθος ποιοῦσι καὶ αἱ ποιότητες τῶν προσώπων ἐξεταζόμεναι, τίς ὢν δεινὰ πέπονθεν, οἷον ὅτι καλὸς κάγαθός, ἢ ὅτι εὐεργέτης· ὡς περὶ τῶν Φωκέων ὁ Δημοσθένης· τίνες ὄντες ταῦτα πεπόνθασι. καὶ μὴν ὅτι τὴν ἐναντίαν ποτὲ Θηβαίοις ὑπὲρ ἡμῶν ἔθεντο. πάθος γίνεται καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου· οὐ μόνον τίς ὢν πέπονθεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τίνος, ὡς ἐν τῷ περὶ Στράτωνος λόγῳ Δημοσθένης „καὶ ταῦτα πέπονθεν ὑπὸ Μειδίου καὶ τοῦ Μειδίου πλούτου.

406 “ Ἐν τοῖς πάθεσι καὶ αἱ διαπορήσεις χρήσιμοι εὐθὺς ἐν ἀρχῇ· τί πρῶτον ἢ τί τελευταῖον εἴπω; ἢ οὕτως ἀπορῶ τί χρή δρᾶσαι; πότερον μεθεῖναι ἀμνημόνευτα; ἀλλ’ ἀλυσιτελὲς τοῦτο γέ· ἀλλὰ διεξελθεῖν δεῖ; ἀλλ’ οὐ ῥάδιον ἀδακρυτὶ τοῦτο δρᾶν. Πάθος ποιοῦσιν καὶ αἱ δεινώσεις· „θέαμα δεινόν.“ πάθος ποιοῦσι καὶ οἱ σχετλιασμοί, φεῦ καὶ οἷμοι· πάθος ποιεῖ καὶ τὰ ἀνακλητικά· „θέαμα δεινόν, ὦ γῆ καὶ θεοί.“ πάθος ποιοῦσι καὶ οἱ διπλασιασμοί, Θῆβαι δὲ Θῆβαι. Ἐν τοῖς πάθεσιν οὐ πολὺν δεῖ εἶναι τὸν κόσμον, οὐδ’ ἐπεμβάλλεσθαι τὰς ἐννοίας, ἀλλὰ κομματικὰ τὰ πλείω. ἐὰν μὲν βουλευθῆς συνέχειαν ποιῆσαι ἐν τῷ πάθει, κατὰ τὸ ἀσύνδετον εἰσάξεις „οἰκίαι κατεσκαμμέναι, τείχη περιηρημένα“ ἐὰν δὲ βουλευθῆς ἔτι μᾶλλον αὐξῆσαι, τοῖς δικαστικοῖς σχήμασι χρήσῃ· οὐ τοίνυν τοῦτο ἀπέχρησε μόνον, ἀλλ’ ἐκεῖνο τούτου οἰκτρότερον συνέβη. Πάθος δὲ κινήσομεν οὐ μόνον ἐφ’ οἷς προπεπόνθαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐφ’ οἷς δέος ἐστὶ μὴ πάθωμεν, ὡς ἐν τῇ Πλαταιέων δημηγορίᾳ· τὰ γὰρ συμβησόμενα ἐν πάθει εἰσάγει· μηδὲ τὴν Πλαταιίδαν Θηβαῖδα ποιήσητε, μηδὲ ἱερὰ καὶ τάφους προπατόρων ἀτιμωρήτους, καὶ ὅσα ἄλλα παθαινόμενος λέγει. Ἐν τοῖς πάθεσι καὶ αἱ πλάσεις ἐνίοτε, οἷα εἰκὸς εἰρηκέναι ἐχθρὸν ἐπεμβαίνοντα, οἷας φωνὰς ἀφεῖναι τὸν πάσχοντα. τὰ πάθη ὑποπτὰ ἐστὶ τοῖς ἀκούουσι· δοκεῖ γάρ τις οὐ θαρρῶν τοῖς λογισμοῖς ἐξ ἐπιβουλῆς ἐπὶ τὸ ἐλεεινὸν καταφεύγειν· διὸ δεῖ ἐμφαίνειν, ὅτι καὶ τοῖς λογισμοῖς τεθαρρήκαμεν, καὶ τὸ πάθος δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι λεχθῆναι. δεῖ δὲ τὸ πάθος ἐν τῷ πολιτικῷ μέτρον ἔχειν, ἵνα μὴ εἰς τραγωδίαν ἐμπέσῃ, πλὴν εἰ μὴ ἡ ὑπόθεσις τραγικὴ εἴη.